

ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ Խ.Ա.
ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ Զ.Խ.

**ՀԱՅԵՐԵՆԻ
ՀԱԿԱՆԻՇՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՌՈՏ
ԲԱՌԱՐԱՆ**

**ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ Խ.Ա.
ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ Ձ.Խ.**

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՀԱԿԱՆԻՇՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲԱՒԱՐԱՆ

**Տպագրվում է Վանաձորի պետական մանկավարժական ինստիտուտի
հայոց լեզվի ամբիոնի որոշմամբ**

Խմբագիրներ Մ. Բեժանյան, Դ. Պետրոսյան

Հովանավոր Մուշեղ Վարուժանի Ղազարյան

Բառարանն ընդգրկում է հայերենի առավել գործածական շուրջ
չորս հազար հականիշ բառեր ու հականիշ դարձվածքներ:
Բառակազմական, իմաստային, քերականական հատկանիշներով
բնորոշվող հականիշների իմացությունը նպաստում է զարգացնելու և
հարստացնելու խոսքը այն դարձնելով պարզ ու պատկերավոր,
մատչելի ու տպավորիչ:

Նախատեսված է ընթերցող լայն շրջանների համար:

Հականիշները (հուն. anti-հակառակ+anoma-անուն, ռուս. антонимы =դեմ, ընդդեմ, հակ+անուն) արտասանական- հնչյունական կազմով տարբեր, իմաստով հակադիր բառերն են: Բառիմաստային հակադրություն ունեն հայերենի ոչ բոլոր բառերը¹: Որոշակի առարկա մատնանշողները (աթոռ, սեղան, բաժակ), հատուկ անունները, թվականները, դերանունների, կապերի, շաղկապների, ծայնարկությունների, եղանակավորող բառերի գերակշռող մասը հականիշներ չունեն: Հականիշությունը բնորոշ է հատկանիշ ցույց տվող բառերին: Բնականորեն, հականիշները գերազանցապես արտահայտվում են ածականով (*տխուր-ուրախ*) և բայով (*ծռել-ուղղել*): Որոշակի քանակ են կազմում մակբայական (*երբեմն-հաճախ*) և գոյականական (*լաց-ծիծաղ*) հականիշները: Հազվադեպ են մյուս խոսքի մասերով ձևավորված հականիշները (*ոչինչ-ամեն ինչ, վրա-տակ, այո-ոչ, ըստ-հակառակ*):

Անշուշտ, հաղորդակցվելիս մարդիկ հաճախ են դիմում նաև հակադրությունների օգտվելով և՛ հիմնական ու երկրորդական ձևությներից, բառերից, և՛ դարձվածքներից ու նախադասություններից: Բառարանում ընդգրկված են *ձևույթ-ձևույթ, բառ-բառ (իսմ-հակ, ընդհատ-անընդհատ, ժամանել-մեկնել)*, *բառ-բառակապակցություն (դարձվածք) (միշտ-իշի զատկին)*, *բառակապակցություն (դարձվածք)-բառ (մազերը փետտել-ուրախանալ)*, *դարձվածք-դարձվածք (կապը քաշել-սանձը թողնել)*, *նախադասություն-նախադասություն (կուռք չորանակուռ դալարի)* կաղապարներով կերտված հականիշության խմբերը: Դարձվածքների հականիշները երբեմն տրվում են ազատ բառակապակցություններով ու հարադիրներով (*շուն թակելով ապրել-հանգիստ առանց չարչարանքի ապրել; ոտքի փռելիս համբուրել- անհնազանդ լինել*):

Համանիշ դարձվածքները տրված են // նշանով (*ոտը կտրել// ոտը խաղաղվել*): Ձախ և աջ թևերի հոմանիշները տրոհված են ստորակետով, բութով (*իյուսել, ոլորել-քանդել, ետ տալ; ցամաք աչքով ապրել (լաց՝ դժբախտություն՝ սուգ չտեսնել)*: Երբեմն բացատրվում են անծանոթ բառերը (*պատիր (=սուտ, կեղծ)-անպատիր (=անկեղծ, ազնիվ)*: Երկու թևերի միջև նշանակված գիծը (-) պետք է կարդալ «հականիշն է» կամ «հականիշներն են»:

1. Հայերենի հականիշները քանակով զգալապես զիջում են հոմանիշներին, համանուններն էլ՝ հականիշներին:

Բառարանում ընդգրկված են հականիշ բառեր և հականիշ դարձվածքներ:

ա) **Հականիշ բառերը** լինում են տարարմատ (տարահիմք) և համարմատ (նույնահիմք): Տարարմատ հականիշները տարբեր արմատներ ունեն (*զվարթ-տխուր, թրջել-չորացնել, ստրուկ-տեր*), համարմատ հականիշները միևնույն արմատները (*արտազաղթ-ներգաղթ, զգուշ-անզգուշ*): Համարմատ հականիշները ձևավորվում են իմաստաբանական որոշակի արժեք ունեցող հականիշ նախածանցներով *արտ-ներ, գեր-թեր, համ-հակ, վեր-ստոր, բաց-ներ, գեր-ստոր, համ-տար, ընդ-վեր* (արտամղել-ներմղել, գերակատարել-թերակատարել, գերադասել-ստորադասել, ընդգետնյա-վերգետնյա և այլն):

- *Վոր,- ուն,- կոտ,- ոտ,-իկ,- ին,- ուվի,- ու* վերջածանցները հատկապես *ան-*ժխտական նախածանցի հետ զտնվում են հականիշային հարաբերության մեջ և սովորաբար ցույց են տալիս ունեցողի-չունեցողի, օժտված լինելու-օժտված չլինելու հարաբերություն (*ողնաշարավոր-անողնաշար, երերուն-աներեր, գիտուն-անգետ, սահուն-անսահ, ամպոտ-անամպ, թափանցիկ-անթափանց, վախկոտ-անվախ, կարգին-անկարգ, աշառու-անաշառ*): *Ան-*նախածանցով և վերը նշված վերջածանցներն ունեցող բառերով կազմված հականիշներում այդ վերջածանցներն ընկնում են: Սխալ կազմություններ են *ողնաշարավոր-անողնաշարավոր, թափանցիկ-անթափանցիկ* և այլն: **Հաջվադեպ** են վերջածանցավոր ձևի պահպանման օրինակները (*վերջավոր-անվերջավոր*):

Տարբեր խոսքի մասերով արտահայտված տարբեր բնույթի բառերը հականիշներ չեն: *Բախտ-անբախտ, շունչ-անշունչ, կիրք-անկիրք, վախ-անվախ* զույգերը հականիշներ չեն, քանի որ առաջին թևի բառերը գոյականներ են, երկրորդ թևի բառերը ածականներ: *Բախտավոր-անբախտ, շնչավոր-անշունչ, կրքոտ-անկիրք, վախկոտ-անվախ* զույգերը հականիշներ են. դրանք արտահայտված են միևնույն խոսքի մասով:

*Ան-*ժխտական նախածանցը զգալապես կենսունակ է *անորոշ դերբայ+ի* կաղապարով բայական հականիշներ կազմելու մեջ (*իմանալի-անիմանալի, ըմբռնելի-անըմբռնելի*):

Գոյականաբար առնված ածական հականիշները կարող են կրել գոյականին բնորոշ փոփոխությունները (*կարծր-երկարը, կարծի-եր-*

2. *Կան նաև ան+գոյական, ան+ածական կաղապարներով հականիշներ (խոհենություն-անխոհենություն, նպատակային-աննպատակային):*

կարի, կարծից-երկարից, կարծերին-երկարներին և այլն): Եթե հականիշները բայեր են, ապա կարող են ստանալ անդեմ և դիմավոր բայերի խոնարհման բոլոր ձևերը (*հեշտանալ-դժվարանալ, հեշտացող-դժվարացող, հեշտացավ-դժվարացավ, կհեշտանա-կդժվարանա, պիտի հեշտանա-պիտի դժվարանա* և այլն):

Բառարանում, որպես կանոն, հականիշային զույգը տրված է մեկական բառով: Հաշվի առնելով հայերենի բառերի բազմիմաստությունը, նրանց ուղղակի և փոխաբերական նշանակությունը, ինչպես ծախ, այնպես էլ աջ թևում երբեմն նշվում են նաև հականիշների համանիշությունը, համանունությունը, փոխաբերական իմաստները (*բաց-փակ, գոց, ժածուկ; աշխատել (գործ անել)-հանգստանալ; աշխատել (վաստակել)-մսխել*):

Հականիշ բառերը լինում են հակադրական և ժխտական: **Հակադրական** հականիշներն արտահայտում են միմյանց հակադիր հակառակ իմաստ (*մանր-խոշոր*): «Ժխտական են այն հականիշները, որոնցից մեկը ժխտում, բացասում է մյուսի ցույց տված հատկանիշի առկայությունը, բայց ցույց չի տալիս ուղղակի հակադրությունը, բևեռայնորեն հակառակը» (Է.Աղայան): *Ազատ-անազատ* զույգի առաջին բառը դրական բևեռն է, երկրորդը ներկայացնում է այդ հատկանիշի բացակայությունը և ոչ թե առաջինին բևեռապես հակադիր հատկանիշ: Ժխտական հատկանիշը կարող է փոխարինվել *ոչ* ժխտականով կամ զուրկ, չունեցող բառերի հետ (*անազատ-ոչ ազատ, անթև-թև չունեցող, թևից զուրկ*) և այլն: Բառարանում ընդգրկված բառերը կամ հակադրական են, կամ ժխտական: Ի դեպ, չմասնիկով նոր հականիշ բառեր կամ նոր հականիշ դարձվածքներ չեն կազմվում: *խոսել-չխոսել, սևը սպիտակից ջուկել-սևը սպիտակից չջուկել* զույգերի ժխտականները անկախ, տարբեր բառեր ու դարձվածքներ չեն: Դրանք միևնույն բառի կամ դարձվածքի դրական և ժխտական տարբերակները կամ խոնարհման ձևերն են:

բ) Տեղի, տարածական, չափի, ժամանակային, ծավալային, մարդկային հոգեկան և այլ իմաստներ արտահայտող բառ-հականիշներից բացի բառարանն իր մեջ ամփոփում է նաև *հականիշ դարձվածքներ*: Դրանք պատրաստի, անքակտելի լեզվական միավորներ են, յուրատեսակ կառույցներ և ունեն այլաբերական-փոխաբերական իմաստ: Հականիշ դարձվածքները նպաստում են բանավոր ու գրավոր խոսքի պատկերավորությանը, արտահայտչականությանը և լայնորեն կիրառ-

վում են հաղորդակցվելիս: Այդ նպատակով խոսքի վարպետները ոչ սակավ դեպքերում հակադրության հենքով մարմին են տալիս իրենց խոհերին՝ երբեմն հորինվածքների վերնագրերում օգտագործելով հականիշ բառեր ու հականիշ դարձվածքներ («խելոքն ու հիմարը», «Քուն թե արթուն...», «Հեյ ազահ մարդ, հեյ անգոհ մարդ, միտքըդ երկար, կյանքըդ կարճ» (Հ.Թումանյան), «Դու գնացիր,- ես մնացի», «Շատ մի՛ տխրիր, շատ մի՛ խնդար, սիրելիս» (Ավ.Իսահակյան), «Ես չգիտեմ խնդա՞մ, թե լամ», «Թող էլ ո՛չ ոք ճիշտս ու շեղս չիմանար», «Ծիծաղեցի, թե լացի», «Այս աշխարհի ցավն ու խիճող» (Ս.Կապուտիկյան), «Երես ու աստառ» (Պ.Սևակ) և այլն):

Հականիշ դարձվածքները դրսևորվում են համանման և տարանման կառուցվածքներով: Համանման կառուցվածք ունեցող դարձվածքում հականիշությունը տրվում է նրա կազմում եղած հականիշ բառերով (*ծեռքը բաց-ծեռքը փակ, հանգիստը գտնել-հանգիստը կորցնել*): Տարանման կառուցվածքի դեպքում հականիշությունն այլ կերպ է արտահայտվում՝ բաղադրիչների ընդհանուր իմաստով (*երկու քայլի վրա-յոթ սարի ետև*):

Ըստ բաղադրիչների քանակի՝ հականիշ դարձվածքները լինում են երկանդամ (ծալ(ք)ը պակաս-խելքը գլխին) և բազմանդամ (*քունը աչքերին գալ-քունը աչքերից փախչել*): Հականիշ դարձվածքների գերակշռող մասը երկանդամ է: Սակավ են գոյականական և ածականական հականիշ դարձվածքները (*կյանքի արշալույս-կյանքի մայրամուտ, խիղճը մաքուր-խիղճը կեղտոտ*): Հայերենն առատ է բայական հականիշ դարձվածքներով (*ժամանակի հետ քայլել-ժամանակից ետ մնալ, խոզ կտրել-կաշին ու ոսկորը մնալ*):

Զգալի թվով բայական դարձվածքներ կարող են փոփոխվել, խոնարհվել բայի եղանակներով ու ժամանակներով, ունենալ անդեմ և դիմավոր ձևեր (դրական և ժխտական): Օրինակ՝ «խոսքը գետին գցել» դարձվածքը հնարավոր է գործածել բայի խոնարհման հարացույցի բոլոր ձևերով (*խոսքը գետին գցող, խոսքը գետին գցեց, խոսքը գետին կգցի, խոսքը գետին պիտի գցի, խոսքը գետին չի գցի* և այլն):

Բառարանում երբեմն-երբեմն ծախ ու աջ թևերի դարձվածքները մեկնաբանվում են: Ոչ մի բացատրություն չի տրվում, եթե դարձվածքի իմաստը հանրածանոթ է: Հենց ծանոթ, հասկանալի լինելուց ելնելով՝ հազվադեպ բացատրվում է միայն մեկ թևի (ծախ կամ աջ) դարձվածքը:

Դարձվածքների գործածության շնորհիվ խոսքը դառնում է պատ-

կերավոր, հուզական: Այդպես չեն հնչում բառ-համարժեքները (հմտ. «Կյանքի թելը կտրվել-մեռնել» և «Բախտի դռները բացվել-հաջողության հանդիպել» զույգերը): Երբ հականիշ դարձվածքի մի թևը ոչ թե դարձվածքով է տրված, այլ համարժեք բառով, ապա ոչ միայն արտահայտչականությունն է թուլանում, այլև որոշ դեպքերում համարժեք հականիշ բառերը լիովին չեն փոխարինում մյուս թևի հականիշային բովանդակությանը:

Դարձվածքի արժեք ունեն առածներն ու ասացվածքները, որոնք պատրաստի խոսք են, միտք են արտահայտում, շարահյուսորեն վերլուծելի են, ունեն հաղորդակցական արժեք: Դրանց բովանդակությունը հնարավոր չէ փոխարինել մեկ բառով: Գերազանցապես պարզ կամ միավորյալ նախադասություններ են (նաև բարդ): Հատկապես առած-ասացվածքների հականիշությունը յուրահատուկ ձևավորում ունի: Հակադրվում են դրանց երկու թևերը, որոնք սովորաբար համադաս նախադասություններ են, կարող են տրոհվել գերազանցապես *խկ, բայց* ներհակական շաղկապներով կամ շարահարությանը: Բաղադրիչ մասերը (բևեռները) առանձին վերցրած հականիշային հարաբերություն չեն արտահայտում: Ասացվածք-դարձվածքի ընդհանուր՝ ինքնակա իմաստը մեկն է: «Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարանում» կան «Դառը դատել» (դժվար աշխատանք կատարել) և «Դատարկ նստել» (ծեռնունայն զուրկ մնալ) դարձվածքները: «Դառը դատել՝ դատարկ նստել» դարձվածքի բովանդակությունը մեկն է՝ դժվար աշխատանք թափել, բայց իր վաստակածի տերը չլինել: Կամ ցայտուն հակադրություն է ցույց տալիս «Երեսից քսեման տակից սատանա», «Դրսից հայելի ներսից ածելի» ասացվածքներից յուրաքանչյուրը: Երկուսն էլ ունեն միևնույն իմաստը՝ «Իրեն ազնիվ ու հարազատ ցույց տվող, իրականում նենգ, խորամանկ, վնասակար»:

Այսպիսի շատ դարձվածքներ սովորաբար չեն ունենում իրենց հականիշները: Իրենց կառուցվածքով նախադասություններին համարժեք ասացվածք-դարձվածքների բաղադրիչ մասերից մեկի բովանդակությունն ամբողջովին կամ մասամբ հակադրվում, ժխտվում է մյուսով: Հականիշությունը ձևավորվում է բաղադրիչների դրական և ժխտական խոնարհման բայերի կամ էլ համադաս կապակցությունների հականիշ բառերի օգնությամբ:

Ահա՝ այդպիսի կառուցվածք ունեցող ասացվածք-դարձվածքներ ~~միավոր~~ հականիշ հակիրճ, դիպուկ, պատկերավոր իմաստներ ունեն

որոնք քաղված են Ա. Ղանալանյանի «Հայկական առածանիից»
(Երևան, 1951).

Աղջկա գեշը չը տեսանք, հարսի լավը:

Անբանը հաց ուտելիս առողջ է, բանելիս հիվանդ:

Առնողը գտնում է, ծախողը կորցնում:

Աստված հալալին կուտա, հարամինը կը տանի:

Բարեկամ կա սրտի, բարեկամ էլ կա փորի:

Գիժ աղջիկը խելոք հարս կը լինի, գիժ հարսը խելոք կին:

Գիտունին մեկ, անգետին հազար:

Գլուխդ պաղ պահե. ոտներդ տաք:

Գլուխը հաստ, ծուծը բարակ:

Գողնողը մեկ մեղք է անում, կորցնողը հազար:

Եկավ փաշի պես, գնաց բոշի պես:

Ընկել ա փողատերը, կանգնել ա տղատերը:

Թե հարուստ ես աչքիս վրա, թե աղքատ ես քաշվի գնա:

Թրի կտրածը կլավանա, լեզվի կտրածը չի լավանա:

Լավ է գիտունին գերի, քան անգետին սիրելի:

Լավ է կույր աչքով, քան կույր մտքով:

Լեզուն մեղր, սիրտը լեղի:

Խոսքը մեծին, ջուրը պուճուրին:

Ծախողի մեկ աչքը բավ է, առնողին հազարն ալ քիչ է:

Ծուռ նստինք շիտակ խոսինք:

Կապրի գրկվողը, չի ապրի գրկողը:

Հազար կը մեռնի մեկ չի շվարի, մեկը մեռնի հազար կը շվարի:

Հալալ մազը չի կտրվի, հարամ գերանը կը կտրվի:

Հարուստը մեռնի աշխարհ թնդա, աղքատը մեռնի մարդ չիմանա:

Սոր գովածը թող ու փախի, դրկցին գովածը առ ու փախի:

Սերը սովորը կուտի, թանը մոլորը:

Վուրին ավար, վուրին խավար:

Տերավորին տերն ա տարե, անտերին գելը:

Քիչ խոսիր, շատ լսիր:

Փործված թանը լավ ա, քանց անփործ մածունը:

Ինչպես երևում է, բերված ասացվածքների հիմքում ընկած են լավ-վատ, առողջ-հիվանդ, գտնել-կորցնել, հալալ-հարամ, շատ-քիչ, խելոք-գիժ, հեշտ-դժվար, գիտուն-անգետ, բարակ-հաստ, մեկ-հազար և այլ զույգերի հակադիր իմաստները: Իրոք, նշված առած-ասացվածք-

ները յուրահատուկ կառույցներ ունեցող հակամիշ. դարձվածքներ են, հակադրության ու համեմատության հիմքով ձևավորված և իրենց ներսում հակամիշություն արտահայտող ներհակամիշային դարձվածքներ:

Յուրօրինակ դարձվածքներ են նաև անեծքները, հիշոց-հայհոյանքները և օրինանք-բարենադթանքները, փաղաքշանքները: Դրանք, որպես ուղղակի խոսքեր, արտահայտում են մարդկային վատ վնասակար, կամ լավ օգտավետ արարքները: Մի կողմում խոսողն է (անիծողը, օրհնողը), մյուս կողմում դիմացինը, խոսակիցը (անիծվողը, օրհնվողը):

Բառարանում կան այդպիսի կառույց ունեցող հակամիշներ: Ահա մի փունջ էլ ազգագրագետ Ս. Հարությունյանի «Անեծքի և օրինանքի ժանրը հայ բանահյուսության մեջ» ուսումնասիրությունից առանց մեկնաբանությունների.

Աստոծ. հացդ կտրի-աստված հացդ տանիցդ անպակաս անե:

Արնոտ շապիկդ գա-էն ծաղկանց նման ծաղկիս:

Արևդ թաղեն-ապրի արևդ:

Մուրազդ փորդ մնա-բարով մուրազիդ հաանեա//աղեկ բախտի ռաստ գաս:

Չհասնիս կենճուրն (երիտասարդության)-սաղ ջանով պառվես:

Չորեչոր օխտը սրբի դուռ էրթաս, էլի մուրազդ չառնես-լավ օրեր ու արև շատ տեսնես:

Պեժինքդ (օժիտ) կապած մնա-կարմիր խարս էրթաս:

Վրիցդ քոսը չպակասի-գեշ օր չը տխմաս:

Տակոիքդ (արմատ) չորանա-որդով, գավակով ուրախմաս:

Տանդ կուկուն բուն դնի-աստուծ քո օջախը հաստատ պահե:

Տունդ բըրըշակ (ավերակ) մնա-օջախիդ մուխն ու ծուխը անպակաս ընի:

Տունդ կրակ ընկնի, բալեքդ քուլ (մոխիր) դառնա-շեն օջախդ շեն մնա, որքան դու կուգես:

Տունդ վրեդ քանդվի-տունդ շեն մնա:

Բազմազան են հակամիշների յուրացմանը նպաստող աշխատանքների ձևերը:

Ա. Համախ տարարմատ (նաև համարմատ) հակամիշ բառերը (մեծ մասամբ ածականական) ճյուղավորվում են և ձևավորվում այլ հակամիշ գոյգեր (բայական, գոյականական, մակբայական): Սակայն միշտ չէ,

որ հնարավոր կազմությունները նշվում են բառարանում: Անհրաժեշտ է բառարանից օգտվողները դրանք գտնեն ինքնուրույնաբար: Այսպես կարելի է կռահել և, ասենք, *չար-բարի, չարություն-բարություն* զույգերին սովելացնել *չարանալ-բարիանալ, չարացնել-բարիացնել, չարացում-բարիացում* հականիշները:

Բ. Գտնել առանձնացված բառերի հականիշները, բացատրել դրանց իմաստները, ուղղագրությունը, դրանցով կազմել նախադասություններ:

գ. Հականիշ դարձվածքները փոխարինել հականիշ բառերով և հակառակը:

դ. Գեղարվեստական երկերից քաղել հակառակ իմաստներ, հակադիր վիճակներ և մտքերի հականիշություն պարունակող նախադասություններ, հատվածներ:

Վերջին առաջադրանքի վերաբերյալ բնագրային նմուշներ.

1. Երկու ընպանակ ունի ձեռքերում,
Մեկն արյունով լի, մյուսը կաթով.
Երկու բուրվառներ կայծակնացնցուղ,
Մեկը խնկաբույր, մեկը ճենճահուտ.
Անոթներ, երկու համեմունք կրող,
Մեկը քաղցրություն, մեկը դառնություն...

(Գ.Նալբեկյացի)

- 2 - Մեկն ի պապանց պարոնորդի,
Մեկն ի հարանց մուրող լինի.
Մեկին հազար ծի և ջորի,
Մեկին ոչ ուլ մի, ոչ մաքի.
Մեկին հազար դեկան ոսկի,
Մեկին ոչ փող մի պղնձի.
Մեկին բեհեզ և ծիրանի,
Մեկին բրդե շալ մի չանկնի.
Մեկին հարամըն յաջողի,
Մեկին հալալն կորուսի...
- Անգեւոն է ի հուր նման,
Ուր ընկնի գտեղն կու էրէ.
Գիտուն է ի ջուր նման,
Ուր երթայ կանաչ բուսեր է:

(Ճրդիկ)

3. - Հորս ծեռին կարճ ու երկար, հաստ ու բարակ մի փետ կար, երեսն առավ, նշան դրեց, մին էլ տրափք, որ կրակեց...

- Տեր աստված, արդարն ու մեղավորը դու գիտես: Եթե էս մարդը մեղավոր է, ինձ ուժ տուր, որ մի զարկով թոցնեմ նրա գլուխը, իսկ եթե արդար է, թող փայտ դառնա իմ թուրը:

(Հովհ.Թումանյան)

4. - Ես շատ սիրեցի իմ ընկերներին, և բոլոր մարդկանց մոտիկ ու հեռու:

- Այդ քաղցր թույնը, որով արբողը ստրուկ է դառնում և կամ բռնակալ:

- Ողջույն չէր վերցնում, ողջույն չէր տալիս անցնող ու դարձող քաղաքացիներին:

- Ոչ ոք չի լսել սկիզբը նըրա, և չի լսելու վախճանը նըրա...

- Նորից սկսվում և վերջանում է ամեն մի մարդու կյանքի հետ մեկտեղ:

- Ի՞նչ է օրենքը,- մարդկանցից օրհնած, բիրտ ուժեղների այդ սուրը դաժան,

Անգորի գլխին կախված հավիտյան, խեղճին խողխողող, հզորին պաշտպան:

- Ապիրատ աշխարհ, ուր հզոր ոսկին դարձնում է գողին ազնիվ բարեհույս ,

Ապուշին հանճար, վախկոտին կտրիճ, տգեղին չքնաղ և պոռնիկին կույս:

- Ատում են ես աշխարհի չարն ու բարին, պարտքն ու վարձքը, լավն ու վատը:

- Անհամար թշնամին եկավ հարավից և հյուսիսից, արևելքից ու արևմուտքից...

(Ավ.Իսահակյան)

Այսպիսի վարժություններ, պրպտումներ կատարելով աշակերտները, դիմորդները, շատերը հեշտությամբ հարյուրավոր նոր հակամիշներ կգտնեն և ստեղծագործական, որոնողական ու տրամաբանական նպատակադիր գործողությունների շնորհիվ կճոխացնեն, արտահայտիչ կդարձնեն իրենց և՛ բանավոր, և՛ գրավոր խոսքը:

Այս հակիրճ պարզաբանումներն էլ կօգնեն լավագույնս օգտվելու բառարանից:

Օգտագործված գրականություն

Աբրահամյան Ս., Հայոց լեզու, բառ և խոսք, 2-րդ հրատ., Երևան, 1986:

Акопян А., Русско-армянский школьный словарь антонимов,
Ереван, 1988.

Աղայան Է., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976:

Բաղիկյան Խ., Ժամանակակից հայերենի դարձվածային միավորները,
Երևան, 1986:

Բեդիրյան Պ., Ժամանակակից հայերենի դարձվածաբանություն,
Երևան, 1973:

Գևորգյան Ե. Հայերենի դարձվածքները, Երևան, 1969:

Սարգսյան Ա., Հայոց լեզվի հականիշները, Երևան, 1987:

Սարգսյան Ա., Ժամանակակից հայոց լեզու, Երևան, 1990:

Մուրվալյան Ա., Հայոց լեզվի դարձվածաբանություն և
բայակազմություն, Երևան, 1959:

Շալունց Ռ., Հականիշ դարձվածքները ժամանակակից հայերենում,
«Հայոց լեզուն և գրականությունը դպրոցում», 1978, թիվ 2:

Շալունց Ռ., Հականիշ բառերը ժամանակակից հայերենում, Երևան,
1979:

Ռուս- հայերեն դարձվածաբանական բառարան, Ռ.Մելիքյանի և
Պ.Պողոսյանի խմբագրությամբ, Երևան, 1975:

Սուքիասյան Ա., Գալստյան Ս., Հայոց լեզվի դարձվածաբանական
բառարան, Երևան, 1975:

Աս

Աբրահամի գառ (հեզ, բարի, միամիտ մարդ)-սատանայի ճղատ
(անհնազանդ, չար, խորամանկ, խաբեբա)

ազռավի ճանկ (անվարժ տգեղ գիր)-մարգարտաշար (գեղեցիկ
վայելուչ գիր)

ազռավի ճուտ (տգեղ, այլանդակ)-սիրամարգ (գեղեցիկ, հաճելի)

ադաթից ընկնել (սովորույթը մոռանալ)-ադաթի փեշից կախվել

Ադամի եզ (ծուլ անհոգ մարդ)-գործը անելով, էշը քշելով

Ադամի տարվանից (հին ժամանակներից)-նորերս, վերջերս

ազատ-1. ճնշված, հալածված, գերի, 2. սեղմ, զբաղված

ազատարար-ճնշող, հարստահարող, բռնակալ

ազատ արծակել-գերեվարել, գերի տանել, գերի վերցնել

ազատ զգալ-կաշկանդվել

ազատագրում-նվաճում, ճնշում, կեղեքում

ազատություն, անկախություն-գերություն, մահ, ստրկություն

ազգային-ապագային, հակազգային

ազգայնական-հակազգայնական

ազգայնացում-ապագայնացում

ազգասեր-ազատյաց, ազգուրաց

ազգասիրություն-ազգատեցություն, ազգուրացություն

ազդակ-հակազդակ

ազդել- հակազդել

ազդեցիկ-անազդեցիկ

ազդեցություն-հակազդեցություն

ազդիչ-հակազդիչ

ազդում-հակազդում

ազնիվ, անկեղծ, ուղղամիտ-անազնիվ, կեղծավոր, նեմգամիտ

ազնվաբար-անազնվաբար, խորամանկորեն

ազնվորեն-անազնվորեն

ազնվություն-անազնվություն, ստորություն

ալիք տալ (ալեկոծվել)-մեղմանալ, հանդարտվել

ալյուրը մաղել մաղը կախել (վերջացնել)-շարունակել

ախորժ-անախորժ

ախորժակը բավարարել (պահանջները կատարել)-ախորժակը կտրել

ախորժակը բացել-ախորժակը փակել

ախորժակը զրգռել-ախորժակը զսպել (հափշտակելու ցանկությունից ետ կանգնեցնել, սանձել)

ախորժելի, դուրեկան, հաճելի-անախորժելի, տհաճ, անդուր
ախտավոր-անախտ, ախտագերծ, առողջ
ածելի լիզել (խիզախելի՞նել)-վախկոտ անհամարձակ լինել
ածուխ (=մարգի) պատի վրա կենալ (շատ քաջ անվախ լինել)-վախկոտ երկչոտ լինել

ականապատել-ականագերծել

ականապատում-ականագերծում

ականջը բամբակ դնել (չլսել)-ականջը բանալ//լսողությունը լարել
ականջը կախ (սպասողական վիճակում, հեզ, հնազանդ)-անուշադիր, անհնազանդ

ականջի բուրդը (բամբակը) հանել (ուշադիր լսել)-ականջում բուրդ դնել

ականջի ետև գցել//մինդարի բարձի տակ դնել (չլսելու տալ, քաշքշուկի հասցնել)-խոսքը բանի տեղ դնել (լսել և չմոռանալ)

ականջին հասնել (լսվել, լսելի լինել)-ականջին թաղիք կապել
ականջին օղ անել (միշտ հիշել)-մտքից հանել, արհամարհել
ականջի տակ (շատ մոտ)-շատ հեռու

ականջից բռնած բերել (գոռով բերել)-կամովին բերել

ականջ ծակող (սուր)-բութ, թույլ և 'ցածր' (ձայն)

ականջները սրել//ականջները չորս անել (լսողությունը լարել, ուշադիր լսել)-ականջները փակել

ականջները փակ (անտարբեր)-ուշադիր

ականջներից խեղճ (խուլ, լավ չլսող)-ականջը սուր

ականջ չունենալ (չլսել)-լսել, լսելու ունակություն ունենալ

ակնկալ (=ակնկալվող, սպասվող)-անակնկալ

ակնկալություն-անակնկալություն

ակնհայտ-թաքուն, ծածուկ, գաղտնի

ակտիվանալ-պասիվանալ, ոչ գործուն դառնալ

ահ առնել (երկյուղել)-չվախենալ, չզարհուրել

ահել-ջահել

ահելություն-ջահելություն

ահ ու դող (երկյուղ)-անվախություն, համարձակություն

աղավարի ապրել (անհոգ և ունևոր կյանք վայելել)-յուլա գնալ, քարշ գալ, աղքատ կյանքով ապրել

աղքաւորը տանել, ծարավ ետ բերել (իննաբազետ ճարպիկ լինել .

խաբէլ)-ապիկար անկարող միամիտ լինել

աղեկ-գեշ, վատ, տգէտ

աղը հանել/հանը հանել (չափը անցնել)-չափը ճանաչել իմանալ .

չափի մեջ մնալ

աղը չոր լինել (որևէ բանի կարոտ չլինել)-ապահով կյանքից կարոտ լինել

աղի-անաղի, անալի

աղին ու անալին իրարից չջուկել (անգետ լինել)-բանիմաց լինել

աղի պէս հալվել (անոթից կարմրել)-անամոթ լինել, չամաչել

աղի ու լեղի (դառն, դժոխակ)-քաղցր

աղմուկ-անդդող, անդդորութիւն, լռութիւն

աղոթած էշ (մոլորված, շփոթված, անճարակ)-զգոն, աշխույժ

աղոթարանը բացվել (լուսանալ)-մութը ընկնել, մթնել

աղոտ-անաղի, անալի

աղոտ-վառ, պայծառ, պարզ, բացահայտ

աղվոր-տգէտ, վատ, գեշ

աղտոտ-մաքուր

աղտոտել,մաքրել

աղտոտութիւն-մաքրութիւն

աղուհացը հալալ լինի-աղուհացը հարամ լինի

դիմ աղուհացը մոռանալ (երախտամոռ լինել)-աղուհացը հիշել,

երախտապարտ լինել

աղուհացին քոռ մտիկ անել-երախտապարտ լինել

աղուհացից կուրացած (ապերախտ)-երախտագետ

աղ ու հացով (հյուրասեր)-անաղուհաց, անհյուրասեր

աղքատ-հարուստ, ունևոր, ճոխ, մեծատուն

աղքատանալ-հարստանալ

աղքատութիւն-հարստութիւն

ամաչկոտ, անոթխած-անպատկառ, անամոթ

ամառ-ձմեռ

ամառնամուտ-ձմեռնամուտ

ամբողջ-մաս, կոտորակ

ամբողջովին-մասամբ

ամբողջությամբ-մաս-մաս

ամեն բան յուր անունով կոչել (ճշմարտությունը պարզ ասել, չամաչել)-
 կեղծավորել, կեղծել, խեղաթյուրել
 ամեն ինչ-ոչինչ
 ամեն մեկը-ոչ մեկը
 ամեն մի-ոչ մի
 ամեն ոք-ոչ ոք
 ամենուր (եք)-ոչ մի տեղ
 ամենքը-ոչ ոք
 ամոթխած-անամոթ
 ամոթ ունենալ (պատկառել)-պատկառանքից զուրկ լինել
 ամոք (=մեղմ, խաղաղ)-անամոք, անհաճգիստ, տհաճ
 ամպել-պարզել, արևել
 ամպոտ-անամպ, պարզ, ջինջ
 ամրակազմ-թուլակազմ
 ամրանալ-թուլանալ, փափկանալ
 ամրապնդվել-թուլանալ, տկարանալ
 ամրացնել-թուլացնել, փափկացնել
 անուսնանալ-անուսնալուծվել, բաժանվել
 անուսնացած-անուրի
 անուսնություն-անուսնալուծություն, ապահարզան
 անուր-ամուր-թույլ-թույլ
 անուր, պինդ-թույլ, խախտու, ոչ դիմացկուն, փռվող
 անուր կաղին (դժվար հաղթահարելի)-դյուրանալի, հեշտ
 հաղթահարելի (բան)
 անուր հիմքի վրա կանգնել (հուսալի հաստատուն երաշխիք ունենալ)-
 ոտքի տակի հողը կորչել
 անփոփ-ցրիվ, ցիրուցան
 անփոփել-ցրել, տարածել, պարզել
 այգաբաց, ադամանոթ-մթնշաղ
 այգեբաց (մեքենա)-այգեբաղ (մեքենա)
 այլ-նույն
 այլասեր-եսասեր, եսամոլ, անձնամոլ, եսապաշտ
 այլասիրական-եսասիրական
 այլասիրություն-եսասիրություն
 այլտեղային-տեղական
 այծերը գալ (չարությունը բռնել)-այծերը գնալ

այո (հա)-ոչ (չէ)
 այոն այո է, ոչը ոչ//խոսքի տերն է (հաստատամիտ է, համառ է)-խոսքի
 տերը չէ
 այս աշխարհից չլինել (անտեղյակ լինել)-սատանայից յոթ օր շուտ
 ծնվել
 այս խնորը դեռ շատ ջուր կվերցնի-պարզ է, անվիճելի է
 այստեղից-այնտեղից
 այստեղ մի բայց կա (հանգամանքները պարզ չեն)-ամեն ինչ պարզ է,
 բացահայտ է
 այսօր-երեկ, վաղը
 այսօր կա, վաղը չկա (անցողիկ է)-մշտնջենական է, անմահ է
 այրող հարց (հրատապ խնդիր)-երկրորդական անկարևոր խնդիր
 այրվել, վառվել-մարել, հանգչել
 անազնվաբար, խորամանկորեն-ազնվաբար
 անազնվորեն-ազնվորեն
 անախորժ-ախորժելի, հաճելի
 անախորժակ-ախորժակով, ախորժալուր
 անամպ-ամպամած, մառախլապատ
 անանձնասեր-անձնասեր, եսասեր
 անանցանելի-անցանելի
 անառակ որդի-բարի ծնողներին հնազանդ որդի
 անատամ-ատամնավոր
 անարգանքի սյուհին գամել (խստորեն դատապարտել, նշավակել,
 պախարակել)-դրվատել, փառաբանել
 անարի- արի, քաջ
 անարև-արևոտ
 անբախտ-բախտավոր
 անբան անասուն (ծուլ՝ ապիկար մարդ)-բանող՝ աշխատասեր մարդ
 անբեղ-բեղավոր
 անգետ-գիտուն
 անգթանալ-գթոտ դառնալ, գութ ունենալ, կարեկցել
 անգույն-գունավոր
 անդանակ մորթել (կործանել, նեղել, տանջել)-փրկել, ազատել
 անդեն-դիմավոր
 անդրանիկ-կրտսեր
 անդուր-դուրեկան

անելանելի-ելանելի
անեծք-օրհնանք
անեծք թափել (անիծել)-օրհնել
անեծք քեզ, չար սատանա (բարկության բացականչություն)-փառք
քեզ, աստված
անգեն-զինված
անգեն աչքով (առանց օպտիկական սարքի օգնության)-զինված աչքով
անգոր-զորեղ, իզոր
անընդհատ-ընդհատ
անընդհատ-երբեք
անթաղ մեռել (գերեզման չունեցող)-շիրիմ ունեցող
անթև, թևատ-թևավոր
անիծել-օրհնել
անխելք-խելացի
անխռով լռություն-աղմուկ, իրարանցում
անկախ-կախյալ
անկեղծ, շիտակ-ծածկամիտ, կեղծավոր, կեղծ
անկեղծություն-կեղծավորություն
անկյունի ավել դառնալ (միշտ տանը նստել)-դրսի մարդ լինել
անկյունի ետևից (թաքուն)-անդավադիր, բացահայտորեն
անկողին ընկնել (հիվանդանալ)- ոտքի կանգնել, ապաքինվել
անկոչ հյուր (աներես այցելու)-հրավիրված ցանկալի հյուր
անկտրել ծներուկ (չփորձված)-ներքին լուքյամբ բնավորությամբ
հայտնի մարդ
անհամ-համել
անհամ-անհամ դուրս տալ (անիմաստ ոչ տեղին անհետաքրքիր
բաներ ասել, շատախոսել, բարբաջել)-կարևոր տեղին բաներ ասել
անհայտանալ-հայտնվել
անհայտության քողով ծածկված (չպարզաբանված, մութ մնացած)-
միանգամայն հայտնի, պարզաբանված
անհանգիստ-խաղաղ, հանգիստ
անհաս-հասուն
անհաս-հասանելի
անհատական-համայնական
անհետանալ-ի հայտ գալ
անհիշաչար-հիշաչար

անհոգ-հոգատար
 անհող-հողառատ, հողատեր
 անհոտ-հոտավետ
 անհոտ ծաղիկ (ապաշնորհ՝ ոչ մի բանի պետք չեկող մարդ)-շնորհալի
 պիտանի մարդ
 անհրաժեշտաբար-պատահաբար
 անհրաժեշտորեն-պատահականորեն
 անհրաժեշտություն-պատահականություն
 անհուն-հունավոր, սահմանափակ, չափավոր
 անհուն ցեցի տեր (մեծահարուստ)-աղքատ
 անձեռակերտ-ձեռակերտ, ոչ բնական
 անձրև ուտել (անձրևից թրջվել)-անձրևի տակ չընկնել
 անմասն-մասնակից
 անմեղ-մեղավոր
 անմիջաբար-միջնորդաբար
 աննշան-նշանակալից
 աննպաստ-նպաստավոր
 անշեշտ-շեշտավոր
 անշջահայաց-շրջահայաց, հաշվենկատ (մարդ)
 անշունչ-շնչավոր
 անշուշտ-բնավ
 անոթի-կուշտ
 անող-դնող-ծուլ, անաշխատասեր
 անոսր-թանձր, խիտ
 անոսրանալ-թանձրանալ, խտանալ
 անոսրություն-թանձրություն, խտություն
 անորոշություն-որոշակիություն
 անջատ-անանջատ, կից, միասին
 անջատել-միացնել, կցել
 անվանը մուր քսել (անարգել)-անունը բարձրացնել, գովաբանել
 անվանի-անունով անհայտ, քչերին հայտնի
 անվավեր-վավեր (=վստահելի, օրինական ուժ ունեցող)
 անվճար-վճարովի
 անտակ ծով (առատ, անչափ շատ)-շատ քիչ, սակավ
 անտակ փոր (անհագ, անկուշտ)-քչակեր, սակավակեր
 անտառոտ-անտառագուրկ, անանտառ

անցած,անցյալ, նախորդ-գալիք, եկող
 անցյալ(ը)-ներկա(ն)
 անցնել-դառնալ
 անցողական-անանցողական
 անցողիկ-մնայուն
 անունը աշխարհով մեկ անել (մեկին հռչակել)-աշխարհով մեկ անունը
 զգել, անունը ջնջել
 անունը գետնով տալ (վարկաբեկել, արատավորել)-անունը
 փառավորել
 անունը թնդալ-խայտառակվել
 անունը կոտրել (հեղինակազրկել, պատվազրկել)-անունը բարձրացնել
 անունը չտալ-անունը հիշատակել, հիշել ցանկանալ
 անունը ցեխի մեջ զգել (խայտառակել)-անունը ցեխից հանել
 (խայտառակությունից փրկել)
 անունով երդվել (շատ հարգել)-ատել, արհամարհել
 անուն վաստակել-համբավից զրկվել, անվանազրկվել
 անուշ-դառը, լեղի
 անուշահոտ-գարշահոտ
 անուշահոտություն-գարշահոտություն
 անուշություն-դառնություն, լեղիություն
 անփայլ-փայլուն
 անփորձ-փորձված
 անփորձ աչք-հմուտ, փորձառություն ունեցող
 անփչել վայր ընկնել (տկար լինել)-ուժեղ առողջ լինել
 անփուտ-փտած
 աշխատանք-պարապուրդ
 աշխատանքը ջուրը զգել (ծեռք բերածը փչացնել)-ծեռք բերածը
 պահպանել
 աշխատասեր, ջանասեր-ծուլ, ալարկոտ, անաշխատասեր
 աշխատասիրություն- ծուկություն
 աշխատել (գործ անել)-պարապ մնալ
 աշխատել (վաստակել)-մսխել, վատնել
 աշխատունակ-անաշխատունակ
 աշխարհ գալ (ծնվել)-աշխարհից գնալ (մեռնել)
 աշխարհը բռնել գնալ (շատ երկար ապրել)-կանաչ տերևից ընկնել
 (կարճ ապրել)

աշխարհը իրենը լինել-դժբախտության հանդիպել
 աշխարհի աչք (երևելի)-ատելի, չսիրված
 աշխարհի ծայրը (հեռավոր տեղ)-մոտիկ տեղ, մարդկանց մոտ
 աշխարհիկ-հոգևոր, եկեղեցական
 աշխարհի չափ (անչափ շատ)-չափավոր, քիչ
 աշխարհից կտրված (առանձնացած)-մարդամեջ մտած
 աշխարհից կուշտ (կյանք վայելած, լիացած)-աշխարհին կարոտ
 (կյանքի վայելքներից չօգտված)
 աշխարհ մտած (ամուսնացած)-չոր գլուխ (չամուսնացած, մեն-մենակ,
 ցանձ-անհնազանդ)
 աշխարհով մեկ (ամենուր)-ոչ մի տեղ
 աշխարհով մեկ լինել (շատ ուրախանալ, բերկրել, հրճվել)-շատ տխրել
 տրտմել, ներանձնանալ, անձկանալ
 աչառու-անաչառ
 աչքաթող անել (անուշադրության մատնել)-աչքից չփախցնել, կողքով
 չանցնել
 աչքախաբ լինել (ճիշտը չտեսնել)-տեսածը ճիշտ ընկալել
 աչքերը բացել (արթնանալ, միամտությունից ելնել, տեսնել)-աչքերը
 փակել (քնել, չտեսնել)
 աչքերին քունը գալ (քունը տանել, մոռնել)-աչքերից քունը փախչել
 աչքը դռանը (ամուսնական ուխտին չդավաճանող)-աչքը դուրս(ը)
 աչքը լիանալ (կշտանալ, ներքուստ հագեցնալ)-աչքը վրան մնալ
 աչքը ծանր (չար)-աչքը բարի (բարեբեր, անվնաս)
 աչքը կուշտ (լիացած, բավարարված)-աչքը ծակ (ազահ)
 աչքը մտնել (սիրելի դառնալ)-աչքից ընկնել
 աչքի գրող//աչքի փուշ (ատելի)-աչքի լույս (շատ սիրելի)
 աչքի ընկնել (ճանաչվել, ուշադրություն գրավել)-ստվերում մնալ,
 չնկատվել
 աչքի լույս դարձնել-աչքից օգնել
 աչք չկացնել (ամենևին չքնել, անուշադիր չլինել)-աչք փակել (քնել,
 չտեսնել)
 աչքի տակով (ծածուկ, գաղտնի)-բացահայտ
 աչքից ընկնել (չհարգվել)-աչքում բարձրանալ
 աչքից ու երեսից ընկած (արհամարհված, վարկը կորցրած)-
 հարգարժան, հարգված

աչքն ու ունքը երեսին խաղացող (շարժ ու ձևի մեջ ազատ,
 քեթևաբարո)-զուսպ, պարկեշտ, բարոյական
 աչքով-ունքով (գեղեցկադեմ)-տգեղադեմ
 աչքուն ընկնել (հեղինակությունը վարկը կորցնել)-վարկը գտնել,
 հարգելի դառնալ
 աչքուն մազ կանաչել (շատ չարչարվել, երկար սպասել)-հանգիստ
 անհոգ լինել
 ապա-մախ
 ապական-անապակ, անապական
 ապահով-անապահով
 ապացույց-հերքում
 ապացուցել-հերքել
 ապացուցում-հերքում
 ապրել-մեռնել, վախճանվել, սատկել
 ապրեցնել-մեռցնել, սատկեցնել, սպանել
 ապուշ-հանճար, խելացի
 ապօրինի-օրինական
 աջ-ձախ, ախյակ
 աջակողմ-ձախակողմ
 աջակողմյան-ձախակողմյան
 աջափնյա-ձախափնյա
 աջթևյան-ձախթևյան
 աջլիկ-ձախլիկ
 աջ ու ձախ նայել (զգուշանալ)-անշրջահայաց լինել
 առանց այլևայլի (հանկարծ, առանց կշռադատելու)-հիմնավոր
 կերպով, մտածված
 առանց աչք թարթելու (առանց տատանվելու)-երկնտելով, երկնտորեն
 առանց ետ նայելու (խսկույն)-ուշացնելով, հապաղելով
 առանց երկար ու բարակ մտածելու (առանց բանի էության մեջ
 խորանալու)-ծանր ու թեթև անելով
 առանց կոպեկի նստել (փող չունենալ)-դրամ ունենալ
 առանց մազը ծռվելու (բարեհաջող, անվնաս)-վնաս կրելով,
 կորուստով, անհաջող
 առաջ-ետ, հետո
 առաջ-վերջ, վերջում
 առաջաբան-վերջաբան

առաջադաս-վերջադաս, ետադաս
առաջադեմ, առաջավոր-հետադեմ, հետամնաց
առաջադիմական-հետադիմական
առաջադիմել-հետադիմել, հետ մնալ
առաջադիմություն-հետադիմություն, հետամնացություն
առաջ անցնել-ետ ընկնել
առաջանցում-հետանցում
առաջապահ-վերջապահ
առաջացնել-ոչնչացնել
առաջ բերել-ետ տանել
առաջ գնալ (զարգանալ, առաջադիմել)-հետադիմել
առաջը կտրել (խոչընդոտել)-ճանապարհի հարթել (բարենպաստ
պայմաններ ստեղծել)
առաջընթաց-ետընթաց
առաջը քար գցել (խանգարել)-խոչընդոտները վերացնել
առաջին-վերջին, ետին
առաջինը հավասարների մեջ (ամենամշանավոր)-ամնշան,
երկրորդական
առաջին պլան դուրս գալ (կարևորություն ստանալ)-հետին պլան մղվել
առաջ խաղալ (առաջ ընթանալ)-ետ գնալ, հետադիմել
առաջնագիր-վերջնագիր
առաջնակարգ, հիմնական-երկրորդական
առաջնամաս-ետնամաս
առաջնային-երկրորդային
առաջնեկ-վերջ(ի)նեկ
առաջ տանել-ետ բերել
առաջ քաշել (մեկի պաշտոնը բարձրացնել)-պաշտոնագրկել,
պաշտոնը ցածրացնել, ետ քաշել
առաստաղ սևացնող (տուն ու տեղ դնող)-վատնող, թափառական
առավելագույն, մեծագույն-նվազագույն, փոքրագույն
առավել-առնվազն
առավելություն-պակասություն, թերություն
առավոտյան-երեկոյան
առատ-սակավ, քիչ, պակաս, սուղ, աղքատ
առատաբեր-սակավաբեր
առատաբուխ-սակավաբուխ

առատածեռն-ծեռքը գրպանից խռով (ժլատ)
 առատանալ-պակասել, սակավանալ, քչանալ, աղքատանալ
 առատություն-սակավություն, պակասություն, կարիք, աղքատություն
 առաքինի-արատավոր, անառակ, անբարոյական
 առաքնություն-անառակություն, արատավորություն
 առկա-բացակա, հեռակա
 առկայություն-բացակայություն
 առյուծի սիրտ ունենալ (խիզախ քաջ լինել)-նապաստանի գորտի
 սիրտ ունենալ
 առնականորեն-կանացիաբար, կնաբար
 առնականություն-կանացիություն
 առնել-ծախել, վաճառել, տալ, ետ տալ
 առնելիք-ծախելիք, տալիք
 առնովի-ծախու
 առողջ-հիվանդ, անառողջ, տկար
 առողջաբեր-հիվանդաբեր
 առողջամիտ-հիվանդամիտ, տկարամիտ
 առողջանալ-հիվանդանալ, տկարանալ
 առողջ-առողջ-հիվանդ-հիվանդ
 առողջարան-հիվանդանոց
 առողջարար-հիվանդարար, հիվանդաբեր
 առողջացնել-հիվանդացնել
 առողջություն-հիվանդություն, ախտ
 առ ոչինչ համարել (նշանակություն չտալ)-բանի տեղ դնել
 առջև-ետև
 առջևանց-ետևանց, հետևանց
 առջևից-ետևից
 առջևում-ետևում
 առ ու թառ լինել (ցիրուցան լինել)-ի մի գալ, խմբվել
 առույգ, աշխույժ-թույլ, թոշնած, հիվանդոտ, խոնջացած
 առույգանալ-թուլանալ, թոշնել, թմրել, ճլորել
 առուն ջուր գալ (երազն իրականանալ)-փափագն անկատար մնալ
 առ ու տուր-առ ու կուլ (հափշտակություն, թալան)
 ասածը ասած լինել (բոլորովին չզիջել)-տեղի տալ
 ասածի տերը լինել (չզիջել)-թքածը լիզել (հնազանդվել)

ասեղ գցելու տեղ չկար (ազատ տեղ չկար)-քիչ մարդ կար, ազատ
 դատարկ տեղ կար
 ասեղը թելել (մեկի օգտին խոսել)-մեկի գործին վնասել
 ասեղի ծակից ծակով կանցնի (չափազանց նիհար է, հյուժված)-գեր է,
 չաղ է
 ասեղ կերած շուն (հյուժված)-առողջ, լիքը (մարմնով)
 ասեղ մաշկող (խիստ ժլատ)-առատածեռն
 ասեղների վրա լինել (իրեն ազատ չզգալ)-զգալ իրեն, ինչպես ծուկը
 ջրում
 ասլամի բերան ճղող (քաջ, կտրիճ)-վախկոտ, ուժատ
 ասլամի սիրտ ունենալ (քաջ լինել)-նապաստակի սիրտ ունենալ
 (երկչուտ՝ վախկոտ՝ խեղճ լինել)
 ասպարեզ դուրս գալ-ասպարեզից հեռանալ
 աստիճանաբար-միանգամից
 աստիճաններից ետ տալ (վռնդեղ)-ընդունել, հարգել
 աստծո գառ (հեզ)-աստծո երեսից ընկած//աստծու կրակ (չար)
 աստծու ձեռքի թաշկինակ (չատ խելոք, համեստ, հեզաբարո)-չար,
 պարծենկոտ
 աստծուն ծառայել (աստվածապաշտ լինել)-աստծուց երես դարձնել
 (անաստված լինել)
 աստծու պատիժ//աստծու կրակ (չարաբարո, անզուր)-գթառատ,
 հեզաբարո, հեզահամբույր
 աստծու օրինած (առաքինի)-աստծու անիծած (չար, անազնիվ,
 անառակ)
 աստղը բաց (երջանիկ)-աստղը փակ (ապաբախտ)
 աստղը բռնել (հավանել, սիրել)-դուր չգալ, ատել
 աստղը ընկնել (դժբախտանալ, ծախորդության հանդիպել)-աստղը
 բարձրանալ (բախտավորվել)
 աստղով լինել (բախտավոր հաճելի լինել)-անբախտ ամհաճ անդուր
 լինել
 աստվածասեր-աստվածատյաց
 աստված անիծի-աստված օրհնի
 աստվածապաշտ-աստվածուրաց
 աստված լսեց (աստված բաղձանքը կատարեց)-աստված խռովեց
 (աստված չօգնեց չհասավ)

աստված պահի (ապահով և երկար կյանք ունենա)-գրողը տանի,
 աստված կորցնի պատժի
 ասուն-անասուն
 ավագ-կրտսեր
 ավագի վրա տուն շինել//ավագի վրա կառուցել (անհիմն գործ բռնել)-
 որևէ գործ հուսատու՝ հաստատուն հիմքի վրա կառուցել
 ավարտ-սկիզբ
 ավարտել-սկսել
 ավարտուն-անավարտ, թերի, կիսատ, թերատ
 ավել-պակաս
 ավելանալ-պակասել
 ավելացնել, շատացնել-պակասեցնել, քչացնել, նվազեցնել
 ավելացում-պակասեցում, նվազեցում
 ավելի-նվազ, պակաս
 ավելի ուշ, հետագայում-ավելի շուտ, ավելի վաղ
 ավելորդ-պակասորդ
 սովելորդ-անհրաժեշտ, պետքական
 ավել-պակաս խոսել (առանց կշռադատելու ամեն բան ասել)-չափավոր
 խոսել, կշռադատել
 ավետարանի կողքին գրած (ճշմարիտ)-սուտ, սխալ
 ավետել-գուժել, բոթել (=բոթ վատ լուր հաղորդել)
 ավեր-շեն
 ավերել-կառուցել, շինել, պատրաստել
 ավուր հացի կարոտ (աղքատ, ընչազուրկ)-մեծ ունեցվածքի տեր,
 հարուստ, մեծատուն
 ատամնավոր-անատամ, ատամնատ, ատամնագուրկ
 ատամները հանել (չարիք գործելու հնարավորությունից զրկել)-
 վտանգավոր վնասակար դարձնել
 ատամները սեղմած (ատելությանը, զայրացած, զսպված)-
 սիրալիրությանը, հաճելիորեն
 ատելով ատել (ուժեղ ատել, զարշել)-ջերմորեն սիրել
 ատելություն-սեր, համակրություն, համակրանք
 արագ-դանդաղ, կամաց, ծանր
 արագախոս-դանդաղախոս, ծանրախոս
 արագանալ-դանդաղանալ
 արագաշարժ-դանդաղաշարժ, ծանրաշարժ

արագաշարժություն-դանդաղաշարժություն
 արագասահ-դանդաղասահ
 արագ-արագ-դանդաղ-դանդաղ, կամաց-կամաց
 արագացնել-դանդաղացնել
 արագընթաց-դանդաղընթաց
 արագորեն-դանդաղորեն
 արական-իգական
 արամբի-կանամբի (=կին ունեցող տղամարդ)
 արանքով սև կատու անցնել (գժտվել, խռովել)-ջերմ
 հարաբերություններ հաստատել, հաշտվել
 արատավոր-անարատ, մաքուր, անբիծ
 արգելել-թույլ տալ, թույլատրել
 արգելված պտուղ (անթույլատրելի)-թույլատրելի
 արգելք-թույլտվություն, թույլատրում
 արդար, ճշմարիտ, իրավացի-անարդար, անիրավ, սուտ, ապօրինի,
 խարդախ
 արդարադատ-անարդարադատ
 արդարացիորեն-անարդարացիորեն
 արդարացնել-մեղադրել
 արդարացում-մեղադրանք
 արդարություն-անարդարություն, անիրավություն, մեղք, հանցանք,
 խարդախություն
 արդեն-դեռևս
 արդյունավետ-ապարդյուն, անարդյունք
 արեգակի կտոր (շատ գեղեցիկ)-ածխի կտոր (տգեղ, անդուր)
 արթննի-քնի մեջ, երագում
 արթնանալ-քնել
 արթնացնել-քնեցնել
 արթուն-քնած
 արժանավոր-անարժան
 արժանի-անարժան
 արժանին հատուցել (ճիշտ գնահատել)-ըստ արժանվույն չգնահատել
 արժանիք, բարեմասնություն-պակասություն, արատ
 արժեքավոր-անարժեք, անպետք
 արի-անարի, երկչոտ
 արիաբար, քաջաբար-անարիաբար, երկչոտաբար

արիություն-վախկոտություն, երկչոտություն
 արհեստական-բնական, բնածին
 արծակ-չափածո
 արծակ-մեղ, սահմանափակ
 արծակել-լծել, կապել
 արյունատու-արյունառու
 արյունը գլուխը խփել//ինքն իրենից դուրս գալ//բերանը փրփուր կոխել
 (խիստ զայրանալ)-ինքն իրեն տիրապետել, հանդարտվել
 արյունը եռալ (շատ եռանդուն լինել)-արյունը երակներում սառչել
 (սարսռել)
 արյունը պղտորել (վրդովել, բորբոքել)-տրամադրությունը
 բարձրացնել, հանգստացնել
 արյունը սառ պաղ (հավասարակշռությունից դուրս չեկող,
 սառնարյուն)-արյունը տաք (տաքարյուն, բորբոքվող)
 արյունը տաք (տաքարյուն, ջահել)-արյունը պաղ (սառնարյուն, ծեր)
 արյունոտ-անարյուն
 արյուն-քրտինքով (մեծ դժվարությամբ, տանջանք-չարչարանքով)-
 դուրավ, հեշտությամբ
 արշալույս-վերջալույս, մայրամուտ
 արվեստավոր-անարվեստ
 արտադրել-սպառել
 արտադրողական-անարտադրողական
 արտահայտիչ-անարտահայտիչ
 արտահանում-ներմուծում
 արտահաստիքային-հաստիքային
 արտաշնչել-ներշնչել
 արտասվել-ծիծաղել
 արտաքին-ներքին
 արտաքնապես-ներքնապես
 արտաքո կարգի (արտասովոր)-սովորական կարգով
 արտաքուստ-ներքուստ
 արցունք բերել (լացացնել)-խնդրություն պարզակել
 արքա-ծառա
 արքայական-դժոխային, ռամկական
 արևածագ-արևամուտ
 արևային, արևոտ-ամպոտ, մռայլ, անարեգ

արևելյան-արևմտյան
արևելք-արևմուտք
արևի երես հանել (բացահայտել)-թաքցնել
արև ծագել (պայծառանալ, մոայլությանը ժպիտ հաջորդել)-մռայլվել,
տխրել
արևով երդվել (շատ հարգել՝ սիրել)-արևը թաղել (ատել, չհարգել)
ափի մեջ (պարզորոշ տեսանելի) -անտեսանելի
ափին տալ (ալեկոծվել)-հանդարտվել
ափսոսը գալ (ափսոսալ, խնայել)-շռայլել, չափսոսալ, չխնայել

Բք

բազմաբառ-սակավաբառ
բազմաբեր-սակավաբեր
բազմաբնակ-սակավաբնակ
բազմաբջիջ-միաբջիջ
բազմաթերթ-սակավաթերթ
բազմաթիվ-սակավաթիվ
բազմակնություն-միակնություն
բազմակողմանի-միակողմանի
բազմահնչյուն-սակավահնչյուն
բազմաձայն-միաձայն, մենաձայն
բազմամարդ-սակավամարդ
բազմամյա-միամյա
բազմանալ-քչանալ, սակավանալ
բազմանդամանի-միանդամանի
բազմանիշ-միանիշ
բազմանշանակ-միանշանակ
բազմաշերտ-միաշերտ
բազմաչա-միակնանի, միաչա, միաչքանի
բազմասյուն-միասյուն
բազմավանկ-միավանկ
բազմատարր-միատարր
բազմատեսակ-միատեսակ
բազմատերև-միատերև, սակավատերև

բազմարժեք-միարժեք
բազմացնել-քչացնել
բազմափեղկ-միափեղկ
բազմափորձ-սակավափորձ
բազմիմաստ-մենիմաստ
բազմիմաստություն-մենիմաստություն
բազմիշխանություն-մենիշխանություն
բազմոտանի-միոտանի
բազմօրյա-սակավօրյա, միօրյա
բազում-սակավ, քիչ, մի
բաժան-անբաժան, միասին, միատեղ, կախյալ, համատեղ
բաժանել-միացնել, միավորել, հավաքել
բաժանում-բազմապատկում
բաժինը բերել (մասնակցել)-անմասն մնալ
բախտավոր, երջանիկ-դժբախտ, անբախտ, ապաբախտ
բախտավոր աստղի տակ ծնվել (երջանիկ լինել)-վատ աստղի տակ
ծնվել (դժբախտ լինել)
բախտավորվել-դժբախտանալ, անբախտանալ
բախտավորություն-դժբախտություն, անբախտություն
բախտը աջ (գործերը հաջող)-բախտը ձախ
բախտը գտնել (երջանականալ)-բախտը կորցնել
բախտի անիվը աջ դառնալ (գործերը հաջող գնալ)-բախտի անիվը
թեքվել ձախ դառնալ
բախտի դռները բացվել (հաջողության հանդիպել)-բախտի դռները
փակվել
բախտից զանգատվել (իր կյանքից դժգոհել)-բախտից գոհ լինել
բախտից փախչել (բարենպաստ պայմաններից չօգտվել)-բախտից
կախվել կաչել
բախտն անիծել (իր ճակատագիրը նախատել)-բախտը սիրել
(ճակատագրից գոհ լինել)
բաղաձայն-ձայնավոր
բամբ (=թավ, ցածր և հաստ (ձայն)-նուրբ. դաշն, քաղցր
բամբասանքի բույն (միշտ բամբասող)-բամբասանք ատող չսիրող
բանագետ-անգետ
բանալ, բացել-փակել, գոցել, ծածկել, կողպել
բանական, գիտակ-անբանական, անգիտակ

բանը բուրդ լինել//բանը ծախ լինել (անհաջողության մատնվել)-
բարվոք վիճակում լինել
բանի տեղ դնել (զնահատել, արժանիքը ճանաչել)-կարևորություն
չտալ, հաշվի չառնել
բանից դուրս գալ (պարզվել, երևալ)-անհայտ մնալ
բանուկ-սակավագնաց, քիչ երթևեկություն ունեցող
բավականություն-անբավականություն, անախորժություն
բավարար-անբավարար
բարակ-հաստ
բարակ մանող (սաստիկ նիհար, հիվանդոտ)-պարարտ, գեր, առողջ
բարոություն-պարզություն
բարեբախտ-չարաբախտ, տարաբախտ
բարեբախտաբար-դժբախտաբար
բարեբանել (=գուլել)-չարաբանել, չարախոսել
բարեբաստիկ-չարաբաստիկ
բարեբարո-չարաբարո
բարեբեր-չարաբեր
բարեգործ-չարագործ
բարեգութ-չարագութ, դաժան, անգութ, անագորույն
բարեգուշակ-չարագուշակ
բարեդեմ-չարադեմ
բարեխիղճ-անբարեխիղճ
բարեխոհ-չարախոհ
բարեխոս-չարախոս
բարեխոսական-չարախոսական
բարեծնունդ-չարածնունդ
բարեկազմ-կոպիտ, անտաշ, անճոռնի
բարեկամ-չարակամ, թշնամի, ոսոխ, ախոյան, հակառակորդ
բարեկամաբար-թշնամաբար
բարեկամանալ-թշնամանալ
բարեկարգ-անբարեկարգ
բարեկիրթ-անբարեկիրթ
բարեհաճ-անբարեհաճ
բարեհաջող-անբարեհաջող
բարեհոգի-անբարեհոգի, չարահոգի, չարակամ
բարեհույս-անբարեհույս

բարեձև-տձև
 բարեձևութուն-տձևութուն
 բարեմիտ-չարամիտ
 բարեմտորեն-չարամտորեն
 բարենպաստ-անբարենպաստ
 բարեշուք-չարաշուք
 բարեպաշտ-չարապաշտ, չարասեր
 բարեսիրտ-չարասիրտ
 բարետես-չարադեմ, չար կերպարանք ունեցող
 բարի- չար, անբարի, վատ
 բարիանալ-չարանալ, չար դառնալ
 բարի աչքով նայել (բարյացակամ լինել)-չար աչքով նայել
 բարի հրեշտակ-չար ոգի, չարք
 բարիք-չարիք
 բարկությունը գալ (վրդովվել, զայրանալ)-բարկությունը շիջել
 (հանդարտվել)
 բարձել-բեռնաթափել
 բարձր-ցածր
 բարձրագույն-ցածրագույն, ստորին
 բարձրադիր-ցածրադիր
 բարձրակետ-ցածրակետ
 բարձրակրունկ-ցածրակրունկ
 բարձրահասակ-ցածրահասակ, կարճահասակ
 բարձրահարկ-ցածրահարկ
 բարձրածայն-ցածրածայն
 բարձրանալ-ցածրանալ, իջնել
 բարձրանիստ-ցածրանիստ
 բարձրաշեն-ցածրաշեն
 բարձրաստիճան-ցածրաստիճան
 բարձրացնել-ցածրացնել, իջեցնել
 բարձրացնել-նվաստացնել, ստորացնել
 բարձրացում-ցածրացում, իջեցում, ստորացում
 բարձրաքանդակ-խորաքանդակ, ցածրաքանդակ
 բարձր-բարձր-ցածր-ցածր
 բարձրիկ-ցածրիկ
 բարձրորակ-ցածրորակ

բարձունք-ցածրավայր, ցածր վայր՝ տեղ
 բարյացական-անբարյացական
 բարոյական-անբարոյական, բարոյագուրկ, հակաբարոյական,
 անբարո
 բարորակ-չարորակ
 բարոյություն-չարոյություն
 բարև-ցտեսություն, մնաս բարով, հրաժեշտ
 բարևել-հրաժեշտ տալ
 բաց-մուգ
 բաց-փակ, գոց, ծածուկ
 բացակա-ներկա
 բացակայություն-ներկայություն
 բացահայտ-թաքուն, զաղտնի, ծածուկ
 բաց աչքերով (զիտակցաբար)-փակ աչքերով (առանց մտածելու՝
 կշռադատելու)
 բացառիկ-սովորական
 բացասական-դրական
 բացասականորեն-դրականորեն
 բացարձակ-հարաբերական
 բացել-փակել, ծածկել, գոցել
 բաց ճակատ (պարզերես, հպարտ)-զլուխը կախ
 բաց սիրտ (սրտաբաց, անկեղծ, ուրախ)-տխուր
 բացվել-փակվել, ծածկվել, գոցվել
 բեղի տակին փնթփնթալ (ցածրածայն ոչ պարզ խոսել)-բարձրածայն
 պարզ ու հասկանալի խոսել
 բեղ ու մորուքով (հասուն, տարեց)-դեռահաս, աղվամազն երեսին
 բեղուն-անբեղուն, չբեր
 բեմ բարձրանալ (դերասանական գործունեություն ծավալել)-բեմից
 իջնել, բեմը թողնել
 բեռնավորում-բեռնաթափում
 բեռնատար-մարդատար
 բեռնել-բեռնաթափել
 բերանացի-գրավոր
 բերանդ լույս դառնա-բերանդ չորանա (անեծք խոսելու
 կարողությունից զրկվես)

բերանը դուռ չունենալ (գաղտնիքը պահել չկարողանալ)-բերանը
 փակել կարողանալ
 բերանը նշխարք չդնել (սոված մնալ)-բերանը բան դնել
 բերանը շաղ տալ (հայհոյել)-չափը ճանաչել, խոսքը չափավորել
 բերանը ցուր առնել (պապանձվել, լռել)-չատախոսել
 բերանը փակել-բերանը բացել
 բերանին դուռ դնել//բերանին փակ դնել (լռել)-բերանին կապ չունենալ
 (սանձարձակ խոսել)
 բերանին հուպ տալ (1. լռել, 2. չուտել)-1. խոսելը շարունակել, 2. ուտել
 բերանից կաթի համ՝ հոտ գալ (դեռ երեխա լինել, անփորձ լինել)-
 չափահաս լինել
 բերանից պինդ (գաղտնապահ)-բերանից թույլ
 բերանի փակը հանել-բերանը կողպել//բերանին փակ դնել
 բերանում լեզու դնել-լեզուն կտրել
 բերանում լեզու ունենալ-բերանում ցուր լինել (պապանձվել,
 պատասխանել չկարողանալ)
 բերանում լոբի՝ չիր չթրջվել (բերանբաց լինել)-գաղտնապահ լինել
 բերդի բանալիները հանձնել (ինքնակամ հանձնվել թշնամուն)-լծի
 տակ չմնալ (ազատ ապրել)
 բերել-տանել
 բերնեբերան-դատարկ
 բերովի-տանովի
 բերրի-անբերրի
 բերքից ընկնել (այլևս բերք չտալ)-բերրիանալ
 բթանալ-սրանալ
 բժիշկ-հիվանդ
 բկիդ կանգնի (չվայելես)-հալալ լինի (վայելես)
 բնագիր-պատճեն
 բնական-արհեստական, շինծու, շինովի
 բնականաբար-արհեստականորեն
 բնակելի-անբնակ
 բնակվել-գաղթել
 բնիկ-օտար, եկվոր
 բոլոր դեպքերում-ոչ մի դեպքում
 բոլոր (ը), ամեն ինչ-ոչինչ, ոչ ոք, ոչ մեկը, ոչ մի բան

բուրորը նույն գուռնան են փչում (ուրիշի խոսքն են կրկնում)-իր
կանգունով է չափում
բողկի պես (առողջ, առույգ)-հիվանդ
բոյը թիզուկես (բավական կարճահասակ)-բարձրահասակ,
պարթևահասակ
բորբոքվել, թեժանալ-մարել, շիջանել, շիջել, հանգչել
բոցավառվել-մարել
բռնել-բաց թողնել
բռնկվել-հանգչել, մարել
բութ-սուր
բուժական-հակաբուժական
բուժել-ախտահարել
բուժիչ-վարակիչ
բույն դնել (ապրել, բնակվել)-բույնը լքել
բուռը մտնել (ենթարկվել)-չհպատակվել, չենթարկվել
բուսակեր-մսակեր
բուրավետ-անբույր, անհոտ
բուրդը գգել (խիստ քննադատել)-գովաբանել

ԳԳ

գագաթ-ստորոտ
գագաթնակետ-ցածրակետ
գագային-հակագագային, պինդ (վիճակ)
գալ, հասնել-գնալ, հեռանալ
գահակալություն-գահավիժություն, գահընկեցություն
գահ բարձրանալ (թագավոր դառնալ, իշխել)-գահից ընկնել
(իշխանությունից գրկվել)
գաղտնաբար, ծածուկ-բացեիբաց, բացահայտորեն
գաղտնապահ-բերանբաց, անգաղտնապահ
գաղութային-հակագաղութային, տերունական
գայլ բարեպաշտ (կեղծավոր՝ երկերեսամի մարդ)-անկեղծ՝ բարի մարդ
գայլի ճրագու քսել (մեկին գայթակղել)-գայթակղել կախարդել
չկարողանալ

գայլի մազ ունենալ վրան (բախտավոր լինել)-դժբախտ լինել,
 անհաջողություն կրել
 գանձ կապել (հարստություն դիզել)-գանձը վատնել
 գառ-գայլ
 գառան պես մարդ (խոնարհի հեզ հլու մարդ)-անհնազանդ ըմբոստ
 մարդ
 գառները ուլերից ջոկել (արդարաներին մեղավորներից տարբերել)-
 թացն ու չորը իրար հետ այրել
 գառնություն-գայլություն
 գարնանային-աշնանային
 գարնանացան-աշնանացան
 գարնանը-աշնանը
 գարուն-աշուն
 գարուն աշուն իրար խառնել- լավն ու վատը իրարից ջոկել՝
 առանձնացնել
 գեղեցիկ-տգեղ, այլանդակ
 գեղեցկաբար-տգեղաբար
 գեղեցկադեմ-տգեղադեմ
 գեղեցկանալ-տգեղանալ
 գեղեցկացնել-տգեղացնել
 գեղեցկացուցիչ-տգեղացուցիչ, տգեղացնող
 գեղեցկորեն-տգեղորեն
 գեղեցկություն-տգեղություն
 գետնին կպած (ցածր, կարճ, կարճահասակ)-բարձր, երկար
 բարձրահասակ
 գեր-նիհար, վտիտ, լղար, լղպոր
 գերազանձում-թերազանձում
 գերազնահատել-թերազնահատել
 գերազնահատելի-թերազնահատելի
 գերազնահատում-թերազնահատում
 գերադասել-ստորադասել
 գերածախս-թերածախս
 գերակատար-թերակատար
 գերակատարում-թերակատարում
 գերակշիռ-թերակշիռ
 գերակշռել-թերակշռել

գերաճ-թերաճ
 գերաճում-թերաճում
 գերան-շյուղ, ծեղ
 գերարտադրություն-թերարտադրություն
 գերբեռնվածություն-թերբեռնվածություն
 գերզարգացում-թերազարգացում
 գերմանասեր-գերմանատյաց
 գերսնել-թերասնել
 գթագուրկ-գթառատ
 գթասրտություն-դժնասրտություն
 գթոտ-անգութ
 գթություն-անգթություն
 գժտվել-հաշտվել
 գին չունենալ (անարժեք լինել)-թանկ լինել
 գիշեր-ցերեկ
 գիշերային-ցերեկային
 գիշերապահ-ցերեկապահ, ցերեկային պահակ
 գիշեր բարի-լույս բարի
 գիշերն ընկնել (մթնել, գիշերը վրա հասնել)-լույսն ընկնել (լուսանալ)
 գիսառատ-ճաղատ
 գիտական-հակագիտական
 գիտակից-անգիտակից
 գիտակցաբար-անգիտակցաբար, բնազդաբար
 գիտակցորեն-տարերայնորեն, անգիտակցաբար
 գիտուն-անգետ, տգետ, հիմար
 գիրանալ-նիհարել
 գիրություն-նիհարություն
 գլխագիր-փոքրագիր
 գլխավոր-երկրորդական
 գլխավոր դեր խաղալ (ամենաազդեցիկը լինել)-երկրորդական դեր խաղալ
 գլխի ընկնել//գլուխ մտնել (հասկանալ, կռահել)-հասկանալ ըմբռնել
 իմանալ չկարողանալ
 գլխի մագի չափ (անթիվ, անհամար)-քիչ, սակավ, համրվող
 գլխին ամպեր կուտակվել (աղետի մեջ լինել)-վտանգից ու փորձանքից ազատված լինել

գլխին գդակ դնել (տղամարդ լինել)-գլխին լաչակ ծածկել
 գլխին դնել ման ածել (մեկի նկատմամբ հոգ տանել, գուրգուրել)-
 ուշադիր հոգատար չլինել
 գլխին հարամ լինել (չմարսել, չվայելել)-բավականությամբ
 օգտագործել իր ստեղծած բարիքները
 գլխին ծյուն նստել (մագերը ճերմակել, ծերանալ)-սևահեր
 երիտասարդ լինել
 գլխին վայ տալ (սգալ, ողբալ, կոծել, զղջալ)-ուրախանալ, չափսոսալ
 գլխին տալ (զղջալ, ողբալ)-անհողողողո մնալ, ուրախ ապրումներ
 ունենալ
 գլխին տեր ունենալ (հովանավորող ունենալ)-անտեր անպաշտպան
 լինել
 գլխին փափախ դնել (տղամարդ լինել)-գլխին լաչակ կապել
 գլխիս վրա//աչքիս վրա (սիրով, հաճությամբ)-տհաճությամբ
 գլխիվեր-գլխիվայր
 Ըլխում ամբանալ (հիշել, յուրացնել)-մոռանալ
 Ըլորել ցելիս մեջ (խայտառակել, վարկաբեկել)-ցելից հանել
 Ըլուխ-պոչ, ներքև, տակ, ոտ
 Ըլուխ բերել (որևէ գործ հաջողությամբ ավարտել)-գործը ծախողել
 Ըլուխ գալ (հաջողվել)-Ըլուխը գալ (փորձանքի հանդիպել)
 Ըլուխ Ըլխի//քիթ քթի (մտերմորեն, ծածուկ)-չարակամորեն, բացահայտ
 Ըլուխ գովող (պարծենկոտ, ամբարտավան)-համեստ
 Ըլուխ դնել (ուշադրություն դարձնել, մեկով զբաղվել)-Ըլխից հեռացնել
 Ըլուխը ծանր//կրունկը ծակ (բանհմաց, խելոք)-անբան, տգետ,
 հետամնաց
 Ըլուխը ծռել (խեղճանալ, աղաչել, մուրալ)-Ըլուխը բարձր պահել
 (չընկճվել)
 Ըլուխը կախ (ամոթահար)-քիթը բարձր
 Ըլուխը կախել-քիթը բարձրացնել (գոռոզանալ)
 Ըլուխը կացնի տակ դնել (իրեն զոհաբերել)-Ըլուխն ազատել
 Ըլուխը հաստ (բթամիտ, չզիջող)-սուր միտք ունեցող
 Ըլուխը մի բանից չբարձրացնել (զբաղված լինել)-գործը ընդհատել,
 ժամանակ ունենալ
 Ըլուխը յուղել (քաղցր խոսքերով խաբել)-Ըլուխը թլոգել չկարողանալ
 Ըլուխը պահել (իրեն խնայել, ծուլանալ)-ջանասեր լինել

գլուխը քարի տակ մնալ (անօգնական վիճակում լինել)-գլուխը քարի
 տակից հանել
 գլուխ հանել//գլուխ բերել (հասկանալ, լուծել)-որևէ կնճռոտ բան լուծել
 պարզել չկարողանալ
 գլուխն աշխատել (հասկանալ)-խելքը չհասնել
 գլուխ չունեցող (անգետ, տգետ)-խելոք, հասկացող
 գլուխ պահել (մի կերպ ապրել, յուր գնալ)-գանձ կապել
 գլուխ պրծացնել//գլուխն ազատել (մի կերպ փրկվել)-գլուխը
 փորձանքի մեջ գցել
 գլուխ տանել//համը հանել (ծանծրացնել)-հաճելի դարձնել
 գլուխ ուտել-գլուխն ազատել (մի կերպ փրկվել)
 գնալ-գալ, վերադառնալ, մնալ
 գնալից լինի, գալից չլինի (անեծք կորչես, մեռնես)-բարով գնաս, բարով
 գաս (մաղթանք)
 գնացական-մնացական
 գնացող-մնացող
 գնդակը խնոր դառնա (գնդակը նպատակին չհասնի)-գնդակը գետնին
 չընկնի (չվրիպի)
 գնել, առնել-ծախել, վաճառել
 գնող-վաճառող
 գնորդ-վաճառորդ
 գնում-վաճառք
 գոգավոր-ուռուցիկ
 գոհ-դժգոհ, անգոհ
 գոհանալ-դժգոհանալ
 գոհություն, հաճույք-դժգոհություն, տհաճություն
 գոհունակ-դժգոհ, անգոհ
 գոհունակություն-դժգոհություն
 գոյություն-չգոյություն, անգոյություն, անէություն
 գոռալ, ծչալ-շշնջալ, փսփսալ
 գոռոզ-համեստ, հեզ
 գոռոզություն-համեստություն
 գովաբանել-պարսավել, պախարակել, վատաբանել, փնովել
 գովազդատու-գովազդառու
 գովասանական-նախատական
 գովասանք-հայիոյանք, պարսավանք, դսրովանք (=նախատինք)

գուլէլ-պարսավել, ծաղրել, հայիոյել, վատաբանել
 գովելի-պարսավելի, պախարակելի, այպանելի
 գովեստ, գովք- պարսավանք, դսրովանք, նախատինք, հայիոյանք,
 հիշոց, լուտանք
 գովքն անել (մեկին մի բան փառաբանել)-պախարակել, վատաբանել
 գոտին թուլանալ (քաղցել, ուտել ցանկանալ)-գոտին պնդանալ
 (կշտանալ)
 գործադրելի-անգործադրելի
 գործածելի-անգործածելի, չգործածվող
 գործասեր-գործատյաց
 գործ բաց անել-գործը կարծել (գործի ընթացքը դադարեցնել)
 գործը աջ գնալ (հաջողվել)-գործը ձախ գնալ
 գործը տեսնել (գործ աշխատանք կատարել)-գործը փչացնել
 (խանգարել)
 գործնական-տեսական
 գործնականապես-տեսականապես
 գործունյա-անգործունյա, անտարբեր
 գորովալից-կոպիտ, անտաշ, գորովագուրկ
 գտնել-կորցնել
 գրագետ, գրաճանաչ-կիսագրագետ, անգրագետ, անգրաճանաչ
 գրագետ, վարպետորեն-անգրագետորեն, տգիտաբար
 գրագիտություն-անգրագիտություն
 գրանցվել-դուրս գրվել
 գրավատու-գրավառու
 գրավիչ-ծանձրալի
 գրկաբաց ընդունել (ուրախությամբ դիմավորել)-տհաճորեն ընդունել
 գրոհ-հակագրոհ, նահանջ
 գրոհել-նահանջել
 գրողի տոպրակից ընկնել (փորձանքից ազատվել)-գրողի բաժին
 դառնալ (փորձանքի մեջ ընկնել)
 գրչագիր-տպագիր
 գրչագրություն-տպագրություն
 գրպանը դատարկ//գրպանը ծակ (աղքատ, անդրամ)-գրպանը հաստ
 (հարուստ)
 գրպանը դատարկել (մեկին ծախսի տակ զցել)-գրպանը լցնել
 գրպանը լիքը-դատարկ գրպանով

գրպանը քանել-գրպանը տռզացնել (հարստություն դիզել)
գրպանում մկներ խաղալ (դրամ չունենալ)-գրպանը հաստանալ (մեծ
գումարի տեր դառնալ)
զցել-բռնել
զցել-բարձրացնել, վերցնել
գումարել-հանել
գումարում-հանում
գույները թանձրացնել-գույները մեղմացնել
գույնը պատի ծեփ դառնալ (գունատվել)-գույնը տեղը գալ
(շփոթությունն անցնել)
գունավոր-անգույն, դժգույն, տգույն, գունատ

Դդ

դադար-շարժում
դադարել-շարունակել
դալար-չոր, չորացած, զոս
դալարել-չորանալ
դանակը բլին դնել (սպառնալով անելանելի վիճակի մեջ դնել)-օձիքը
բաց թողնել
դանակը ոսկորին հասնել (իրադրությունը սրվել)-զայրույթը շիջել
դաշինքը ոտնակոխ անել (ուխտը դրժել)-դաշինք կապել
դաշնակից, համախոհ-հակառակորդ, թշնամի, ախոյան
դաշտ-լեռ
դաշտաբնակ-լեռնաբնակ
դաշտեցի-լեռնցի, լեռնական
դառն արցունքները կոկորդում խեղդել (վիշտը լուռ ու մունջ կրել)-
վիշտն արտահայտել
դառը դատել (դժվար աշխատանք կատարել)-դատարկ նստել (զուրկ
մնալ)
դառը-քաղցր
դառնություն-քաղցրություն
դառնությունը ճաշակել (վիշտը ցավը զգալ)-ուրախությունից պարել,
չտանջվել
դառնություններ կրել (տառապել)-լայն օրեր տեսնել (ուրախ լինել)

դառ ու դատարկ լինել (ընչագուրկ՝ աղքատ լինել)-հազարների հետ
խաղալ
դասարանական-արտադասարանական
դավաճանել-հավատարիմ լինել
դատարկ (բաժակ)-լի
դատարկ (գլխով)-լիքը գլխով
դատարկ (գլուխ)-խելոք, խելացի
դատարկ (խոսք)-բովանդակալից
դատարկ (սեղան)-ճոխ, լի, առատ
դատարկել-լցնել
դատարկ ման գալ (անգործ՝ պարապ-սարապ թափառել)-գրադված
ծրաջան լինել
դատարկություն-լիություն
դատարկ փորով (քաղցած)-կուշտ ու կուժ
դատ բանալ (դատական գործ հարուցել)-դատը տանուլ տալ
դարերից ի վեր (անհիշելի ժամանակներից)-վերջերս, նորերս
դարձի բերել (սխալ ճանապարհից հետ պահել)-ճիշտ ուղուց շեղել
դարմանի տակի ջուր (խորամանկ)-միամիտ, ամմեղ
դափնիներ շնորհել (մեկին փառք ու պատիվ տալ)-դափնիներից զրկել
(շնորհագրկել)
դեմ-կողմ, թեր
դեմքը բացվել (ուրախանալ)-դեմքը թքվել (մռայլվել)
դեմքը թքվեցնել (խոժոռվել)-դեմքը փայլեցնել
դեմքը մթնել (տխրել)-դեմքը պարզվել (ուրախանալ)
դեն քշել (հեռացնել մի կողմ)-մոտեցնել
դեպի իրեն քաշել- իր վրայից նետել
դեպի լավը գնալ (1. սկսել առողջանալ, 2. հաջող ընթացք ունենալ)-
դեպի վատը գնալ (1. հիվանդանալ, 2. անհաջող ընթացք ունենալ)
դեպքից դեպք (հազվադեպ)-մշտապես, հաճախ
դես ու դեն գցել (վատնել, ցիրուցան անել)-ետ գցել (խնայել)
դերասանություն անել (ծնացնել, կեղծել)-անկեղծ լինել
դեր խաղալ (մեծ ազդեցություն ունենալ)-որևէ նշանակություն
չունենալ
դժբախտություն-երջանկություն
դժվարըմբռնելի-դյուրըմբռնելի
դժվարություն-հեշտություն

դիզել, կուտակել-շռայլել, վատնել
 դիմադրել-հանձնվել
 դիմակազերծ անել (մերկացնել)-դիմակ դնել (իր իսկական էությունը
 ծածկել կեղծել)
 դիմակ կրել-դիմակը դնել ԳԳԵԼ (անկեղծ լինել)
 դիմավոր-անդեմ
 դիմավորել-իրաժեշտ տալ, ճանապարհել, ուղեկցել
 դիմաց-ետև
 դիմացից-ետևից
 դիտավորյալ-պատահական
 դիտմամբ-պատահմամբ, պատահաբար, դիպվածորեն
 դիրք գրավել-դիրքը զիջել (նահանջել, տեղի տալ)
 դյուր (=հեշտ)-դժվար
 դյուրաբորբոքություն-սառնություն
 դյուրագրգիռ-պաղարյուն
 դյուրակատար-դժվարակատար
 դյուրակեզ-դժվարակեզ
 դյուրահալ-դժվարահալ
 դյուրահաճ-դժվարահաճ
 դյուրահաս-դժվարահաս
 դյուրահավան-դժվարահավան
 դյուրահավատ-դժվարահավատ
 դյուրահինչուն-դժվարահինչուն
 դյուրահուճ-դժվարահուճ
 դյուրամած (=մածուցիկ, կաշուն)-դժվարամած
 դյուրամաշ-դժվարամաշ
 դյուրամատույց-դժվարամատույց
 դյուրամարս-դժվարամարս
 դյուրանալ-դժվարանալ
 դյուրաշարժ-դժվարաշարժ
 դյուրասահ-դժվարասահ
 դյուրաստեղծ-դժվարաստեղծ
 դյուրավառ-դժվարավառ
 դյուրարտասանելի-դժվարարտասանելի
 դյուրացնել-դժվարացնել
 դյուրըմբռնելի-դժվարըմբռնելի

դյուրընտիր-դժվարընտիր
դյուրին-դժվարին, դժվար
դյուրություն-դժվարություն
դյուրասույց-դժվարասույց
դողալ ամեն մի կոպեկի համար (ժլատ գծուծ լինել)-ծեռնաբաց
առատածեռն լինել

դպրոցական-ադատադպրոցական
դպրոց անցնել (մի բանում վարժվել, հմտանալ)-կենսապիտոծ չունենալ
դմենդուռ ընկնել (կյանքը քարշ տալ, մուրալ)-լիության մեջ ապրել
դմենդը քաց անել-դմենդը փակել (մեկի առաջ)
դրախտ, արքայություն-դժոխք
դրական-բացասական, ժխտական, մերժողական
դրականորեն-բացասականորեն
դրոշակի տակ առնել (նվաճել, իրեն ենթարկել)-աննվաճ մնալ
դրության մեջ մտնել (կարեկցել, օգնել)-անկարեկից լինել, չօգնել
դունչը ցցել//նազ ծախել (մեծամտել, գոռոզանալ)-իրեն խոնարհ՝ հեզ
պահել

դուռը բաց (հյուրասեր)-դուռը փակ (անհյուրընկալ)
դուռը բացել (հող հնարավորություն ստեղծել)-դուռը փակել
դուռը երեսին ետ դնել (փակել, ծածկել, վնդդել, չօգնել)-դուռը լայն
բացել

դուռը ցույց տալ (վնդդել)-ոտքը շենից ներս դնել
դուր գալ (հավանել)-սրտով չլինել
դուրեկան-անդուր, անդուրեկան
դուրս-ներս
դուրս գալ-մտնել, մայր մտնել
դուրս ընկնել (շեղվել, փչանալ)-բարոյական կյանք վարել
դուրս քաշել-ներս մղել, ներս գցել, ներս քաշել, մեջ քաշել

եե

եզակի-հոգնակի
եզակիություն-հոգնակիություն
եզան պես աշխատել (ջանասիրությամբ և շատ աշխատել)-ծուլանալ
ելակետ-վերջնակետ, վախճանակետ

ելակետային-վերջնականության
 ելնել-իջնել, մտնել
 ելք-մուտք, էջք
 եղանակը խառնվել-եղանակը բացվել
 եղբայրասեր-եղբայրատյաց
 եղելութիւն, իրողութիւն-հեքիաթ, հնարովի բան, հորինվածք
 եղջյուրներ ցույց տալ (ուժով սպառնալ)-եղջյուրները կոտրել հանել
 եղունգի չափ (փոքր, շատ քիչ)-սարի չափ (շատ մեծ)
 եղունգ ու միս լինել (շատ սիրով լինել)-անհամերաշխ լինել
 Եվայի հագուստով (մերկ)-հագնված
 Ետ գցել (վաստակել, տնտեսել, խնայել)-շռայլել, վատնել
 Ետպատերազմյան-նախապատերազմյան
 Երազ-իրականություն, իրողություն
 Երազային-իրական
 Երազ դառնալ-իրականություն դառնալ, իրականանալ
 Երախտագետ-երախտամոռ, ապերախտ
 Երակների մեջ արյունը սառչել (խիստ վախենալ)-անվախ լինել
 Երանի-վայ
 Երանի (երնեկ) տալ (շատ հավանել)-վայ տալ
 Երաշտաբեր-անծրևաբեր
 Երաշտային-անծրևային
 Երբեմն-հաճախ
 Երբեմնակի-հաճախակի
 Երեխա-մեծ, մեծահասակ, տարիքն առած մարդ
 Երեկ-այսօր, վաղը, էգուց
 Երեկո-առավոտ
 Երեկույթ-ցերեկույթ
 Երես-աստառ
 Երես-տակ
 Երեսանց-տականց
 Երես դարձնել//երես թեքել (արհամարհել, անուշադրության մատնել)-
 ուշադրության արժանացնել
 Երեսը բռնել (չամաչել)-ամաչել, քաշվել
 Երեսը թթվեցնել (չափազանց մռայլ հայացք ունենալ)-շատ բարի
 հայացք ունենալ
 Երեսը կախ (տխուր)-ուրախ

երեսը չտեսնել-հանդիպել ուզել
 երեսը պատռած (շատ համարձակ, ամերես)-ամոթով, պատկառանք
 ունեցող, համեստ
 երեսը պարզ (պարզերես, որևէ բանից պատվով դուրս եկած)-սևերես
 (ամոթով մնացած)
 երեսը պինդ (անզգա, անամոթ)-երեսը փափուկ
 երեսի գույնը գետին կաթել (շատ առողջ լինել)-երեսի գույնը թռչել
 (դժգույն դեմք ունենալ, հիվանդ լինել)
 երեսի կաշին հաստ (անինքնասեր, անպատկառ)-ամոթի զգացում
 ունեցող
 երեսին խոսք ու զրույց գալ (նախատինք ստանալ)-գովեստի
 դրվատանքի արժանանալ
 երեսի ջուրը գնալ (լրբանալ, ամոթը կորչել)-ամոթ պատկառանք
 ունենալ
 երեսի քողը պատռել-դիմակ դնել (իր էությունը թաքցնել)
 երես ունենալ-համարձակություն չունենալ, քաշվել
 երերուն-աներեր, կայուն, հաստատուն
 երեց-կրտսեր
 երթալ-գալ
 երիտասարդ, պատանի-ծեր, տարեց, հասակավոր
 երիտասարդանալ, ջահելանալ-ծերանալ, պառավել, մեծանալ
 երիտասարդություն-ծերություն
 երկաթե ջղեր (դիմացկուն ամուր կամք)-թույլ կողմ
 երկաթը տաք-տաք ծեծել (առանց հապաղելու սկսած գործը
 շարունակել)-առիթը բաց թողնել
 երկար-կարճ
 երկարաբազուկ-կարճաբազուկ, կարճածեռ
 երկարաբուրդ-կարճաբուրդ
 երկարազգեստ-կարճազգեստ
 երկարաթև-կարճաթև
 երկարաժամկետ-կարճաժամկետ
 երկարալիք-կարճալիք
 երկարակեցություն-սակավակեցություն
 երկարակյաց-կարճակյաց, սակավակյաց
 երկարակտուց-կարճակտուց
 երկարահասակ-կարճահասակ

Երկարահեր-կարճահեր
 Երկարամորուս-կարճամորուս
 Երկարանալ-կարճանալ
 Երկարաոտ-կարճաոտ, կարճոտ, կարճոտանի
 Երկարապատում-կարճապատում
 Երկարապոչ-կարճապոչ
 Երկարասրունք-կարճասրունք
 Երկարավուն-կարճավուն
 Երկարատև-կարճատև
 Երկարափեշ-կարճափեշ
 Երկարաքիթ-կարճաքիթ
 Երկարել-կարճանալ
 Երկար լեզու ունենալ (իրավասու լինել մեծ-մեծ խոսելու)-լեզուն
 կաշկանդել
 Երկար խելք (հեռուն տեսնող, գիտուն)-կարճ խելք (ամհեռատես,
 տգետ)
 Երկար կապել (երկարածգել)-կարճ կապել (ասել վերջացնել)
 Երկարորեն-կարճորեն
 Երկար պատմություն (ձգձգվածություն)-կարճ պատմություն
 Երկարություն-կարճություն
 Երկար ու ծիգ (երկարատև)-կարճատև, համառոտ
 Երկարօրյա-կարճօրյա
 Երկբայաբար-աներկբայաբար, անկասկած
 Երկինք-գետինք, երկիր
 Երկինք բարձրացնել//երկինք հանել (մեծարել, փառաբանել)-հողին
 հավասարեցնել (ստորացնել)
 Երկիր, գետին-երկինք
 Երկնաբնակ-երկրաբնակ
 Երկնադուրդ-երկրադուրդ
 Երկնաթռիչ (=երկնասլաց)-երկրաթռիչ (=երկրի երեսին ցածրից թռչող)
 Երկնածին-երկրածին
 Երկնակալ-երկրակալ
 Երկնամերձ-երկրամերձ
 Երկնային-երկրային
 Երկնային արքայություն (երանավետ վայր երկնքում)-երկնային
 դատաստան (երկնքից ուղարկված պատիժ)

երկնային քուն մտնել (մահանալ)-ապրել, ողջ լինել
երկնասեր-երկրասեր
երկնատարած-երկրատարած
երկնաքար-երկրաքար
երկոտանի-չորքոտանի
երկչոտ-աներկյուղ
երկպառակութիւն սերմանել (թշնամացնել)-հաշտեցնել,
բարեկամացնել
երկրպագել-ատել, անգոսնել (=արհամարհել)
երկրպագելի-արհամարհելի, ատելի, անգոսնելի
երկու աչքի մեջտեղ (անակնկալ ժամանակ)-ակնկալվող սպասվող
ժամանակ
երկու իշի գարին բաժանել չկարողանալ (անգրագետ լինել, բան
չհասկանալ)-մի բանից գլուխ հանել (գիտուն լինել)
երկու խոսք (համառոտ կարճ ասելիք)-ընդարձակ խոսք,
երկարաբանություն
երկու ձեռքով ստորագրել (լիովին համաձայնել)-տարակարծություն
ունենալ
երկուսի ջուրը մի առվով չգնալ (անհաշտ միշտ ընդհարվող լինել)-
բնավորությունները բռնել, հաշտ խաղաղ լինել
երկու տիրոջ ծառայել (երկերեսանի՝ շողորորթ լինել)-ուղղամիտ
ազնիվ լինել
երկու քայլի վրա (շատ մոտ)-յոթ սարի ետև
երջանիկ-ապերջանիկ, դժբախտ, թշվառ
երջանկություն-թշվառություն, տանջանք, կսկիծ, վիշտ
երևալ-անհետանալ, չքանալ, թաքնվել, կորչել
երևակայական-իրական
երևակայելի-աներևակայելի
երևելի-աննշան
երևութապես-աներևույթ
եփած-անեփ, հում
եփած հավի ծիծաղը գալ (հիմար-հիմար բաներ ասելու տրամադիր
լինել)-խելքը գլխին բաներ ասելու տրամադիր լինել

գայրույթից իրեն ուտել (կատաղել)-գայրույթը շիջել (հանգստանալ)
 զանց առնել (անուշադրության մատնել)-ուշ դնել (ուշադրություն
 դարձնել)
 զառը բերել (հաջողության հասնել)-գործը ձախողվել, անհաջողության
 մատնվել
 զառիվեր-զառիթափ
 զավակասեր-զավակատյաց
 զարգացած-հետամնաց
 զարդարել-այլանդառել, եղծել, զարդագրկել
 զարգանդը գալ (խիստ վախենալ)-ահը սրտից հանել
 զարթունքնած
 զարմանալի-սովորական
 զարտուղի ճանապարհով (դատապարտելի ձևով, ոչ օրինական
 կարգով)-ազնիվ ճանապարհով
 զգայաբար-անզգայաբար
 զգայական-անզգայական, դատողական
 զգայուն, բարի-անզգա, անտարբեր, անկարեկից
 զգայունակ-անզգայունակ
 զգեստավորվել-մերկանալ, տկլորանալ
 զգոն-անզգոն, անուշադիր
 զգոնություն-անզգոնություն
 զգուշ-անզգուշ
 զենք բարձրացնել-զենքը ցած դնել
 զինաթափել-սպառազինել
 զինակից-հակառակորդ
 զինել-զինաթափել, ապազինել
 զինում-զինաթափում
 զմայլանք-զզվանք
 զմայլելի-զզվելի
 զմայլելիորեն-զզվելիորեն
 զմայլեցնել-զզվեցնել
 զմայլեցուցիչ-զզվեցուցիչ
 զմնելի-անզմին, անզմնելի
 զոռով-շառով (դժվարությամբ, մի կերպ)-հեշտորեն

գորտիսվար-գորագրում
գորանալ-թուանալ տկարանալ
գորավոր-անգոր. թույլ, տկար, ապագոր
գորություն-անգորություն, թուլություն
զվարթ-տխուր
զվարթագին-տխրագին
զվարթադեմ-տխրադեմ
զվարթալի(ց)-տխրալի(ց)
զվարթակարկաչ-տխրակարկաչ
զվարթակերպ-տխրակերպ, տխրատեսիլ
զվարթանալ տխրել
զվարթացուցիչ-տխրեցուցիչ
զվարթորեն-տխրորեն
զվարճ-տխուր
շվարճաբար-տխրաբար
զվարճաբեր-տխրաբեր
զվարճադեմ-տխրադեմ
զվարճախառն-տխրախառն
զվարճաձայն-տխրաձայն
զվարճանք-տխրանք, սուգ
զվարճասեր-տխրասեր, անզվարճասեր
զվարճացնել-տխրեցնել
զրոյի հավասարեցնել (արժեզրկել)-արժեքավորել
զրույցի տոպրակը թափ տալ (խոսելու զրույցի նյութը սպառել)-զրույցի
տոպրակը բացել
զրուցասեր-լռակյաց, սակավախոս
զուգապար-կենտապար, մենապար
զույգ-կենտ
զույգ-զույգ-կենտ-կենտ
զույգ կազմել (ամուսնանալ)-ապահարգան տալ
զուռնայի տակ պարել (մեկի կամակատարը լինել) իր ցանկությանը,
իր կանքով գործել

էէ

էական-անէական
էանալ-անէանալ
էացնել-անէացնել
էացում-անէացում
էժան-թանկ

էժանանալ-թանկանալ
էժան նստել-թանկ նստել (բարձր գնով ձեռք բերվել)
էժան պրծնել (շատ չտուժել)-վնաս կրել, տուժել
էժանություն-թանկություն
էլի իր էլը քշել-ուշադրություն դարձնել ուրիշի դիտողություններին
էծերը բռնել//էծերը գալ (չարանալ)-էծերը գնալ
էշը տանիքից իջեցնել (սխալն ուղղել)-սխալեցնել, սուղորեցնել
էշը ցեխից հանել (դրությունը փրկել)-էշը ցեխում թողնել
էշի տեղ դնել (արհամարհել)-մարդատեղ դնել
էշ ներկող (խաբեբա, խարդախ)-ճշմարտախոս, անկեղծ
էս խմորը շատ ցուր կտանի (այս գործը շատ կծավալվի)-գործը
անհետևանք կանա
էսօր-էգուց, վաղը
էրիկ-կին

Ըը

ըմբոստ-հլու, հնազանդ
ըմբոստանալ-հնազանդվել
ըմբոստացում-հնազանդեցում
ըմբոստացուցիչ-հնազանդեցուցիչ
ըմբոստորեն-հնազանդորեն
ըմբռնելի-անըմբռնելի
ընդարձակ, ազատ-փոքր, նեղ, անծուկ, հակիրճ, համառոտ
ընդարձակել-փոքրացնել, նեղացնել, համառոտել
ընդարձակորեն-համառոտակի
ընդարձակում-համառոտում
ընդդեմ-հօգուտ, հանուն

ընդհանրաճառ-մասնավորվել
 ընդհանրապես-մասնավորապես, հատկապես, բացառապես
 ընդհանրացում-մասնավորում
 ընդհանուր-մասնավոր, անհատական, անձնական
 ընդհանուր լեզու գտնել (որևէ հարցի կապակցությամբ
 համաձայնության գալ)-տարածայնություն ցուցաբերել
 ընդհատ-անընդհատ
 ընդհատակ անցնել (գաղտնի գործել)-ընդհատակից դուրս գալ
 ընդհատելի-անընդհատելի
 ընդհատորեն-անընդհատորեն
 ընդհատություն-անընդհատություն
 ընդմեջ-անընդմեջ
 ընդմիջաբար-անընդմիջաբար
 ընդմիջելի-անընդմիջելի
 ընդունակ, շնորհալի-անընդունակ, անձիրք
 ընդունել-հաղորդել, հանձնել, մերժել, հեռացնել
 ընդունիչ-հաղորդիչ
 ընդունվել-հեռացվել, մերժվել
 ընդունում-հանձնում, մերժում
 ընթեռնելի-անընթեռնելի
 ընթեռնելիություն-անընթեռնելիություն
 ընկած-ելած//ընկած դուրս եկած (փորձառու, կյանք տեսած)-անփորձ,
 միամիտ
 ընկնել, վայր ընկնել-ելնել, բարձրանալ, վեր կենալ
 ընչասեր-ընչատյաց (=ինչք` հարստություն չսիրող)
 ընչասիրություն-ընչատեցություն
 ընտանեմալ, ընտելանալ-վայրենամալ
 ընտանի-օտար, վայրենի
 ընտել-անընտել, անվարժ
 ընտիր-սովորական, հասարակ, խոտան
 ընտրել-նշանակել
 ընտրողաբար-անընտրաբար
 ընտրովի-նշանակովի
 ըստ-հակառակ, ընդդեմ
 ըստ ամենայնի (հիմնավորապես)-անհիմն կերպով
 ըստ արժանվույն (արժանիքի համեմատ)-արժանիքին հակառակ

ըստ կարելվույն (հնարավորության չափ)-ուժերից վեր ԹՔ

թագը կապենմ (օրհնանք՝ տեսնենմ ամուսնանալը)-թագը սև կապենմ
(անեծք՝ դժբախտանաս)

թագը հափշտակել (իշխանությունը խլել)-թագը վերադարձնել
թաթը վրան դնել (իրենը համարել, խլել, ճնշել)-թաթը վրայից վերցնել
թաթ ու կրունկ (գինովացած, հարբած)-ուշքը գլխին (սթափ, զգաստ)
թախտից գցել (իշխանությունից զրկել)-գահ բարձրացնել
թախտից նոր ելած (երիտասարդ, նոր ամուսնացած)-ծեր, ծերացած,
տարիքն առած

թակարդ ընկնել (դավադրության զոհ դառնալ)-ծուղակից ազատվել
թան դառնալ (գունատվել)-գույնը տեղը գալ
թանին թթու չասել-քննադատել
թանկ-ջրի գին, էժան
թանկագին-էժանագին
թանկանալ-էժանանալ
թանկանոց-էժանանոց
թանկացում-էժանացում
թանկ-թանկ-էժան-էժան
թանկ գնով (մեծ տանջանքով)-էժան գնով (առանց դժվարությունների)
թանկ նստել (բարձր գնով ձեռք բերվել)-էժան նստել
թանկություն-էժանություն
թանկություն գցել-գներն իջեցնել
թանկ ու կրակ (չափազանց թանկ)-էժան, ջրի գին
թանձր, խիտ-նոսր, թեթև, փափուկ, նուրբ
թանձր, խիտ-ջրիկ, ջրալի
թանձրահեր-նոսրահեր
թանձրամիտ-նրբամիտ, սրամիտ
թանձրանալ-նոսրանալ
թանձրավուն-նոսրավուն
թանձրացական-վերացական
թանձրացում-նոսրացում
թավ-կոշտ, նուրբ, նոսր
թավահունչ-նրբահունչ
թավածայն-նրբածայն

քատերաբեմ դուրս գալ (գործունեություն սկսել)-քատերաբեմից իջնել
 քարզաննելի-անթարզաննելի
 քարկ անել (վերջ տալ)-շարունակել
 քարմ-քառամած, չորացած, հիմ, ապխտած
 քարմանալ-քառամել, թռնել, չորանալ, հնանալ
 քարմություն-հնություն, չորություն, թռնածություն
 քարս-շիտակ, ուղիղ
 քարս ծի նստել (հակառակվել)-համակերպվել
 քաց-չոր, ցամաք
 քացանալ-չորանալ, ցամաքել
 քաց աչքի կարոտ (երջանիկ)-չոր աչքի կարոտ
 քացացում-չորացում
 քացը չորից ջուկել (մեղավորը անմեղից ջուկել տարբերել)-քացն ու չորը
 իրար հետ այրել
 քափանցելի-անքափանցելի
 քափանցիկ-անքափանց
 քափառական - նստակյաց
 քափառաշրջիկություն-նստակեցություն
 քափել-հավաքել, լցնել
 քափը ընկնել (եռանդը ուժը մարել)-քափ բերել (ուժ հաղորդել)
 թեզ, դրույթ-անտիթեզ, հակադրույթ
 թեթև, դյուրին-ծանր, դժվարին
 թեթև, հեշտ-դժվար, դժվարին
 թեթև-թեթև-ծանր-ծանր
 թեթևակշիռ-ծանրակշիռ
 թեթևանալ-ծանրանալ
 թեթևացնել-դժվարացնել, ծանրացնել
 թեթև ձեռք (հաջողություն բախտավորություն բերող)-ծանր ձեռք
 թեթևությամբ-դժվարությամբ
 թեժ-մարմանդ
 թել ու դերձան (=թել, առասան) դառնալ (սաստիկ նիհարել, հյուծվել)-
 գիրանալ
 թեր-դեմ
 թերի-ավարտուն, լրիվ, անթերի
 թերություն-առավելություն
 թեք-ուղիղ, շիտակ

քերել-ուղղել
 քերություն-ուղղություն
 քթադեմ-ժպտադեմ, զվարթ, ուրախ
 քթու խոսք (հանդիմանություն)-քաղցր խոսք
 քիկունքային-ճակատային
 քիկունքը գետին զարկել (գետնել)-քիկունքը գետին չտեսնել
 քիկունքին կանգնել (պաշտպան նեցուկ լինել)-անպաշտպան
 անօգնական մնալ
 քիվ կա աստղերին, քիվ չկա դրան (շատ, անհամար)-մատների վրա
 կարելի է հաշվել (քիչ)
 քխադեմ-սպիտակադեմ
 քխահեր-սպիտակահեր
 քխամորթ-սպիտակամորթ
 քղթի վրա (ծևականորեն)-գործնականորեն
 քղթի վրա մնալ (չիրականացվել)-գործը շարժվել
 քյուր-ուղիղ, ճիշտ, անսխալ
 քշամի-բարեկամ
 քոկից փախած (սանձարծակ, ապերասան)-զուսպ
 քողնել-արգելել
 քոշակառու-քոշակատու
 քոփչք-վայրէջք
 քռել-ընկնել
 քռչունի՝ ծտի քևով (շատ արագ)-կրիայի քայլերով (շատ դանդաղ)
 քվակիր-անթվակիր, անթվական
 քրջել-չորացնել
 քրջվել-չորանալ
 քուլակազմ-ամրակազմ, պնդակազմ
 քուլական-հաստատական
 քուլակապ-ամրակապ
 քուլամորթ-աշխույժ, արի, եռանդուն, ուժեղ
 քուլանալ-ուժեղանալ, զորեղանալ, ամրանալ, խստանալ
 քուլասիրտ-արիասիրտ, սրտոտ
 քուլացնել-ուժեղացնել, ամրացնել, զորացնել, արիացնել
 քուլացնել, մեղմացնել-վատթարացնել, ծանրացնել
 քուլացում-հզորացում, զորեղացում
 քուլություն-պնդություն, ամրություն, ուժեղություն, կորով

թուխ-սպիտակ, շեկ
 թույլ-հզոր, ուժեղ, զորեղ
 թույլատրել-արգելել, խափանել
 թույլատրելի-անթույլատրելի
 թույլատրում-արգելում
 թույլ բերան-փակ բերան (զաղտնապահ)
 թույլ կողմ (թերութիւն)-ուժեղ կողմ (առավելութիւն)
 թույն-հակաթույն, դեղթափ
 թույնը թափել (զայրանալ)-հանդարտվել
 թունդ-թույլ, մեղմ, պայծառ, բաց
 թունդ խոսք ասել (հայիոյել, կշտամբել)-քաղցր խոսք ասել
 թուրը կտրել (մեծ իրավունքներ ունենալ)-մեծ իրավունքներից
 իշխանութիւնից զուրկ լինել
 թուրը ոտքի տակ դնել (հաշտվել, հանձնվել)-թուրը թրի տալ
 (պատերազմել)
 թուր ու դանակ դառնալ (թշնամանալ)-հաշտվել, բարեկամանալ
 քքել-մրել (ամոթանք տալ)-զովաբանել
 քքով կպցրած (խախռտ, հերյուրածո (=անհիմն, հնարովի)-
 տրամաբանական, հիմնավոր
 թևաթափ անել (հուսահատեցնել)-թև տալ
 թևանի-անթև, թևազուրկ
 թևավոր-թևաբեկ
 թևերը թուլանալ (վիատվել)-հրճվել
 թևերի տակ առնել (խնամել, պահել)-լքել, անօգնական թողնել
 թևի տակ ծներուկ չմտնել (զոռոզանալ)-հեզ դառնալ
 թևից բռնած (ուժով, բռնի)-իր կամքով, կամովին
 թև տալ (քաջալերել)-թևաթափ անել (ընկճել)
 թև ու թիկունք լինել (հովանավոր լինել, պաշտպան կանգնել)-
 նեցուկից հովանավորից զուրկ լինել

ԺԺ

ժամանակակից-հին, հնացած
 ժամանակավոր-անժամկետ, մշտական, հավիտենական
 ժամանակը մեկի օգտին աշխատել (ժամանակի երկարած գվելու

դեպքում օգտվել)-վնասվել
 ժամանակի հետ քայլել (հարմարվել)-ժամանակից ետ մնալ
 ժամանակի քննությանը դիմանալ (չհնանալ)-կյանքից ետ մնալ
 ժամանակ կորցնել//ժամանակ վատնել-ժամանակն արդյունավետ
 օգտագործել
 ժամանակ շահել-ժամանակ սպանել
 ժամանակավորապես-մշտապես
 ժամանակին-անժամանակ
 ժամանել-մեկնել, ուղևորվել
 ժամանում-մեկնում
 ժառանգություն-անժառանգություն
 ժիր-ծույլ, թմրած
 ժլատ, կծծի-առատածեռն, ձեռնբաց, շռայլ
 ժլատորեն-շռայլորեն
 ժխտել-հաստատել, խոստովանել
 ժխտում-հաստատում, խոստովանում
 ժողովել-ցրել, շաղ տալ
 ժողովրդական-անժողովրդական
 ժողովրդականություն-անժողովրդականություն
 ժողովում-ցրում
 ժպիտը չիջնել (ժպտադեմ լինել, միշտ ժպտալ)-ժպիտը սառչել
 ժրաբար-ծուլաբար
 ժրանալ-ծուլանալ
 ժրաջան-ծույլ, քնկոտ
 ժրացում-ծուլացում
 ժուժկալ-անժուժկալ, անզուսպ, հախուռն

Իի

իծի ծնունդ (վտանգավոր՝ նենգ մարդ)-անվտանգ բարեմիտ մարդ
 ի խորոց սրտի (միանգամայն անկեղծ)-ամբողջովին կեղծ
 իմանալի-անիմանալի
 իմաստալի(ց)-անիմաստ, իմաստազուրկ
 իմաստասեր-անիմաստասեր
 իմաստուն-տխմար, հիմար, բութ

իմացական-զգայական
 իմաց անել (տեղեկացնել, հայտնել)-իմաց չտալ
 իմացյալ մահ (անմահություն)-չիմացյալ մահ
 իմացություն-անիմացություն
 ինչ գնով լինի (ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չառնելով)-ոչ մի գնով, ոչ մի
 կերպ
 ինչպես ջրի երկու կաթիլ (նույն, նման)-տարբեր
 ինչքան ուզես (չատ)-դեղի համար (քիչ)
 ինքնագովություն-ինքնապարսավանք
 ինքնաժխտում-ինքնահաստատում
 ինքնասիրությունը շոյել-ինքնասիրությունը շոշափել (վիրավորել)
 ինքն իրեն գտնել (սթափվել)- ինքն իրեն կորցնել (շփոթվել, մոլորվել)
 ինքն իրեն ուտել (անհանգստանալ)-հանգիստ զգալ
 ինքնուրույն, անսովոր-տափակ, ծամծմված
 ինֆորմացիա, տեղեկացում-դեզինֆորմացիա, ապատեղեկացում
 իշխան-ռամիկ, ծառա
 իշխել, տիրել-հնազանդվել, հպատակվել
 իշու գին (չատ էժան)-կրակի գին (սաստիկ թանկ)
 իջնել-բարձրանալ
 իսկական-արհեստական, կեղծ, շինծու
 իսկական, բուն-պատճենված, ընդօրինակված
 ի վեր- ի վար
 ի վնաս-հոգուտ
 իր, յուր, սեփական-ուրիշի
 իրագեկ-անիրագեկ, անտեղյակ
 իրագեկություն-անիրագեկություն
 իրական-անիրական, երևակայական, ցնորական, մտացածին,
 հեքիաթային
 իրական գետնի հողի վրա դնել (գործնականորեն իրագործելի
 դարձնել)-երևակայական դարձնել
 իրականություն-երևակայություն, երազանք
 իր աչքի գերանը մոռանալ, ուրիշի աչքի շյուղը նկատել-անաչառ լինել
 իրավահավասար-անիրավահավասար
 իրավացի-անիրավացի
 իրավացիորեն-անիրավացիորեն
 իրավացիություն-անիրավացիություն

իրավություն-անիրավություն
 իրար անցնել (շփոթվել, աշխուժանալ)-հանգստանալ, խաղաղվել
 իրար բերան թքել (միասնաբար հանդես գալ)-իրար բերնից պատառ
 խլել (իրար դեմ պայքարել)
 իրար գլխով անցնել (աղմկել)-լռել
 իրար թաթ կոխել (իրար չպաշտպանել)-պատվար լինել, իրար
 հովանավորել
 իրար լեզու հասկանալ (մտերմանալ, միաբանել)-թշնամանալ, իրարից
 խռովել
 իրար տանել-իրար ուտել// իրար միս ուտել (թշնամանալ, գզվռտել)
 իրար քիթ մտած (իրար շատ մոտ, ընդհուպ)-իրարից հեռու
 իրեն գտնել-իրեն կորցնել (զայրանալ, շփոթվել)
 իրեն կարողանալ պահել-հավասարակշռությունը կորցնել
 (պատշաճության սահմաններից դուրս գալ)
 իրեն մաքուր պահել-իրեն արատավորել
 իրերի բերունով (պատահականորեն)-անհրաժեշտաբար
 իր էջը քշել//իր ձին քշել (իրենը պնդել)-անսալ ուրիշների
 իրիկնամուտ-լուսադեմ
 իր խոսքին հաստատ մնալ-խոստումը դրժել, ուխտագանգ լինել
 իր կաշվի համար դողալ//իր կաշվից վախենալ (մոթապաշտ լինել)-
 ալլասեր լինել, անձը դնել
 իր հաշվին-ուրիշի հաշվին
 իր մահով մեռնել-գլուխն ուտել

ԼԼ

լալ, լաց լինել-ծիծաղել, խնդալ
 լայն-մեղ, սեղմ
 լայնաբերան-մեղաբերան
 լայնագիծ-մեղագիծ, մեղադուր, մեղածիր (=մեղ ծիր՝ գիծ ունեցող)
 լայնանալ-մեղանալ, սեղմվել
 լայն ապրել (շքեղ կյանք վարել)-մեղություն կրել, կարիքի մեջ լինել
 լայնավուն-մեղավուն
 լայնարձակություն-մեղվածք, անձկություն
 լայնացնել-մեղացնել, սեղմվել

լայնացում-նեղացում, փոքրացում
 լայնիրան-նեղիրան
 լայն-լայն-նեղ-նեղ
 լայնմիտ-նեղմիտ
 լայնամտություն-նեղմտություն
 լայնսիրտ-նեղսիրտ
 լայն սիրտ ունենալ (համբերատար՝ ներողամիտ լինել)-նեղ սիրտ
 ունենալ
 լավ-վատ, գեշ, հոռի
 լավաբարո-վատաբարո
 լավագույն-վատագույն
 լավամարդ-վատամարդ
 լավանալ-վատանալ
 լավ աչքով նայել (բարյացակամ լինել)-չար աչքով նայել
 լավ աստղի տակ ծնվել-վատ աստղի տակ ծնվել (դժբախտ լինել)
 լավատես-վատատես, հոռետես
 լավատեսաբար-վատատեսաբար
 լավատեսական-վատատեսական, հոռետեսական
 լավատեսորեն-վատատեսորեն, հոռետեսորեն
 լավ-լավ-վատ-վատ
 լավ համարել (գերադասել)-վատ համարել
 լավորակ-վատորակ
 լավորակություն-վատորակություն
 լավ պահել իրեն (ողջախոհ լինել, բարոյական կյանք վարել)-իրեն վատ
 պահել
 լավության տակ չմնալ (փոխհատուցել)-երախտամոռ լինել
 լավություն-վատություն
 լավ օր (ապահով բարեկեցիկ կյանք)-սև օր
 լավ օրի հասնել-վատ օրի հասնել
 լարվածորեն-անուշադիր, ցրված
 լաց-ծիծաղ, խիմո, ուրախություն
 լացացնել-ծիծաղեցնել
 լացը գալ-ծիծաղը գալ
 լաց ու կական անել//լաց ու շիվան անել (ողբալ)-ուրախանալ
 լաց ու կոծ բարձրանալ (սգալ, ողբալ, կականել)-հրճվել, ուրախանալ
 լաց ու կոծով (դժվարությամբ, ոչ կամովին)-հեշտությամբ, հոժարակամ

Լեզալ, օրինական-անլեզալ, գաղտնի, արգելված
 Լեզվին կապ դնել-լեզվի կապը արծակել
 Լեզվին տալ (շատախոսել)-լեզվին փակ դնել
 Լեզուն առնվել (պապանծվել)-լեզուն բացվել
 Լեզուն ատամների տակ (լուռ, անծայն, գաղտնապահ)-ծայնով,
 բացեիքաց
 Լեզուն երկար (ըմբոստ, համարձակ խոսող)-լեզուն կարճ (հնազանդ,
 անհամարձակ խոսող)
 Լեզուն կապ ընկնել-կարողանալ խոսել՝ պատասխանել
 Լեզուն ներս քաշել (լռել)-լեզուն շաղ տալ՝ շաղել
 Լեզուն չորանալ (համրանալ, պապանծվել)-լեզվի տակի քարերը հանել
 Լեղին ջուր կտրել (երկյուղել, ուժեղ վախենալ)-քաջակորով արիասիրտ
 լինել
 Լեղի ունենալ (համարձակվել, քաջ լինել)-երկնչել
 Լեռ-հովիտ, դաշտ
 Լեռնային-դաշտային, հովտային
 Լեփ-լեցուն-դափ-դատարկ
 Լի, լիքը-դատարկ, թերի, ունայն, փուչ
 Լիաբերան-կիսաբերան
 Լիալուսին-կիսալուսին
 Լիահավատ-թերահավատ
 Լիածայն-կիսածայն
 Լիարժեք-անլիարժեք
 Լիովին-բոլորովին
 Լիցքավորել-լիցքաթափել
 Լիցքավորում-լիցքաթափում
 Լիություն-դատարկություն
 Լիքը գրպանով-դատարկ գրպանով
 Լիքը-լիքը-կիսատ-պռատ, թերատ-թերատ
 Լոբի-լոբի խոսել (անհամ խոսել)-համով-հոտով խոսել
 Լոբի ուտող (անճաշակ, անշնորհք)-շնորհալի
 Լռակյաց-շատախոս
 Լռել-խոսել
 Լսելի-անլսելի
 Լրիվ-թերի, մասնակի, կիսատ, պակաս, մասամբ
 Լրջաբար-թեթևաբար

ԼՐՋԱՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ-ԽԵՆՔՈՒԹՅՈՒՆ
 ԼՐՋԱՆԱԼ-ՔԵՔԼԱՆԱԼ, ՔԵՔԼԱՄԱՏԱՆԱԼ
 ԼՐՋՈՐԵՆ-ՔԵՔԼԱՄԱՏՈՐԵՆ, ԽԵՂՆՈՐԵՆ
 ԼՐՋՈՒԹՅՈՒՆ-ՔԵՔԼԱՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՔԵՔԼՈՒԹՅՈՒՆ
 ԼԾՆԵԼ-ԴԱՏԱՐԱՐԿԵԼ
 ԼՈՒԾԵԼԻ-ԱՆԼՈՒԾԵԼԻ
 ԼՈՒՅՍ-ՄՈՒՔ, ԽԱՎԱՐ, ՍՏՎԵՐ, ՄՅՈՒԹՅՈՒՆ
 ԼՈՒՅՍ ԱՇԽԱՐԻ ՉԱԼ (ԾՆՎԵԼ)-ԻՈՂԻՆ ԱՎԱՆՂԵԼ (ՄՆԵՄՆԵԼ)
 ԼՈՒՅՍԵԼԼՈՒՅՍ ԱՆԵԼ (ՕՐ ՈՒ ՉԻՂԵՐ ԱՇԽԱՏԵԼ)-ՄԱՏՈՂ ՄԱՏԻՆ չԽԿԵԼ
 (ԾՈՒԼԱՆԱԼ)
 ԼՈՒՅՐՈՒ ԿԱՏԵՐՈՎ ՄԱԼ (ԱՆՃԱՓԻ ՉԵՂԵՑԻԿ ԼԻՆԵԼ)-ՀԱՏ ՄՈՂԵՂ ԼԻՆԵԼ
 ԼՈՒՅՍԻ ԿՏՈՐ/ԼՈՒՅՍԻ ԿԵՍ (ՀԱՏ ՉԵՂԵՑԻԿ, ՋՐՆԱՂ)-ԱՆԻՐԱԿՈՒՅՐ, ՄՈՂԵՂ
 ԼՈՒՅՍԻ ԿԵՍ ԿԱՐՉ (ԱՆՎԻԾԵԼԻ)-ՎԻԾԵԼԻ, ՎԵՃԻ ՄՆԵՂԻՋ ՄՎՈՂ
 ԼՈՒՅՍ ՈՒ ՃԱՐ ԱՆԵԼ (ՕՉՆԵԼ)-ԽԱՆՉԱՐԵԼ
 ԼՈՒՆ ՈՒՂՈՒ ՂԻՆԵԼ/ԾԱՆԾՂ ՓԻՂ ՂԻՆԵԼ-ՃՆՃԻՆ ԲԱՆՂ ՃՃԱՓԱՉԱՆՑՆԵԼ
 ՃՄԵԾԱՑՆԵԼ
 ԼՈՒՋ-ԱՆԼՈՒՋ
 ԼՈՒՍԱՐԲԱԾ-ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ
 ԼՈՒՍԱՐԵՐ-ԽԱՎԱՐԱՐԵՐ
 ԼՈՒՍԱՂԵՄ-ԽԱՎԱՐԱՂԵՄ, ԻՐԻԿՆԱՂԵՄ
 ԼՈՒՍԱԾԻՆ-ԽԱՎԱՐԱԾԻՆ
 ԼՈՒՍԱԽԱԼԱԾ-ԽԱՎԱՐԱԽԱԼԱԾ
 ԼՈՒՍԱՄԻՍ-ԽԱՎԱՐԱՄԻՍ
 ԼՈՒՍԱՄՈՒԹՅՈՒՆ (ԼՈՒՍԱՄԻՍ՝ ՉԱՐՉԱԾԱԾ ԼԻՆԵԼԸ)-ԽԱՎԱՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ
 ԼՈՒՍԱՅԻՆ-ԽԱՎԱՐԱՅԻՆ
 ԼՈՒՍԱՆԱԼ-ԽԱՎԱՐԱՆԱԼ, ՄՔՆԵԼ
 ԼՈՒՍԱԿԱՂՈՒՍ-ԽԱՎԱՐԱԿԱՂՈՒՍ
 ԼՈՒՍԱԿԱՏ-ԽԱՎԱՐԱԿԱՏ
 ԼՈՒՍԱՍԵՐ-ԽԱՎԱՐԱՍԵՐ, ՄՔՆԱՍԵՐ
 ԼՈՒՍԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ-ԽԱՎԱՐԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ
 ԼՈՒՍԱՎՈՐ-ՄՈՒՔ, ԽԱՎԱՐ, ԱՆԼՈՒՅՍ
 ԼՈՒՍԱՎՈՐԵԼ-ԽԱՎԱՐԵՑՆԵԼ, ՄՔՆԵՑՆԵԼ
 ԼՈՒՍԱՎՈՐ ԿՈՂՄ-ՍՏՎԵՐՈՒՍ ԿՈՂՄ
 ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒՄ-ԽԱՎԱՐՈՒՄ
 ԼՈՒՍԱՄՅԱԾ-ԽԱՎԱՐԱՄՅԱԾ
 ԼՈՒՍԱԾԻՐ-ԽԱՎԱՐԱԾԻՐ

լուսեղ (=պայծառ)-մթնեղ
լուսնկա երես (գեղեցիկ, սիրունատես)-գարշելի, տգեղ
լուրջ-անլուրջ, թեթևամիտ, կատակ
լուր տալ (հայտնել, իմաց տալ)-տեղյակ չպահել
լու քերթող (ժլատ)-սիրտը լայն (հյուրասեր, առատածեղ)

ԽԽ

խաթրը առնել (գղջական վերաբերմունք ցույց տալ)-խաթրը կոտրել
խախտելի-անխախտելի, անխախտ
խախուտ, խարխուլ-հաստատուն, ամուր
խակ-հասուն, հասած
խակություն-հասունություն
խաղաթղթերը բաց անել (գաղտնիքը մտադրությունը հայտնել)-
մտքերը ծածկել
խալիղաղ-անհանգիստ, աղակալից, խռով, խռովահույզ, փոթորկոտ
խալիղասեր-խռովարար, կռվարար, խռովասեր
խաղաղասիրություն-պատերազմասիրություն, ռազմասիրություն,
ռազմատենչություն
խաղաղություն-խռովություն. կռիվ, պատերազմ
խալից դուրս գալ (դադարել գործին մասնակցելուց)-խաղի մեջ մտնել
խաղ ու պարով (հաճույքով, ուրախությամբ)-քիթ ու մռութով
(տհաճությամբ)
խամ-խաս, վարժ, մշակված
խամանալ-վարժվել, ընտելանալ
խանգարել-օգնել
խանդ ու ավյուն կտրել (խիստ ոգևորվել)-խիստ տրտմել
խանչալի քարը ընկնել (պատվազուրկ լինել)-պատվի արժանանալ
խաշած-հուժ
խաչ դնել//խաչ քաշել (հույսը կտրել, վիհատվել)-հուսալ
խաչը չճանաչել (դավանափոխվել)-ծնողների դավանանքն ընդունել
խաչով (ը) խաչվել (թալանվել)-գտնվել, հայտնաբերվել
խառը, խառն-պարզ, զուտ, մաքուր, անխառն
խառնակ-անխառնակ, հանդարտ
խառնաւիճոր-պարզ, կանոնավոր

խառնիխուռն-կանոնավոր, կարգին
 խառնվել-պարզվել, անջատվել, հեռու մնալ
 խավար-լուսավոր, պայծառ
 խավար-լույս
 խավարի թագավորություն (տգիտություն, հետամնացություն)-լույսի
 թագավորություն
 խարդախ-ազնիվ, անմեղ, պարզ, ուղղամիտ
 խափան-անխափան
 խափանելի-անխափանելի
 խեթ աչքով նայել//ծուռ աչքով նայել (անբարյացակամ վերաբերվել)-
 բարի աչքով նայել
 խելահաս-անխելահաս, խակ
 խելամիտ-անխելամիտ, խելացնոր, հիմարամիտ
 խելամտություն-խելացնորություն, անխելամտություն
 խելացի-անխելք, հիմար, խենթ
 խելոք-անխելք, տխմար, խենթ, գիծ, հիմար
 խելոքաբար-խենթաբար, հիմարաբար
 խելոքանալ-խենթանալ, գծվել, հիմարանալ
 խելոքություն-խենթություն, գծություն, հիմարություն
 խելքահան անել (մոլորեցնել)-խելքի բերել
 խելքը գլխից թոցնել (հիմարանալ)-խելքը գլուխը հավաքել
 խելքը կարծ (հիմար, անխելք)-խելքը գլխին (խելացի, հասկացող,
 ուշիմ)
 խելքը հացի հետ ուտել (անխելք գործ բռնել, խելքը կորցնել)-խելքը
 կտրել, գլուխ հանել
 խելքը տեղը (խելոք, սթափ)-ծալապակաս, ցրված
 խելքի գալ (սթափվել)-խելքը թոցնել
 խելքի(ն) մոտիկ (հավանական, ճշմարտանման)-խելքից հեռու
 (անհավանական)
 խելք-խելքի տալ (խորհրդակցել)-հարցը միայնակ լուծել
 խզելի-անխզելի
 խիզախ-վախկոտ, երկչոտ
 խիզախություն-վախկոտություն
 խիղճը կորցնել-խիղճը գտնել
 խիղճը մաքուր (արդարացի)-խիղճը կեղտոտ
 խիղճը մեռնել-խիղճը զարթնել (գուք ունենալ)

խինալի: (=յուղալի)-անխին
 խինդ-լաց, ցավ, վիշտ, թախիծ
 խինդախառն-լացախառն, վշտախառն
 խինդաշաղախ-լացաշաղախ, վշտաշաղախ
 խինդաշատ-վշտաշատ, թախծաշատ
 խիստ-մեղմ, քաղցր
 խիտ-նոսր, սեղմ, ցանցառ, անոսր
 խլանալ-ծայնեղանալ
 խլություն-ծայնեղություն
 խղճի առջև մաքուր լինել-խղճի դեմ գնալ (անարդար լինել)
 խղճով-անխիղճ, խղճագուրկ
 խճճել, թնջկել-բաց անել, քանդել
 խմբապար-մենապար
 խմբերգ-մեներգ
 խնայաբար-շռայլաբար
 խնայասեր-շռայլասեր
 խնայասիրական-շռայլասիրական
 խնայել-շռայլել, վատնել
 խնայող, տնտեսող-շռայլող, վատնող, շռայլ
 խնայողաբար-շռայլորեն
 խնայորեն-շռայլորեն, անխնա
 խնայություն-շռայլություն
 խնդագին-տխուր, տրտմագին
 խնդալ-տրտմել, տխրել, սգալ, ողբալ
 խնդալի-տխրալի, թախծալի
 խնդացող տխուր-սրտաբեկ ուրախ
 խնդիրը հարգել (ընդառաջել)-խնդիրը գետնին թողնել, խնդիրը մերժել
 խնդություն-ցավ, տխրություն, թախծություն
 խնդում-լաց, սուգ, վիշտ
 խնդումներես-լացերես, թախծերես, վշտադեմ, տխրադեմ
 խնդում-տխուր, տրտում
 խոզ կտրել (սաստիկ գիրանալ)-կաշին ու ոսկորը մնալ (հյուծվել,
 ցնիհարել)
 խոհական-անխոհական, զգացական
 խոհեմ-անխոհեմ
 խոհեմաբար-անխոհեմաբար

խոհուն-անխոհուն, անխոհ
 խոնավ-չոր, ցամաք
 խոնավանալ-չորանալ
 խոնավասեր-չորասեր
 խոնավավուն-չորավուն
 խոնարհ, հլու-բարձր, վերին, անհնազանդ, գոռոզ, ըմբոստ
 խոնարհամիտ, խոնարհաբարո-բարձրամիտ, մեծամիտ, գոռոզ
 խոնարհելի-անխոնարհելի
 խոնարհություն-ամբարտավանություն, գոռոզություն
 խոնջ-անխոնջ, հոգնագուրկ
 խոշոր-մանր, փոքր, չնչին, աննշան
 խոշորագիր-մանրագիր, փոքրագիր
 խոշորագլուխ-փոքրագլուխ
 խոշորագույն-մանրագույն, փոքրագույն
 խոշորադեմ-փոքրադեմ
 խոշորադիտակ-մանրադիտակ
 խոշորահասակ-մանրահասակ, փոքրահասակ
 խոշորահատ-մանրահատ
 խոշորամարմին-փոքրամարմին
 խոշորանալ-մանրանալ, փոքրանալ
 խոշորատառ-մանրատառ, փոքրատառ
 խոշորացում-փոքրացում
 խոշորացույց-մանրացույց, մանրադիտակ
 խոշորաքայլ-մանրաքայլ, փոքրաքայլ
 խոշոր-խոշոր-փոքր-փոքր, մանր-մանր
 խոպոպել, գանգրացնել-հարթեցնել
 խոսել-լռել
 խոսել-կապ դնել լեզվին (լռել)
 խոսեցնել-լռեցնել
 խոսկան-չխոսկան
 խոսքերը չբայլեցնող (խոսքերը իրականություն չդարձնող)-խոսքերը
 կատարող
 խոսքը բերան առնել (խոսել)-խոսքը բերանում թողնել
 խոսքը գետին գցել//խոսքը գետնովը տալ (մերժել)-խոսքը ընդունել
 կատարել
 խոսքը երկարացնել-խոսքը կարճ կապել (համառոտ հակիրճ պատմել)

խոսքը խոսք լինել (վճիռը խոստումը հաստատ լինել)-
 խոստումնազանց լինել
 խոսքը չվանի պարանի դնել (հաշվի առնել, կարևորություն տալ)-
 արհամարհել
 խոսքը ուտող (խոստումը դրժող)-խոսքի տեր
 խոսքը քանուկ տալ (իզուր խոսել)-խոսքի տերը լինել
 խոսքի գալ (համոզվել)-համառ լինել
 խոսքի տակ մնալ (պատասխան չգտնել)-հակաճառել
 խոսքով ընկնել (խոսակցությամբ տարվել)-խոսքը կտրել (գրույցը
 խոսքը ընդհատել)
 խոսք ու գրույց (կռիվ, վեճ, տհաճ խոսակցություն)-հաշտություն,
 հաճելի խոսակցություն
 խոտակեր-մսակեր
 խոտակերություն-մսակերություն
 խոտելի-անխոտելի
 խոտոր-անխոտոր, ուղիղ
 խոր-ծանծաղ, մակերեսային
 խորամանկ, խարդախ-միամիտ, դյուրահավատ
 խորամանկաբար, նենգորեն-միատաբար, պարզասրտորեն
 խորամանկություն-միատոություն
 խորապես-թռուցիկ, մակերեսային, մասամբ
 խորթ մոր կորեկ (շատ դժվար գործ)-դյուրին շատ հեշտ գործ
 խորհրդակցական-վճռական
 խորտակել-փրկել, ազատել
 խորություն, խորք-մակերեսայնություն, մակերես
 խոցելի-անխոցելի
 խոցելիություն-անխոցելիություն
 խոփը սուր (զորեղ, զորավոր)-անզոր
 խռով-անխռով, հաշտ
 խռովասեր-խաղաղասեր
 խռովասիրություն-խաղաղասիրություն
 խստաբար-մեղմաբար
 խստաբարո-մեղմաբարո
 խստագին-մեղմագին
 խստաժպիտ-մեղմաժպիտ
 խստահնչյուն, խստահունչ-մեղմահնչյուն

խստածայն-մեղմածայն
 խստաշունչ-մեղմաշունչ
 խստասեր-մեղմասեր
 խստասիրտ-մեղմասիրտ, զթոտ
 խստացում-մեղմացում
 խստացուցիչ-մեղմացուցիչ
 խստորեն-մեղմորեն
 խտահեր, խտամազ-նոսրահեր, նոսրամազ
 խտանալ-նոսրանալ, լայնանալ
 խտիր (=խտրություն)-առանց խտրության, անխտիր
 խտրական-անխտրական
 խտրականություն (=ջոկոզություն)-անխտրականություն
 խտրություն-անխտրություն
 խրախուսանք-պարսավանք, նախատինք, պատիժ
 խրախուսելի-անխրախուսելի
 խրոխտ-հեզ, համեստ, մեղմ, ցածր
 խցանել-խցանահանել, բացել
 խցանում-խցանահանում
 խուլ-ծայնեղ
 խուլ-հնչուն, զիլ
 խուսափելի-անխուսափելի
 խուփբերան (զաղտնապահ)-բացբերան

Ծծ

ծագել-վերջանալ, կորչել
 ծագել, ելնել-մայր մտնել, մարել
 ծագում, առաջացում-մարում, վախճան, վերացում, անհայտացում
 ծալավոր-անծալ
 ծալել-բացել
 ծալ (ք) ը պակաս (խելքից թեթև, անխելք, խենթ)-խելքը գլխին
 (խելացի, դատող)
 ծախս-մուտք, եկամուտ
 ծախսել-տնտեսել
 ծախսի տակից դուրս գալ (փոխհատուցել)-ծախսի տակ մնալ
 ծախսում-տնտեսում

ծածկաբար-ակներևաբար
 ծածկագրել-վերծանել
 ծածկագրություն-վերծանություն
 ծածկագրում-վերծանում
 ծածկամիտ-պարզամիտ
 ծածկել-բացել
 ծածուկ-բաց, բացեիրաց, հայտնի
 ծակը կոխել (բանտ գցել, բանտարկել)-ծակից հանել (ազատել)
 ծակը մտնել (թաքնվել, ճողոպրել)-լույս աշխարհի գալ (հայտնվել)
 ծաղիկ պահել (գիշերն անքուն մնալ)-քնել
 ծաղկել, փթթել-չորանալ, թռչնել, թռռամել
 ծաղկում-անկում (մշակույթի, արդյունաբերության)
 ծամավոր-անծամ
 ծայրահեղ-չափավոր
 ծայրահեղություն-չափավորություն
 ծայրամասային-կենտրոնական
 ծանոթ, հայտնի-անծանոթ, անհայտ
 ծանոթաբար-անծանոթաբար
 ծանր-թեթև, հեշտ, շուտ, արագ
 ծանրաբար-թեթևաբար
 ծանրաբարո-թեթևաբարո, թեթևուլիկ
 ծանրաբեռն-թերաբեռն
 ծանրաբեռնել-թերաբեռնել
 ծանրագին-թեթևագին
 ծանրագույն-թեթևագույն
 ծանրախոհ-թեթևախոհ
 ծանրակշիռ-թեթևակշիռ
 ծանրամիտ-թեթևամիտ
 ծանրամտորեն-թեթևամտորեն
 ծանրանալ-թեթևանալ
 ծանրաշարժ-թեթևաշարժ, արագաշարժ
 ծանրաշունչ-թեթևաշունչ
 ծանրասահ-թեթևասահ, արագասահ
 ծանրասիրտ-թեթևասիրտ
 ծանրացուցիչ-թեթևացուցիչ
 ծանրաքայլ-թեթևաքայլ

ծանրընթաց-թեթևընթաց
 ծանր խոսք ասել (անպատվել, նախատել)-քաղցր խոսք ասել
 ծանր-ծանր-թեթև-թեթև
 ծանրորեն-թեթևորեն, թեթևամտորեն
 ծանր ու թեթև անել (բոլոր դրական և բացասական կողմերը հաշվի
 առնել)-կշռադատել չկարողանալ
 ծանրություն-թեթևություն
 ծառս լինել-իջնել, սուզվել
 ծարավը կտրել (խմելու պահանջը հագեցնել)-ծարավ թողնել
 ծեգել-մթնել
 ծեղ-գերան
 ծեղը գերան շինել (չափազանցել)-փոքրացնել
 ծեր-մանուկ, պատանի, ջահել
 ծեր աղվես (խորամանկ, փորձառու)-միամիտ, անփորձ
 ծերություն-մանկություն, երիտասարդություն
 ծիծաղ-լաց, արցունք
 ծիծաղը գալ-լացը գալ
 ծիտը ջուր խմած (առավոտ շուտ, վաղ)-օրը ճաշ դառած (ուշացած)
 ծնվել, ապրել-մեռնել, չքանալ
 ծնունդ-մահ
 ծնունդ առնել (ծնվել)-շունչը փչել//հոգին տալ (մեռնել)
 ծոմապահ-ծոմադրուժ, ծոմադավ, ծոմը լուծել քանդել
 ծոմը կտրել-ծոմը պահել (քաղցած մնալ)
 ծով-ցամաք
 ծովաբնակ-քաղաքաբնակ
 ծովային-ցամաքային
 ծովանալ-ցամաքանալ, ցամաք դառնալ
 ծովապատ-ցամաքապատ
 ծովացում-ցամաքացում
 ծովը տանել, ծարավ ետ բերել (շատ հնարամիտ խորամանկ լինել)-
 միամիտ դյուրահավատ լինել
 ծով խելք (շատ խելոք, խելացի)-դատարկ գլուխ
 ծով կրակող (ստախոս, չաչանակ)-ճշմարտախոս, անսուտ
 ծռել, ճկել-ուղղել, շտկել
 ծռտի-պռտի բան-կարևոր ուշադրության արժանի բան
 ծտի աչք (1. շատ փոքր, 2. սրատես)-1. շատ մեծ, 2. վատատես

ծտի թևով (արագ)-դանդաղ
ծտի հետևից փող զցել (փողն անխնա շռայլել վատնել)-տնտեսել
ծտի նման (շատ արագ, շատ թեթև)-փայտի նման (դանդաղաշարժ)
ծուռ-ուղիղ, շիտակ
ծուռ աչքով նայել (վատություն անել)-քաղցր աչքով նայել
ծուռ խոսք (վիրավորական խայթող արտահայտություն)-ուղիղ խոսք
(ճիշտ հաճելի խոսք)
ծուռ-ծուռ-ուղիղ-ուղիղ

ԿԿ

կազդուրվել-նիհարել
կազնակերպել-կազնալուծել
կազնակերպիչ-կազնալուծիչ
կազնակերպվածություն-կազնալուծվածություն
կաթը հալալ լինի (բարեմաղթություն ուղղված հույսերն արդարացնող
զավակին)-կաթը հարամ լինի
կաթ ու կորեկ դառնալ (խիստ մտերմանալ)-թշնամանալ, իրարից
հեռանալ
կախյալ-անկախ
կախ քիթ (տխուր, շվարած)-քիթը բարձր (գոռոզ, հպարտ, չնահավան)
կակղանալ-կոշտանալ, չորանալ
կակղացնել-կոշտացնել, չորացնել
կակուղ-կոշտ, պինդ, չար, խիստ
կամա-ակամա
կամածին-բնական, իրական
կամային-անկամ, կամազուրկ
կամավոր-ակամա, բռնի, բռնաբար
կամեցող-չկամ
կամովին-ակամայից, ակամա
կամք, կամքի ուժ-անկամություն, կամազրկություն
կայուն-անկայուն, երերուն, խախուտ
կայունություն, հանգիստ վիճակ-անկայունություն, շարժում,
փոփոխություն
կանաչ-կարմիր(ը) կապել (տղային աղջկան ամուսնացնել)-կանաչ

տերևից ընկնել
 կանգնել-նստել, պառկել, քայլել, գնալ
 կանգնեցնել-նստեցնել, պառկեցնել
 կանգուն-անկանգ, երերուն
 կանոնապահ-կանոնազանց
 կանոնավոր-անկանոն
 կանուխ-ուշ
 կաշառակեր, կաշառառու-կաշառատու
 կաշառասեր-կաշառատյաց
 կաշառելի-անկաշառ, չկաշառվող
 կաշի ու ոսկոր դառնալ (խիստ նիհարել)-գիրաճալ
 կաշի քերթող (դաժան, ժանտ)-բարեսիրտ, հեզաբարո, բարի
 կաշկանդյալ-անկաշկանդ
 կաշվից դուրս գալ (ոչինչ չխնայել, շատ չարչարվել)-ջանին ջափա
 չտալ
 կապալառու-կապալատու, պատվիրատու
 կապակից-անկապակից, չկապակցված
 կապ դնել լեզվին (լռել)-խոսել
 կապել-արծակել, կտրել
 կապել, կցել- բաժանել, անջատել
 կապը կտրել (լրբանալ, անառակ դառնալ)-կապը քաշել (ուղիղ
 ճանապարհի բերել, զսպել)
 կառուցել-քանդել, ավերել, կործանել
 կառուցում-քանդում, ավերում, կործանում
 կառքի հինգերորդ անիվ (միանգամայն ավելորդ)-պիտանի,
 պետքական, անհրաժեշտ
 կասկած-վստահություն, ապահովություն
 կասկածելի-անկասկածելի, անկապկած
 կատակերգակ-ողբերգակ
 կատակերգու-ողբերգու
 կատակը մի կողմ (լուրջ)-կատակով, անլուրջ
 կատակի տալ (կատակել)-լրջանալ
 կատակով-լուրջ, լրջորեն
 կատաղաբար-մեղմաբար
 կատաղի-մեղմ, հանդարտ
 կատար-ստորոտ

կատարելի-անկատարելի, անկատար
 կատարելիություն-անկատարելիություն
 կատարը գլուխը տաքանալ (հարբել, զինովանալ)-սթափ լինել
 կատարյալ-անկատար, թերի, պակասավոր
 կատվի աչքերը փակող//լվից ճրագու հանող (խիստ ժլատ)-հյուրասեր,
 առատածեռն
 կատու դառնալ (հպատակվել, հնազանդվել)-առյուծ կտրել
 կարգ, կանոն, կարգ ու կանոն-շփոթ, քաոս
 կարգապահ-անկարգ, անկարգապահ
 կարգին-անկարգ
 կարելի-անկարելի
 կարելիություն-անկարելիություն
 կարեկից-անկարեկից
 կարեկցաբար-անկարեկցաբար
 կարծր-կակուղ, փափուկ, փուխր, նուրբ
 կարծրամարմին-փափկամարմին
 կարծրանալ-փափկանալ, կակղել
 կարծրասիրտ-փափկասիրտ
 կարծրություն-փափկություն, փխրունություն
 կարծ-երկար
 կարճաճիտ(ք)-երկարաճիտ(ք)
 կարճատես-հեռատես
 կարճ կտրել//կարճ կապել (ասելիքը համառոտել)- ասելիքը շատ
 երկարացնել
 կարմիրերես-գունատ, դալուկ
 կարմիր օր-սև օր
 կարմրել, շիկնել-սևանալ, սպիտակել, գունատվել, գույնը գցել
 կարմրություն-սպիտակություն
 կարող-անկարող, ապիկար, անկար, տկար
 կարևոր-անկարևոր, աննշան, երկրորդական
 կեղծ-անկեղծ, ճշմարիտ, ճիշտ, շիտակ
 կեղծաբար-անկեղծաբար
 կեղծավոր-անկեղծ
 կեղծիք-ճշմարտություն, իսկություն
 կեղտոտ-մաքուր
 կենաց-մահու

Կենդանական-բուսական
 Կենդանի-անկենդան, մեռած
 Կենսունակ-անկենսունակ
 Կենտապար-խմբապար
 Կենտրոնաձիգ-կենտրոնախույս
 Կենտրոնաճալ-ցրվել, ապակենտրոնաճալ
 Կենտրոնացնել-ապակենտրոնացնել
 Կենտրոնացված-ցրված
 Կենտրոնացվածություն-ցրվածություն
 Կեսօր-կեսգիշեր
 Կերածն ուրացող (ապերախտ, անադուհաց)-երախտահատույց,
 երախտիքը հատուցող
 Կեցություն-գիտակցություն, անգոյություն
 Կիզանուտ (=դուրավառ)-անկեզ
 Կիպ-զատ, անջատ
 Կիսաբաց-կիսափակ
 Կիսալուսին-լիալուսին
 Կիրակնօրյա, տոնական-առօրյա, աշխադանքային
 Կիրթ-անկիրթ
 Կծիկը ետ տալ-գործերը հաջող ընթացք ունենալ
 Կծծի-առատածեռն, առատորեն տվող բաշխող
 Կծծիություն-առատածեռնություն
 Կծկել-ետ տալ, քանդել
 Կղերական-հակակղերական
 Կյանք-մահ
 Կյանք առնել (կենդանություն ստանալ, ծնվել)-կյանքն առնել (սպանել)
 Կյանքը բաշխել (ներում շնորհել)-կյանքից զրկել, սպանել
 Կյանքը խնայել-կյանքը կարճել (սպանել)
 Կյանքը տալ (մեռնել)-կյանքը փրկել
 Կյանքի արշալույս-կյանքի մայրամուտ//կյանքի ծանե (խոր ծերություն)
 Կյանքի վերջալույս//կյանքի ծանե-կյանքի արշալույս//կյանքի գարուն
 Կնասեր, կնամուլ, ցանկասեր-կնատյաց, կին ատող
 Կնասիրություն-կնապետություն
 Կշիռ ունեցող մարդ-պատկառամքից հեղինակությունից զուրկ մարդ
 Կշռելի-հակակշռելի, անկշռելի
 Կշռելիություն-անկշռություն, անկշռելիություն

կշտամբելի-անկշտամբելի, գովելի
 կշտանալ-սովածանալ
 կշտություն, հագեցածություն-սովածություն, քաղց
 կոթավոր-անկոթ
 կոլեկտիվ-անհատական, անհատ, մասնավոր
 կոկ-խորդուբորդ, անհարթ
 կոկորդը պատռել (գոռգոռալ)-լռել
 կողերն իրար կպած (սաստիկ նիհար)-գեր, մարմնեղ
 կողմ-դեմ
 կողմնակալ-անկողմնակալ
 կողմնակից-հակառակորդ, ախոյան
 կողմնապահ-անկողմնապահ
 կողմնորոշել-ապակողմնորոշել
 կողոպտելի-անկողոպտելի, անկապուտ, անկապտելի
 կոճակը մեր գցել (կոճկել)-կոճակը օղակի միջից հանել, արծակել
 կոճկել-արծակել
 կոշտ-փափուկ, կոկ, կակուղ, նուրբ
 կոպեկի համար մեռած (ժլատ)-առատորեն բաշխող
 կոպիտ-նուրբ, քնքուշ, կոկ, կիրթ
 կոպտաբար- քնքշաբար, նրբորեն
 կոպտություն-նրբություն, մեղմություն
 կոտորակ-ամբողջ, գնդակ
 կոտրած սրտով (վիրավորված, հիասթափված, անտրամադիր)-ուրախ
 սրտով, ոգևորված
 կոտր ընկնել (սնանկանալ)-հարստանալ
 կոր-անկոր, ուղիղ, շիտակ
 կորագլուխ-բարձրագլուխ
 կորանալ-ուղղվել, շտկվել
 կործանարար-փրկարար
 կործանել-փրկել
 կործանելի-անկործանելի
 կորսվել-գտնվել, հայտնվել
 կորցնել-գտնել, շահել
 կոփածո-անկոփ
 կպչել-անջատվել, զատվել, պոկվել
 կպցնել-պոկել

կռահալ-ուղղվել, շտկվել
 կռիվ-հաշտություն, խաղաղություն
 կռնակը գետին գալ (պարտվել)-հաղթել
 կռվասեր-խաղաղասեր, հաշտասեր
 կռվարար-հաշտարար
 կռվել-հաշտվել
 կռվեցնել-հաշտեցնել
 կտրիճ-վախկոտ, երկչոտ, վախուկ
 կտրիճաբար-երկչոտաբար
 կտրիճություն-վախկոտություն, երկչոտություն
 կտուրը թռչել (նեղանալ, բարկանալ)-կտուրից իջնել (համաձայնել, հանգստանալ)
 կրակ, բոց, հուր-ջուր, սառույց, մոխիր
 կրակե շապիկ հագցնել (սաստիկ նեղել, չարչարել)-բարվոք վիճակ ստեղծել
 կրակը զցել (դժբախտացնել)-կրակից ազատել
 կրակի բերանը տալ (դժվար դրության մեջ զցել)-փորձանքից նեղ վիճակից ազատել
 կրակի գին (վերին աստիճանի թանկ)-ջրի գին (շատ էժան)
 կրակի գնալ (աճապարել)-հապաղել, չշտապել
 կրակի վրա ջուր լցնել-կրակի վրա յուղ լցնել (կոթերը բորբոքել)
 կրակներում կորած (զինավառ)-զինաթափ
 կրիայի քայլերով (դանդաղ)-յոթ մղոնանոց քայլերով (արագ)
 կրկիտ (=ամուր, պինդ)-թույլ, խախուտ
 կրկնելի-անկրկնելի
 կրճատելի-անկրճատելի
 կրնկավոր-անկրունկ
 կրոնական-հակակրոնական, աշխարհիկ
 կրտսեր, փոքր-ավագ, մեծ
 կրտսերագույն-ավագագույն
 կրքոտ-անկիրք
 կուլն ու կատիկը կարմիր (առողջ)-հիվանդ, տկար
 կուշտ-սոված, քաղցած, սովալլուկ, անոթի
 կուշտ-կուշտ-սոված-սոված
 կուշտ ու կող անել (մոտենալ, մերձենալ)-հեռանալ, օտարանալ
 կուտակել-շռայլել

կուտակել, հավաքել-մսխել, վատնել
կուտակիչ-վատնիչ
կուտակվել-վատնվել
կուտակում-վատնում
կուտ ուտել, լեռն ելնել (սաստիկ զայրանալ, կատաղել)-հանգիստ
վիճակում լինել
կուրանալ-տեսնել, տեսողությունը վերականգնել

Հի

հագնել-հանել
հագնվել-հանվել
հագցնել-հանել տալ
հազար անգամ (բազմիցս)-հազարից մի անգամ (հազվադեպ, ուշ-ուշ)
հազար բերան (շատ-շատ, բազմիցս)-մի բերան (մի անգամ)
հազարից մեկը (շատ հազվադեպ)-հաճախադեպ
հազար մաղի հաց կերած (շատ տուն մտած-ելած, շատ բան տեսած)-
անփորձ
հազար չափել մեկ կտրել//տասը չափել մեկ կտրել (անելիքը
կշռադատել)-հապշտապ որոշում ընդունել
հալալել-հարամել
հալալ կաթնակեր (առաքինի, արժանիքների տեր, ազնիվ)-հարամ
կաթնակեր
հալալ կաթ ուտել (օրինավոր՝ առաքինի ազնիվ լինել)-հարամ կաթ
ուտել
հալալություն-հարամություն
հալած յուղի տեղ ընդունել (անառարկելի ճշմարտություն համարել)-
կասկածելի առարկելի համարել
հալից ընկնել (շատ հոգնել, խեղճանալ, հյուծվել)-ծեռ ու ոտից չընկնել
հալ ու մաշ լինել (նիհարել, հյուծվել)-ուժ առնել (կազդուրվել)
հակազաղութային-զաղութային
հակակրել-համակրել
հակամետ-անհակամետ, տարամետ
հակընթաց-համընթաց
հաղթահարելի-անհաղթահարելի

հաղթանակ-պարտություն
 հաղթանակ տանել-պարտություն կրել
 հաղթել-պարտվել
 հաղթություն, հաղթանակ-պարտություն, ջախջախում
 հաղորդ-անհաղորդ
 հաղորդել-ընդունել
 հաղորդիչ-մեկուսիչ
 հաճախ, բազմիցս-հազվադեպ, սակավադեպ, երբեմն
 հաճախագյուտ-հազվագյուտ
 հաճախադեպ-հազվադեպ
 հաճելի-տհաճ, անհաճ
 հաճելիորեն-տհաճորեն
 հաճո-անհաճո
 հաճություն-տհաճություն, դառնություն
 հաճույք-զգվանք, զարշանք
 հաճույք վայելել-տանջվել, տառապել
 համ-հակ
 համադրական-վերլուծական, հարադրական
 համադրություն-հարադրություն
 համազգի-այլազգի
 համախմբել-պառակտել, ցրել
 համախոհ-այլախոհ, հակառակորդ
 համակարծիք-տարակարծիք, այլակարծիք
 համակենտրոն-տարակենտրոն, ապակենտրոն, հակակենտրոն
 համակենտրոնացում-ապակենտրոնացում
 համակիր-հակակիր
 համակշիռ-հակակշիռ
 համակողմանի-միակողմանի
 համակողմանիորեն-միակողմանիորեն
 համակրական-հակակրական
 համակրանք-հակակրանք
 համակրել-հակակրել
 համակրելի-հակակրելի
 համահունչ-անհամահունչ, տարահունչ
 համաձայն-տարաձայն, դեմ, ընդդեմ, ներհակ, հակառակ
 համաձայնել-տարաձայնել, մերժել

համաձայնում-տարաձայնում, հրաժարում
համաձև-այլաձև, տարաձև
համաձևություն-տարաձևություն, այլաձևություն
համամետ-տարամետ
համամիտ-տարամիտ, հակամիտ
համանիշային-հականիշային
համանուն-տարանուն, հականուն
համաչափորեն-անհամաչափորեն
համապատասխանել-հակասել
համասեռ-տարասեռ
համատեղելի-անհամատեղելի
համարձակ-երկչոտ, վախկոտ
համարձակություն-երկչոտություն
համբերատու-անհամբեր
համբերությամբ զինվել (տոկալ, դիմանալ)-համբերության բաժակը
լցվել
համբերությունից հանել-համբերություն ունենալ
համեղ-անհամ
համեմատ-անհամեմատ
համեստ-պարծենկոտ, հպարտ, լկտի, սանձարձակ, ճոխ
համեստանալ-լկտիանալ, պարծենալ
համեստորեն-լկտիորեն, լկտիաբար
համեստություն-պարծենկոտություն, շռայլություն, լկտիություն
համերաշխ-անհամերաշխ
համը բերանում մնալ-համը դուրս գալ (1. համը համեղությունը կորչել,
անհամանալ, 2. տաղտկալի ծանձրալի դառնալ)
համը հանել (պատշաճության սահմանն անցնել, ծանձրացնել)-չափը
ճանաչել//չափը պահել
համընթաց-տարընթաց
համոզել-կարծիքի տակ դնել (կասկածելի դարձնել)
համոզիչ-անհամոզիչ
համով-անհամ
հայասեր-հայատյաց
հայացքը գամել/հայացքը սևեռել (ուշադիր լարված նայել)-հայացքը
սահեցնել
հայտնաբերել-թաքցնել, կորցնել, գաղտնի պահել

հայտնապես-ծածկապես
հայտնել-ծածկել, թաքցնել
հայտնի-գաղտնի, ծածուկ, անծանոթ, անհայտ
հայտնվել-չքանալ, անհետանալ, կորչել, թաքնվել
հայտնվելը, երևալը-անհետացում, չքացում
հայրասեր-հայրատյաց
հայրասիրություն-հայրատեցություն
հայրենասեր-հայրենատյաց
հայրենասիրական-հակահայրենասիրական
հայրենի-օտար
հայրենիք, ծննդավայր-տարաշխարհ, օտար երկիր, օտարություն
հանգիստ, հանդարտ, անդորր, խաղաղություն-անհանգիստ,
տազնապալի, հուզում, անհանգստություն
հանգիստը գտնել (հանգստանալ)-հանգիստը կորցնել
հանգիստ խղճով (առանց հոգեկան տազնապալի, անվրդով)-վրդովված,
անհանգիստ
հանգչել-վառվել
հանգստանալ-աշխատել, հոգնել, հուզվել
հանգստացնել-հոգնեցնել
հանգստացուցիչ-հոգնեցուցիչ
հանգցնել-վառել
հանդարտ-հուզված, խրոխտ, խռովված, խիստ, բունդ
հանդարտորեն-աղմուկով
հանդիպել-բաժանվել, հրաժեշտ տալ
հանդիպում-բաժանում, հրաժեշտ
հանդուրժելի-անհանդուրժելի
հանել-հագնել
հանելի-գումարելի
հանձնել-վերցնել, ստանալ
հանճար-ապուշ, հիմար
հանճարեղ-տխմար, ապաշնորհ
հանման նշան-գումարման նշան
հանվել-հագնվել
հանրական-մասնավոր, մասնական
հանուն, համար, օգտին-հակառակ, ընդդեմ, ի վնաս
հաշվելի-անհաշվելի

հաշվետու-հաշվառու, անհաշվետու
հաշվի առնել (նկատի ունենալ)-բանի տեղ չդնել (անտեսել,
արհամարհել)

հաշտ-խռով

հաշտ աչքով նայել (լավ տրամադրվել)-չար աչքով նայել

հաշտասեր-խռովասեր, կռվասեր

հաշտարար-խռովարար, կռվարար

հաշտեցնել-խռովեցնել, գժտեցնել

հաշտեցուցիչ-խռովեցուցիչ

հաշտվել-խռովվել, գժտվել, ընդհարվել

հաշտութիւն-խռովութիւն, կռիվ, վեճ, թշնամութիւն

հաջողակ-ձախողակ, ձախորդ

հաջողվել-ձախողվել

հաջողում-ձախողում

հասակ առնել (հասունանալ)-հասակն առնել (ծերանալ)

հասակավոր-անչափահաս

հասանելի-անհաս

հասարակ-հատուկ

հասարակական-անհատական, մասնավոր

հասկանալի-բարդ, խրթին, անհասկանալի

հասկանալով, խելամտորեն-անմտաբար, անխոհեմաբար

հասկացող-անհասկացող, հիմար, բթամիտ

հաստ-բարակ, նուրբ, նիհար, վտիտ, լղպոր

հաստագույն-նրբագույն

հաստաձայն-նրբաձայն, բարակաձայն

հաստանալ-բարականալ, բարակել

հաստաշուրթ-բարակաշուրթ

հաստավիզ-բարակավիզ

հաստավուն-բարակավուն

հաստատ-խախուտ, երեքուն, անհաստատ

հաստատաբնակ-թափառական

հաստատական-թուլական, անկամ, անհաստատական

հաստատական-մերժողական, ժխտական, երկբայական

հաստատել-հերքել, մերժել, ժխտել

հաստատողական-մերժողական

հաստատուն-փոփոխական, հեղինդուկ, հոսանուտ

հաստացնել-բարակացնել
 հաստիքային-արտահաստիքային, ժամանակավոր
 հաստիկ-բարակիկ, նիհարիկ
 հասուն-անհաս, տհաս, խակ
 հավակնոտ-անհավակնոտ
 հավան-անհավան, չմահավան
 հավանականություն-անհավանականություն
 հավանել-պարսավել, պախարակել
 հավասար-անհավասար
 հավասարակշռություն-անհավասարակշռություն
 հավասարակշռությունից դուրս գալ (զայրանալ, իրեն կորցնել)-չափ-
 սահման չանցնել
 հավասարապես-տարբեր ձևով
 հավաստի-շինծու, անստույգ
 հավատ, վստահություն-անվստահություն
 հավատասեր, կրոնասեր-հավատատյաց, հավատամերժ
 հավատավոր-անհավատք
 հավատարիմ-անհավատարիմ, դավաճան
 հավատարմաբար-անհավատարմաբար
 հավատարնություն-դավաճանություն
 հավատացյալ-անաստված, անհավատք
 հավատացնել-խաբել, հիասթափեցնել
 հավատը կորցնել-հավատ տածել (հուսալ)
 հավատ ընծայելով (անկեղծությամբ)-կեղծորեն, չվստահելով
 հավատով-կասկածով
 հավաք-ցրիվ, թափթփված, ցիրուցան
 հավաքել, կուտակել-վատնել, շռայլել, մսխել
 հավաքել-ցրել, շաղ տալ, բաժան-բաժան անել
 հավերժ-անցողիկ, վաղանցիկ
 հավերժական-անցողիկ, ժամանակավոր
 հավի հիշողություն-սուր հիշողություն
 հավիտենական քուն (մահ)-կյանք
 հավիտենություն-ակնթարթ
 հավիտյան, հավետ-թռուցիկ, մի պահ
 հավիտյանս հավիտենից (ընդմիշտ)-ժամանակավորապես
 հավկիթ կշռող (խորհմաց, ամենագետ)-թերուս, տգետ

հավուր պատշաճի (օրվա պահանջներին տվյալ հանգամանքներին
համապատասխան)-անպատշաճ, տեղին ու ժամանակին
անհամապատասխան

հատակ-առաստաղ

հատը գնալ-հատը հավաքել

հարաբերական-բացարձակ

հարազատ-խորթ, օտար, անծանոթ

հարազատություն-խորթություն

հարաշարժ-կայուն, հաստատուն

հարավ-հյուսիս

հարավային-հյուսիսային

հարավ-արևելյան-հյուսիս-արևելյան

հարավ-արևմտյան-հյուսիս-արևմտյան

հարատև-կարճատև

հարբած-զգոն, սթափ, զգաստ

հարբել-սթափվել, զգոնանալ

հարգել-արհամարհել

հարգելի-անհարգելի, հարգանք չներշնչող

հարթ-խորդոբորդ, կլոր

հարթավայրային-լեռնային

հարթաքանդակ-բարձրաքանդակ

հարիր-անհարիր (=կապ չունեցող, անհամատեղելի)

հարկավոր-անհարկավոր, ոչ հարկավոր

հարկատու-հարկառու

հարկի-անհարկի

հարձակողական-պաշտպանողական

հարձակվել-պաշտպանվել, նահանջել

հարձակում-նահանջում, նահանջելը, նահանջ

հարմար-անվայել, անպատշաճ, անպատեհ

հարմարություն-անհարմարություն

հարյուր մաղի հաց կերած (փորձված, շահադետ (=շահադիտական)-
անշահադիտական (մարդ)

հարյուր տոկոսով (ամբողջությամբ, լրիվ չափով)-մասամբ

հարստանալ-աղքատանալ

հարստության մեջ լողալ-աղքատ լինել

հարստություն-չքավորություն
 հարված-հակահարված
 հարց-պատասխան
 հարց բարձրացնել-հարցը փակել (խնդիրն իր ավարտին հասցնել)
 հարցնել-պատասխանել
 հարուստ, ճոխ-աղքատ, խեղճ
 հացագուրկ-հացառատ, հացաշատ
 հացի մեջ աղ չլինել (չգնահատվել)-երախտապարտ լինել
 հացի տեր դառնալ (ապրուստի միջոցներով ապահովվել)-հացից
 ընկնել (աղքատանալ)
 հացի քոռ (անհյուրընկալ, ժլատ)-հացով մարդ (հյուրասեր,
 առատածեռն)
 հաց ու պանիր (հեշտ կատարվող բան)-դժվարությամբ կատարվող բան
 հաց ու ջուր տալ (ապրուստ ուտելիք տալ, ապրեցնել)-հաց ու ջրից
 զրկել
 հափշտակություն-հիասթափություն
 հեզ-հանդուզն, գոռոզ, խրոխտ, ամբարտավան
 հեզաբար-գոռոզաբար
 հեզաբարո-գոռոզաբարո
 հեղձ (=ծույլ, ալարկոտ)-ժիր, ժրաջան, փուլթ, աչքաբաց
 հեղձություն-ժրություն
 հեղինակավոր-հեղինակազուրկ, անվանազուրկ
 հեղինակությունը բարձրանալ-հեղինակությունը ընկնել
 (վարկաբեկվել)
 հեշտ-դժվար, ծանր
 հեշտաբար-դժվարաբար
 հեշտալույծ-դժվարալույծ
 հեշտածին-դժվարածին
 հեշտակիր-դժվարակիր
 հեշտամարս-դժվարամարս
 հեշտանալ-դժվարանալ
 հեշտավուն-դժվարավուն
 հեշտին-դժվարին
 հեշտորեն-դժվարորեն, ծանրորեն
 հեշտ ու հանգիստ (առանց խոչընդոտի)-դժվարությամբ,
 դիմադրությամբ, դիմադրության հանդիպելով

հեռակա-մոտակա, մերձակա, առկա
հեռանալ-մոտենալ, մերձենալ, առկայանալ
հեռանկարային-ամհեռանկարային
հեռավոր-մերձակա, մերձավոր, մոտիկ
հեռատես-կարճատես
հեռվություն-մոտիկություն
հեռու-մոտ, մոտիկ, մերձ
հետագայում-ներկայումս, հնում
հետածգելի-անհետածգելի
հետապնդվել-ազատվել
հետաքրքրական-ծանծրալի, տաղտկալի
հետ գալ-հետ գնալ
հետ եկած (ընկած-ելած, խորամանկ, խարդախ, անպիտան)-անփորձ,
անկեղծ, պիտանի
հետը լավ լինել-հետը ընկած լինել (հաշտ չլինել, չհամակերպվել)
հետո-նախքան
հետքը թաքցնել (պարտակել)-հետքը գտնել (հանցանքը բացահայտել)
հետևակ-ծիավոր, հեծյալ, հեծելազոր
հետևակային-հեծելազորային
հետևում-առջևում
հերթական-արտահերթ
հերոս-վախկոտ
հերքել-մեղադրել, պնդել
հերքելի-անհերքելի
հեքիաթ պատմել (սխալ բաներ ասել)-ճիշտ խոսել
հզոր, ուժեղ-թույլ, անզոր
հիմնալ, զմայլվել-հիասթափվել, զզվել, գարշել, հուսախաբվել
հիմնալի-գարշելի, նողկալի, զզվելի
հիացում, սքանչացում-հիասթափում, հուսախաբություն
հիմա-հետո
հիմնական-երկրորդական, օժանդակ
հիմնավոր-անհիմն
հիմնավորապես-ժամանակավորապես, հարևանցիորեն
հիմնել-կործանել, քանդել, ավերել
հիմ-նոր, արդի, ժամանակակից
հինգ մատի պես գիտենալ-շատ վատ իմանալ՝ ճանաչել

հին գայլ (փորձված)-անփորձ, միամիտ
հին դարմանը քամուն տալ-մոռանալ տալ անցած անախորժ դեպքերը
հին երգ (անցած պատմություն, մաշված գաղափար)-նոր երգ
հին ոսկոր (դիմացկուն, երկարակյաց)-կարճակյաց
հիշաչար-անհիշաչար
հիշել-մոռանալ, մտքից հանել
հիշելի-անհիշելի
հիշողության մեջ պահել-հիշողությունից ջնջել (մոռանալ)
հիշվել-մոռացվել
հիվանդ-առողջ
հիվանդանալ-առողջանալ, ապաքինվել
հիրավի-հանիրավի, անիրավի
հլու-անհնազանդ
հլություն-անհնազանդություն
հմայել-վանել
հմտորեն-անհմտորեն
հմտորեն-անփորձ, տհաս, անվարժ
հմուտ-անփորձ, տհաս, անվարժ
հյութաբեր-հյութազուրկ
հյութավոր-անհյութ, հյութասպառ
հյուսել, ոլորել-քանդել, հյուսվածն արծակել, ետ տալ, ետ ոլորել
հյուսիս-հարավ
հյուսիսակողմ-հարավակողմ
հյուսիսահայաց-հձրավահայաց
հյուսիսահողմ-հարավահողմ
հյուսիս-արևելք-հարավ-արևմուտք
հյուսիս-արևմուտք-հարավ-արևելք
հյուրասեր-հյուրատյաց, ժլատ
հյուրասիրություն-հյուրատեցություն
հյուրափախ-հյուրասեր, հյուրընկալ
հյուրի պես- տանտիրոջ պես
հնաբան-նորաբան
հնաբանություն-նորաբանություն
հնաբնակ-նորաբնակ
հնաբույր-նորաբույր, ժամանակակից
հնագույն-նորագույն

հնազանդ-ըմբոստ, անսաստ, անհնազանդ
 հնազանդվել-ըմբոստանալ, հակառակվել, համառել, դիմադրել
 հնախոս-նորախոս
 հնաձև-նորաձև
 հնամուլ-նորամուլ
 հնանալ-նորանալ
 հնաշեն-նորաշեն
 հնառճ-նորառճ
 հնասեր-նորասեր
 հնավանդ-նորավանդ
 հնատարազ-նորատարազ
 հնարավոր-անհնար
 հնարովի-իրական, ճիշտ, ճշմարիտ
 հնացում-նորացում
 հնեկ (=հնավանդ)-նորեկ
 հնորակ-նորորակ
 հնություն-նորություն
 հնույթ-նորույթ
 հնօրյա-նորօրյա
 հոգատար-անհոգ, անփույթ
 հոգեկան-մարմնական, աշխարհիկ
 հոգեպես-ֆիզիկապես, մարմնապես
 հոգեսեր-մարմնասեր
 հոգի-մարմին
 հոգին գրպանը դնել-գութ խիղճ ունենալ
 հոգին դուրս գալ (տանջվել)-հոգին ազատվել (չարչարանքից փրկվել)
 հոգին լույս դառնալ-հոգին դժոխքի բաժին դառնալ
 հոգին կորցնել (խղճի դեմ գործել)-հոգուն ժեղք չանել (խղճով՝ անկեղծ
 լինել)
 հոգին պղտորել (զայրացնել)-հոգին ջերմացնել (ուրախացնել)
 հոգի տալ (չատ սիրել, սաստիկ փափագել)-ատել, սառն ու անտարբեր
 լինել
 հոգի ու շունչ առնել (կյանք ստանալ, կենդանանալ)-կյանքից հեռանալ
 (մեռնել)
 հոգոցն հանգուցելոց լինել (մեռնել) -ապրել
 հոգու խորքում պահել (իբրև նվիրական բան միշտ հիշել)-

մոռացության տալ, մոռանալ
 հոգու հատորը/սրտի կտոր (շատ սիրելի)-ամենաատելի
 հոգևոր-մարմնավոր, աշխարհիկ
 հողավոր-անհող
 հոժարաբար-բռնաբար, բռնի
 հոժարամտություն-բռնադատություն
 հողաշատ-սակավահող
 հողդողդ-անհողդողդ
 հողով ջրով կորչել (անսերունդ մնալ, անճետվել (անճետ=ճետ՝ զավակ
 չունեցող)-ազգ ու տոհմով գոյատևել
 հոռետես-լավատես
 հոսուն-կանգուն
 հով-շոգ, տաք, տոթ
 հովանալ-շոգել, տաքանալ
 հոտավետ-անհոտ
 հոտի քոսոտ ոչխար (ավելորդ՝ անպիտան բան)-անհրաժեշտ բան
 հոր գինը վրան դնել (թանկ վաճառել)-ցածր գին ասել, էժան վաճառել
 հպարտանալ-գլուխը կախել (ամաչել)
 հռիռալ, բռբռալ, քրքջալ-հեկեկալ, հեծկլտալ
 հսկա, ածղահա-փոքր, թզուկ, կարծ, գաճաճ, մարդուկ
 հսկա, վիթխարի-չնչին, փոքրագույն, աննշան
 հստակ-պղտոր, աղտոտ
 հրաժեշտ-ողջույն, դիմավորում
 հրաժեշտ տալ-ողջունել
 հրամայական-խնդրական, աղաչական
 հրամայել, իշխել-հնազանդվել, ենթարկվել
 հրամանատու-հրամանառու
 հրապարակորեն-ծածուկ, գաղտնաբար
 հրապուրիչ-անհրապուրիչ, անհրապույր, վանող
 հրեասեր-հրեատյաց
 հրել, վանել-մոտ քաշել
 հրճվել-վշտանալ, դարդ անել
 հրով ու սրով (դաժան բռնությամբ)-կամավոր կերպով, առանց
 բռնության
 հուզել-հանգստացնել
 հուզվել-հանգստանալ

հուլ լինել (վեր բարձրանալ օդի մեջ)-ցած նետվել
հույս-հուսաբեկություն, հուսահատություն, վիատություն
հույսը կտրել (հուսահատվել)-հույս ունենալ
հունասեր-հունատյաց
հունասիրություն-հունատեցություն
հունի մեջ մտնել (կարգավորվել)-հունից դուրս գալ (շեղվել)
հուսադրել-հուսալքել
հուսալի-անհույս, անհուսալի
հուսալիորեն-անհուսալիորեն
հուր հավիտյան (ընդմիշտ, մինչև վերջ)-երբեք, ոչ մի ժամանակ

Ձձ

ծախ-աջ
ծախ գնալ (անհաջողության մատնվել, ծախողվել)-աջ գնալ
ծախից, ծախ կողմից-աջից, աջ կողմից
ծախ ձեռքով առնել-աջ ձեռքով տալ
ծախ ոտքի վրա վեր կենալ-աջ ոտքի վրա վեր կենալ (օրը հաջողակ
լինել, լավ տրամադրություն ունենալ)
ծախորդ փանոս (անհաջողակ)-հաջողակ, բախտավոր
ծայնավոր-բաղաձայն
ծայնավորահանգ-բաղաձայնահանգ
ծայնավորահիմք-բաղաձայնահիմք
ծայնեղային-աղմուկային
ծայնը բարձրացնել-ծայնը իջեցնել (լռել, ավելի հանգիստ խոսել)
ծայնը գլուխը գցել (զոռոզանալ)-ծայնը փորը գցել
ծայն հանել (խոսել, աղմկել)-ծայնը կտրել (լռել)
ծանձրալի-անծանծիր, անծանծրույթ, հետաքրքիր
ծգել-թուլացնել, թույլ թողնել, վանել
ծգողական-վանողական
ծգում-վանում
ծեթ դառնալ (ծեթի պես կաշել)-անջատվել, բաժանվել
ծեռագիր-տպագիր, մեքենագիր
ծեռագործ-անծեռագործ
ծեռակերտ-անծեռակերտ

ծեռնաբացություն-ժլատություն

ծեռնատարած-ծեռնամած (=ծեռքերն իրար կցած ու կրծքին դրած)

ծեռներեց-անծեռներեց, անգործունյա, ապաշնորհ

ծեռները ծոցին (շվարած, տխուր)-ուրախ

ծեռնհաս-անծեռնհաս

ծեռնտու-անծեռնտու, անշահավետ, աննպաստ

ծեռք առնել (ծաղրել)-պատիվ անել (հարգել)

ծեռք բերել (մի բանի տիրանալ, գտնել)-կորցնել

ծեռք բռնել (օգնել, նպաստել)-ծեռքը բռնել (խանգարել, խոչընդոտել)

ծեռքերին շղթա դնել (կաշկանդել)-ազատ գործելու պայման ստեղծել

ծեռքը բաց-ծեռքը փակ (ժլատ)

ծեռքը գրպանից խռով (աղքատ)-մի ծեռքը յուրի, մյուսը մեղրի մեջ
(հարուստ)

ծեռքը դատարկ (աղքատ)-ծեռքը լիքը (ունևոր)

ծեռքը երկար//կուռը երկար-ծեռքը կարճ (աղքատ, չունևոր, չքավոր)

ծեռքը թեթև//ծեռքը բարի//ոտքը թեթև (հաջողակ)-ծեռքը ծանր

(անբարեհաջող, վնասակար)

ծեռքը լիքը-ծեռքը դատարկ//ծեռքը պակաս

ծեռքը հուպ//ծեռքը կիպ//ծեռքը փակ (ժլատ)-ծեռքը բաց (առատածեռն)

ծեռքը վրայից քաշել (դադարել խնամելուց)-ծեռքը վրան պահել

(հովանավորել)

ծեռքի տակից (գաղտնի, ծածուկ)-հայտնի, բացեիբաց

ծեռքի տակից բռնուցքը լիզող/ճանճից յուղ հանող (ժլատ)-ծեռքը բաց
(առատածեռն)

ծեռքից բաց թողնել-ծեռքում պահել (տնօրինող լինել, առիթից օգտվել)

ծեռք մեկնել (օգնել)-ծեռք քաշել

ծեռքն ու ոտքը ազատել (գործելու ազատություն տալ)-ծեռքն ու ոտքը
կապել

ծիավոր-ոտավոր, հետիոտն, հետևակ

ծիգ-թույլ, կախ

ծիգ, դիք, ուղղածիգ-թեք, թեքավուն, զառիվայր

ծիգ կենալ (պինդ մնալ, համառել)-տեղի տալ (նահանջել, զիջել)

ծծում հեծնող (բնավորությամբ չար, խորամանկ)-բարի, անխարդախ
ծմեռ-ամառ

ծյուրի պես կաշել (մեկին հետամտել՝ հետևել, ինչ-որ բան համառորեն
պահանջել)-պոկ գալ

ծյուք ու ծամոն դառնալ (աներես՝ պնդերես դառնալ, ծանծրացնել)-
ամոք ունենալ
ծվից նոր դուրս եկած (անփորձ, անգիտակ)-փորձառու, գիտակ
ծուլածո-կռածո, կոփածո
ծնավոր-անծն, պարզ

Ղ

Ղազարոսի պես երգել (երկերեսանիություն անել)-բարի գործ
կատարել, շիտակ լինել
ղշի թևով (շտապ, արագ)-դանդաղ
ղուշ-գիր

Ճ

ճակատ-թիկունք
ճակատը բաց (համարձակ, պարզերես)-ճակատը ցած (զլուխը կախ,
ընկճված)
ճակատը կտրած//երեսը կտրած (անամոք)-ամոք՝ պատկառանք
ունեցող
ճակատը համբուրել (գովել, գոհ լինել)-ճակատին մուր քսել
(անպատվել, դժգոհել)
ճակատը չափել (գովել)-վատաբանել, պարսավել
ճահճի մեջ խրվել (անազնիվ գործ կատարել)-ուղիղ ճանապարհով
ընթանալ
ճանաչում-ժխտում, հերքում
ճանապարհ բացել (զարգանալու՝ առաջընթացի համար ուղի հարթել)-
ճանապարհը կտրել
ճանապարհը կապել (խանգարել, խոչընդոտել)-արգելքներն ի չիք
դարձնել
ճանապարհը շեղել (վարվելակերպը փոխել դեպի վատը,
անբարոյական կյանք վարել)-ճանապարհի բերել
ճանապարհից հանել (շփոթեցնել, վատ բան անելու դրդել)-ճիշտ

ճանապարհի վրա դնել//ճանապարհ ցույց տալ
 ճանճ բռնել (պարապ-սարապ լինել)-գործ ունենալ
 ճանճի ճմուռ (շատ նիհար, վտիտ)-վիզը հաստ
 ճաշակավոր-անճաշակ
 ճապաղ-սեղմ, ամփոփ
 ճապաղել-սեղմվել, կծկվել, թուլանալ
 ճառել-հակաճառել
 ճառելի-անճառելի
 ճար անել (ամոքել, ելք՝ միջոց գտնել)-ճարը կտրել (հնար չունենալ)
 ճարպակալած, գեր-նիհար, վտիտ
 ճարպոտ-անճարպ
 ճեփ պոչը երկարացնել (երկարաբանել, խոսքը ձգձգել)-ճեփ պոչը
 կարճացնել//խոսքը կարճ կապել
 ճիշտ-սուտ, սխալ, ոչ ճիշտ
 ճկուն-ծանրաշարժ, փայտ կուլ տվածի պես, անթեքելի
 ճնճողուկի լեղի ունենալ (վեհերոտ՝ երկչուտ լինել)-վախ՝ երկյուղ
 չունենալ
 ճշմարիտ, ստույգ-սուտ, կեղծ, հնարովի
 ճշմարտախոս-ստախոս
 ճշմարտասեր-ճշմարտատյաց
 ճշմարտացի-խաբեական
 ճշմարտություն-խաբեություն, մոլորություն, անճշմարտություն
 ճշտորեն-անճշտորեն, սխալաբար
 ճշտություն-սուտ, կեղծիք, խաբեություն
 ճոխ, պերճ, շքեղ-աղքատ, խղճուկ, չնչին
 ճոխություն-խեղճություն
 ճոռճոմ-պարզ, անպաճույճ
 ճորտ-կալվածատեր
 ճչալ-լռել
 ճրագը հանգցնել (մեկի տունն ավերել, մեծ աղետ պատճառել)-օջախը
 ծխեցնել (տունը շեն պահել շենացնել)

Մմ

մագիլները ցույց տալ (չար էությունը բացահայտել)-չարությունը

թաքցնել

մագերը փետտել (սգալ, կոծել, ողբալ)-հրճվանք ապրել, ուրախանալ
մագը կտրած//ծամը կտրած (անամոթ)-ամոթ՝ հարգանք ունեցող
մագին դիպչել (աննշան չափով վնասել)-մագին ձեռք չտալ
մագի չափ (շատ քիչ)-աշխարհի չափ
մագից կախված լինել (խիստ վտանգավոր վիճակում լինել)-մագից
պրծնել

մածնի մերան (խառնակիչ, բանասարկու)-հաշտարար, բարեխոս
մակընթացություն-տեղատվություն

մահ-ծնունդ, կյանք, հարություն, անմահություն

մահածին-կենդանածին

մահանալ-անմահանալ

մահկանացու-անմահ

մահվան երեսին ծիծաղել (մահն արհամարհել)-մաշկի վրա դողալ
(մեռնելուց վախենալ)

մաղը ծակ (անգաղտնապահ, բացբերան)-գաղտնիքը պահող
(գաղտնապահ)

մայրենի-օտար

մայրիշխանություն-հայրիշխանություն

մայր հող-օտար աշխարհ

մանանա դնել բերանը (որևէ բան ուտել)-ոչինչ չուտել

մանկաբար-մեծաբար, ծերունավարի

մանկաբարո-մեծաբարո

մանկական-ծերունական

մանկահասակ-մեծահասակ

մանկամիտ-խելամիտ, խորամիտ

մանկանալ-ծերանալ, մեծանալ

մանկութ (=մանկական հասակում, մանուկ օրերին)-ծերութ
(=ծերության հասակում, ծերության օրերին)

մանկություն-ծերություն, մեծություն

մանր-խոշոր

մանրամասն-համառոտ, ամփոփ

մանր-մանր-մեծ-մեծ

մանուկ-մեծ, երեց, ավագ, ծեր

մաշված-նոր, խավը վրան, յուղը վրան

մասնական-հանրական, ընդհանուր

մասնավոր-ընդհանուր, պետական, պաշտոնական
 մասնատիրական-համայնական
 մատաղ, նորատի-հասուն, հասած
 մատը մատին չտալ (բուրոսվին չաշխատել)-մատը մատին խփել (գործ
 անել, զբաղվել)
 մատին աղ ամել (օգնել)-վնասել, խանգարել
 մատների ծայրերի վրա (չափազանց զգուշ, անաղմուկ)-որոտընդոստ
 քայլերով
 մատչելի-անմատչելի
 մարդ-անասուն, գազան
 մարդաբար-գազանաբար
 մարդաբար-գազանաբար
 մարդաբնակ-անմարդաբնակ
 մարդամոտ, զրուցասեր-մարդախույս, ինքնամփոփ, մեկուսացած
 մարդամոտություն-մարդախուսություն
 մարդասեր-մարդատյաց
 մարդասիրաբար-դաժանորեն, անզթաբար
 մարդասիրական-մարդատեցական
 մարդավարի-անմարդավարի, էշավարի
 մարդատար-բեռնատար, ապրանքատար
 մարդկային-անասնական, տմարդի, անգութ
 մարմնապաշտ-մարմնատյաց
 մարմնավոր-հոգևոր, հոգեկան
 մարմնեղ, գեր-նիհար, վտիտ
 մարսելի-անմարսելի
 մաքրագիր-սևագիր
 մաքրագրություն-սևագրություն
 մաքրասիրություն-անմաքրասիրություն
 մաքրել, սրբել-կեղտոտել, աղտոտել, ապականել
 մաքրություն-կեղտոտություն, աղտոտություն, ապականություն
 մաքրում-կեղտոտում, աղտոտում
 մաքուր-աղտոտ, կեղտոտ, խառնակ, անազնիվ
 մաքուր սրտով/սրտի մտոք (անկեղծորեն, ազնվորեն)-կեղծորեն,
 անազնվաբար, անշիտակ
 մաքուր սրտով մոտենալ-չար մտքով մոտենալ
 մեխը գլխից հանել (մոռանալ)-հիշողության մեջ պահել (հիշել)

մեխի գլուխ (անգոր, անգործունյա, կողմնակի)-գործունյա
 մեծ, հսկա-փոքր, փոքրիկ, մանուկ, թզուկ, մանր, չնչին
 մեծագին-սակավագին
 մեծագլուխ-փոքրագլուխ
 մեծագույն-փոքրագույն
 մեծադիր-փոքրադիր
 մեծաթիվ-փոքրաթիվ
 մեծածախ-մանրածախ
 մեծահասակ-փոքրահասակ
 մեծահոգի-փոքրոգի
 մեծահոգություն-փոքրոգություն
 մեծամասնական-փոքրամասնական
 մեծամարմին-փոքրամարմին
 մեծամիտ-խոնարհ, հեզ, համեստ
 մեծանալ-փոքրանալ
 մեծավոր-փոքրավոր
 մեծատառ-փոքրատառ
 մեծարժեք-սակավարժեք, փոքրարժեք
 մեծաքանակ-փոքրաքանակ
 մեծ բանի տեղ դնել (կարևորություն տալ, գնահատել)-հաշվի չառնել
 (արժանիքը չգնահատել)
 մեծ բերան (գոռոզ, ամբարտավան, պոռոտախոս)-համեստ, խոնարհ,
 հասարակ
 մեծ-մեծ-փոքր-փոքր
 մեծ-մեծ խոսել (պարծենալ, մեծախոսել)-չափը ճանաչել
 մեծ սրտի տեր (վեհանձն, մեծահոգի)-մեծամիտ
 մեծություն-փոքրություն
 մեկ-հազար
 մեկ-երկու (շատ քիչ)-հազար ու մեկ (բազմաթիվ)
 մեկի ականջի բուրդը հանել (մոլորությունից հանել)-մոլորության մեջ
 գցել
 մեկի առաջ դնել (մուտք գործելու հնարավորություն չտալ)-
 դնելը լայն բացել
 մեկի թանին թթու ասել (մեկին տհաճություն պատճառել, ի հեճուկս
 մեկի արտահայտվել)-մեկին հաճույք պատճառել
 մեկի կողքածաղերը դուրս տալ (վատաբանել, հայհոյել)-գովաբանել,

փառաբանել
 մեկի չվանով հորը մտնել (մեկի հանձնարարությամբ գործել)-
 ինքնուրույն իր խելքով գործել
 մեկի ջրադացին ջուր լցնել (մեկի օգտին գործել, մեկին օժանդակել)-
 մեկին խանգարել
 մեկի վրա հույս դնել-հույսը կտրել (մեկից)
 մեկ-մեկ-հաճախ, խմբով
 մեկնարկ, մրցասկիզբ-ավարտ, վերջ
 մեկնել-ժամանել
 մեկնելի-ամենկնելի
 մեկնում-ժամանում
 մեկտեղ-առանձին
 մեղադրել-արդարացնել
 մեղադրյալ-մեղադրող
 մեղապարտ-անմեղ, անմեղապարտ
 մեղապարտություն-անմեղապարտություն
 մեղավոր-անմեղ, արդար, իրավացի
 մեղմ-խիստ, ուժգին, բիրտ, կոպիտ
 մեղմորեն-խստորեն
 մեղմություն-խստություն
 մեղսունակ-անմեղսունակ
 մեղր ու կարագ դառնալ (բարեկամանալ, մտերմանալ)-շուն ու կատու
 դառնալ
 մեղք գործել (հանցանք կատարել)-մեղքը քավել (հատուցել գործած
 հանցանքի համար)
 մեղքի տակ մտնել-մեղքի տակից դուրս գալ, մեղքը քավել
 մենախոսություն-երկխոսություն
 մեներգ-խմբերգ
 մեներգային-խմբերգային
 մեներգել-խմբերգել
 մեներգու-խմբերգու, համույթ
 մենիմաստ-երկիմաստ, բազմիմաստ
 մեջ-դուրս, վրա
 մեջքը գետնովը տալ (հաղթել, զգետնել)-պարտվել
 մեջքը կոտրվել (ընկճվել, ուժաթափ լինել)-հուսավառվել, ոգևորվել
 մեջքը շտկել (ծանր նկուն վիճակից ազատվել)-մեջքը ծռել

մեջքը պնդանալ (հարուստ ունևոր դառնալ)-աղքատանալ
 մեջքի վրա պառկել (պարապ մնալ, ուրիշի հաշվին ապրել)-իր
 աշխատանքով ապրել
 մեռած տառ (թղթի վրա մնացող չիրագործվող օրենք կանոն)-կյանքի
 կոչված օրենք
 մեռելը պտտել (շատ երկար ապրել)-կարճ կյանք ունենալ, թիթեռի
 կյանք ունենալ
 մեռնել-ապրել, ծնվել
 մերազնյա-օտարազգի
 մերժելի-ընդունելի
 մերձ-հեռու
 մերձավոր-հեռավոր, բացակա, օտար
 մեքենագործություն-ձեռագործություն
 մթնել, խավարել-լուսանալ, պայծառանալ, լուսավորվել
 մթնշաղ, աղջամուղջ-լուսաբաց, արշալույս
 մի, մին, մեկ-բազում, շատ
 միաբան-անմիաբան, անհամաձայն
 միաբանություն-երկպառակություն
 միագույն-բազմագույն
 միադիմի-երկդիմի, բազմադիմի
 միաթև-երկթև, բազմաթև
 միաժամանակյա-տարաժամանակյա
 միալար-բազմալար, բազմատեսակ, ընդհատ
 միածին-բազմածին
 միածնություն-բազմածնություն
 մի ականջով լսել (լրիվ չլսել, մի մասը թեթևակի լսել)-ականջները չորս
 անել//ականջները լարել
 միակենցաղ-երկկենցաղ, բազմակենցաղ
 միակերպ-բազմակերպ
 միակնություն-բազմակնություն
 միակողմ-երկկողմ
 միակողմանի-երկկողմանի, բազմակողմանի
 միակողմանիորեն-բազմակողմանիորեն
 միահավասար-անհավասար
 միամիտ-երկմիտ, խորամանկ, խորագետ
 միամտաբար-երկմտաբար, խորամանկաբար

միայն անունով (ծնականորեն)-առանց ծնականությամբ
 միանալ-անջատվել, բաժանվել
 մի անկյուն քաշվել (մեկուսանալ, առանձնանալ)-մարդամեջ դուրս գալ
 միանման-տարբեր, տարման
 միանշան-բազմանշան
 մի աչք ճպելում (հեշտությամբ և շատ արագ)-դժվարությամբ և շատ
 դանդաղ
 մի առվով հոսել (հաշտ՝ միաբան լինել)-թշնամանալ
 միասայր-երկսայր
 միասին-առանձին, զատ, ջոկ, բաժան
 միասնաբար-առանձնաբար
 միասնական-առանձնական, բաժանական
 միասնանալ-առանձնանալ
 միավոր-տասնավոր
 միավորում-բաժանում, տարանջատում
 միատեսակ-բազմատեսակ, տարբեր, տարատեսակ
 միացում-անջատում, բաժանում, զատում
 մի բան էլ ավելի (առատորեն, լիովին)-սակավ, քիչ քանակությամբ
 մի բուռ (փոքրաթիվ, քիչ. փոքրամարմին)-մեծաթիվ, շատ. հաղթանդամ
 մի գլուխ//մի բերան (անընդհատ, շարունակ)-ընդհատումներով,
 ընդմիջումներով
 մի խելքի (բնավորությամբ իրար նման)-տարբեր բնավորությամբ
 մի կերպ (դժվարությամբ, հազիվհազ)-հեշտությամբ
 մի կծած խնձոր (շատ գեղեցիկ)-տգեղ, այլանդակ
 մի կողմ գցել (անհետևանք թողնել)-ուշադրության արժանացնել
 մի կողմը տարած (միամիտ, շշմած)-խորամանկ, խարդախ
 մի կտոր հացի տեր դարձնել-հացը կտրել (ապրուստի միջոցից գրկել)
 մի կտոր հաց տալ (օգնել)-վատություն անել
 մի հարվածով (չափազանց հեշտ)-շատ դժվար
 մի մատ (շատ փոքր)-տարիքով, մեծ, մեծահասակ
 մի մարդու պես (արագ, միանգամից)-մի քանի անգամով, դանդաղ
 մի մտքի (համախոհ)-տարբեր կարծիքի, տարբեր կերպ մտածող
 մինչև այստեղ հասնել (այլևս չկարողանալ համբերել)-տանել
 համբերել կարողանալ
 մինչև աշխարհի ծայրը (հեռու)-մոտ
 մինչև հոգու խորքը (խորապես)-մակերեսայնորեն, ոչ խոր կերպով

մի շապկով մնալ (սմանկանալ)-հարստանալ
 միշտ-երբեք, բնավ
 մի ոտը այստեղ, մյուսը՝ այնտեղ (արագ, շտապ)-դանդաղ, անշտապ
 մի ոտը գերեզմանում (վատառողջ, ծեր)-քաջառողջ, երիտասարդ
 մի պտղունց//մի մատ (շատ քիչ, աննշան չափով)-մեծ չափով, մեծ
 քանակությամբ
 միջահասակ-բարձրահասակ, փոքրահասակ
 միջնակարգ-բարձրակարգ, ստորակարգ, բարձրագույն
 միջով սև կատու անցնել (խռովել)-իաշտ ու համերաշխ լինել
 միջօրյա-կեսգիշերային
 միս-ոսկոր
 մի սանրի կտավ (մման)-տարբեր
 միտն ընկնել (հիշել)-մտքից թռչել (բոլորովին մոռանալ)
 միտքը պահել-մտքից հանել (չհիշել)
 միություն-երկվություն, շատություն, անմիօրինակություն,
 բաժանություն
 մի քանի քայլի վրա (շատ մոտիկ)-շատ հեռու
 միօրինակ-տարբեր, բազմազան, բազմակերպ
 միօրինակություն-զանազանություն
 մխիթարելի-անմխիթարելի
 մկան սիրտ ունենալ (շատ վախկոտ լինել)-առյուծի սիրտ ունենալ
 մնայուն-ժամանակավոր, փոփոխական
 մշակելի-անմշակելի
 մշտական, անընդհատ-ժամանակավոր, անցողիկ
 մշտավեհ-ճղճիմ (=մանրախնդիր, փոքրոգի)
 մշտնջենական-ժամանակավոր, առժամյա
 մշտնջենապես-ժամանակավորպես
 մոլոր-անմոլոր, անխոտոր, անշեղ
 մոխիր դարձնել (հրի մատնել, ոչնչացնել)-մոխրագույնից վեր
 բարձրացնել
 մոմի պես հալվել (վշտից կարոտից արագորեն նիհարել)-կազդուրվել,
 ապաքինվել
 մոռանալի, անհիշելի-անմոռանալի, հիշելի
 մոռացված-անմոռաց
 մոռացության գիրկն անցնել (մոռացվել)-հիշվել
 մոտ-հեռու

մոտալուտ, մոտակա-հեռավոր
 մոտենալ, մերժենալ- միմյանցից հեռանալ
 մոտեցնել-հեռացնել
 մոտը, մոտերքը-հեռու, հեռվում
 մոտիկ-հեռու, հեռավոր
 մոտիկություն-հեռվություն, հեռու լինելը
 մորից նոր ծնվել-ոտքի մեկը գերեզմանում լինել (թույլ տկար լինել)
 մոր կաթը հալալ լինի (ապրի, կեցցե)-մոր կաթը հարամ լինի
 մոր կոճակ կտրող (խորամանկ, ճարպիկ, խաբեբա)-միամիտ, անկեղծ
 մոր մանածը ծախող (անգութ, անխիղճ)-խղճով, գթոտ
 մորուքավոր-անմորուք, անմորուս
 Մորփեոսի գիրկը ընկնել (քնել)-արթնանալ
 մռայլ-պայծառ, պարզ, բաց, ուրախ
 մռայլադեմ-ժպտադեմ, զվարթադեմ
 մռութը կախել (տխրել, ընկճվել)-քիթը բարձր պահել (ուրախանալ)
 մտավոր-ֆիզիկական
 մտավորպես-ֆիզիկապես
 մտերիմ-թշնամի, չարական, ոխերիմ
 մտնել, կարճանալ-1. ելնել, դուրս գալ, 2. երկարել
 մտքերը հավաքել (կենտրոնանալ)-մտքերի թելը կորցնել, մտքերը ցրել
 մտքի մեջ (ցածրաձայն, անլսելի)-բարձրաձայն, լսելի
 մտքի մեջ մնալ (հիշվել)-մտքից հեռանալ (մոռացվել)
 մրսել-տաքանալ, ջերմել
 մուգ-բաց, պայծառ
 մութ-լույս, արշալույս, պարզ
 մութ գիշերով-օրը ցերեկով
 մութ տեղը նամազ անող//մութ տեղը մազ մանող (չափի ետևից ընկնող, ժլատ)-անշահախնդիր, առատածեռն
 մուկ ու կատու դառնալ//շուն ու կատու դառնալ (իրար թշնամանալ)-
 սիրով բարեկամներ դառնալ
 մուտք-ելք
 մուտք գործել, ներս մտնել-մեկնել, դուրս գալ
 մուր քսել (անվանարկել, վիրավորել)-պատիվը պահել

յոթ գլխով բարձր (անհամեմատ շատ)-յոթ գլխով ցածր
 յոթ գույն փոխել (շատ գայրանալ, հուզվելուց կարմրել)-երես ցույց
 տալ (դեմքին ուրախ արտահայտություն տալ, հանդարտվել)
 յոթ որդով սեղան նստել (օրինանք՝ շատ երեխաներ ունենալ)-չոր կոճ
 լինել (ամուլ լինել)
 յոթ սարի ետև (շատ հեռու տեղ)-քթի տակ
 յուլա գնալ (համակերպվել, համեստ ապրել)-լիության մեջ լողալ
 յուղալի գործ (շահավետ գործ)-վնասաբեր գործ՝ արարմունք
 յուղալի-անյուղ
 յուղաներկ-ջրաներկ
 յուղ թափող, մեղր հավաքող (տնարար)-տնաքանդ, տնավերիչ
 յուղ լցնել կրակի վրա (ավելի բորբոքել, գրգռել, հրահրել)-ջուր լցնել
 կրակի վրա
 յուղ կապել (գիրանալ, մսակալել)-նիհարել, հյուծվել

ՆՆ

նախ-ապա, հետո, վերջը, այնուհետև
 նախաբան, նախերգանք-վերջաբան, վերջերգ
 նախադաս-վերջադաս, ետադաս, միջադաս
 նախադասել-հետադասել
 նախադրություն-հետադրություն
 նախածանց-վերջածանց
 նախածանցավոր-վերջածանցավոր
 նախահաշիվ-վերջնահաշիվ
 նախածեռնությունը վերցնել ձեռքը (դեպքերի ընթացքը դեկավարել)-
 նախածեռնությունը ձեռքից բաց թողնել
 նախամասնիկ-վերջնամասնիկ
 նախանձախնդրություն-նախանձախնդիր չլինելը
 նախանձելի-աննախանձելի
 նախանցյալ օրը-վաղը չէ մյուս օրը
 նախապատերազմյան-հետապատերազմյան

նախապես-վերջնապես, վերջնականապես
 նախատել-գովել, դրվատել
 նախերգ-վերջերգ
 նախընթաց-վերջընթաց, հետընթաց
 նախկին-հետագա, վերջին
 նախնական-վերջնական
 նախնիներ, ծնողներ-հետնորդներ, ժառանգներ
 մախշուն-անգարդ, մախշագուրկ
 մախշունություն-տգեղություն
 մախորդ-հաջորդ, հետնորդ
 մախորդել-հաջորդել
 մախքան, մինչև-հետո, ապա, այսուհետև
 մայած-թեպետև, հաշվի չառնելով որևէ հանգամանք
 մապաստակի սիրտ ունենալ (վեհերոտ խեղճ լինել)-առյուծի սիրտ
 ունենալ
 մապաստակ փախցնող (երկչոտ)-անվախ
 մեխիչ-հականեխիչ, վերականգնող
 մեխում-հականեխում, վերականգնում
 մեղ տեղ ընկնել//մեղն ընկնել (վտանգվել)-լեն տեղ ընկնել
 մեղություն կրել (չարչարվել, կարիքի մեջ լինել)-ազատ շունչ քաշել
 մեղ օր (դժվար վիճակ, աղքատ ժամանակ)-լայն օր (բարեկեցիկ կյանք)
 մենգ-պարզ, անկեղծ
 մենգորեն-անմենգորեն, անդավորեն
 մետել-բռնել, որսալ
 մեր-արտ
 մերածել-արտածել, արտահանել
 մերածում-արտածում
 մերառել-բացառել
 մերառյալ-բացառյալ
 մերթողել-պարսավել, վատաբանել
 մերզաղթ-արտագաղթ
 մերզաղթել-արտագաղթել
 մերզաղթյալ-վտարանդի
 մերզործաբար-կրավորաբար
 մերզործական-կրավորական
 մերզործակերպ-կրավորակերպ

ներգործածև-կրավորածև
ներգործել-կրել, հականերգործել
ներգործություն-հականերգործություն, կրավորականություն,
հակազդում
ներդաշնակ-աններդաշնակ, խայտաբղետ
ներելի-աններելի
ներկա, այժմյան-գալիք, ապագա, նախկին, անցյալ
ներկա-բացակա
ներկա լինել-բացակայել
ներհոսել-արտահոսել
ներհոսում-արտահոսում
ներմղել-արտամղել
ներմուծական-արտածական
ներմուծել-արտահանել
ներմուծում-արտահանում
ներշնչել, ոգևորել-արտաշնչել, լիցքաթափել
ներշնչում-արտաշնչում
ներողամտություն-աններողամտություն, քինախնդրություն
ներող լինել (զիջել, հանդուրժել)-զիջողամիտ՝ հանդուրժող չլինել
ներս-դուրս
ներս անել-դուրս անել
ներս բերել-դուրս բերել
ներս գնալ-դուրս գնալ
ներս ընկնել-դուրս ընկնել
ներս թողնել-դուրս թողնել
ներսից-դրսից
ներս մտնել-դուրս գալ
ներս տանել-դուրս տանել
ներս քաշել-դուրս քաշել
ներքնակ-վերնակ
ներքնակողմ-վերնակողմ
ներքնահարկ-վերնահարկ
ներքնապես-արտաքնապես
ներքնատուն-վերնատուն
ներքուստ-արտաքուստ, վերուստ
ներքև-վերև

նիհար-լիքը, գեր, չաղ
նիհարել-չաղանալ, գիրանալ
նիհարություն-չաղություն, գիրություն
նկատելի-աննկատելի
նկատի ունենալ (մտապահել, հաշվի առնել, հիշել)-մտքից հանել
նկարագրելի-աննկարագրելի
նկուն-աննկուն, աներեր
նման, համապատասխան-աննման, տարբեր, այլ, զանազան
նմանվել-տարբերվել
նմանություն-տարբերություն
նմանօրինակ-այլօրինակ
նմուշի համար (քիչ, ամենափոքր քանակությամբ)-շատ, մեծ
քանակությամբ
նյութական-հոգեկան, մտավոր, բարոյական
նյութապաշտ-գաղափարապաշտ
նյութեղեն-աննյութեղեն
ննջել-արթուն մնալ
նշանակություն, իմաստ-անմտություն, անհեթեթություն
նշանավոր-աննշան, չնչին, փոքր, անհայտ, անանուն
նշմարելի-աննշմարելի
նոթերը կիտել//ունքերը կիտել (թախծել, մոայլվել)-ունքերը բացել
(ուրախանալ)
նոյյան աղավնի լինել (ուրախ բարի լուր բերել)-գուժել (գույժ վատ
լուր հաղորդել)
նոր-հին
նորահաս-վաղահաս
նոր ձևով, նորովի-առաջվա պես, ավանդաբար
նպաստավոր-աննպաստ
նպաստել-խանգարել, խոչընդոտել
նպատակային-աննպատակային
նստակյաց-թափառական, թափառաշրջիկ, քոչվոր, վաչկատուն
նստել-կանգնել, վեր կենալ
նստվածք տալ (հետևանք թողնել, հարատևել)-անհետևանք թողնել
նվազ-շատ, առատ
նվազել-շատանալ, առատանալ, հորդել
նվազեցնել-առատացնել, շատացնել

նվաճել, հպատակեցնել-հպատակվել, նվաճվել
նվաճելի-աննվաճելի
նրանից բան չպակասել (չտուժել)-վնաս կրել
նրբագեղ-անճոռնի, տգեղ
նրբադեմ-կոպտադեմ
նրբազգաց-աննրբազգաց
նրբանալ-կոշտանալ, կոպտանալ
նրբանկատություն-աննրբանկատություն, անտակտություն
նրբություն-հաստություն, կոպտություն, կոշտություն
նույն-այլ, տարբեր
նույնադավան-այլադավան
նույնանիշ-այլանիշ, հականիշ
նույն տեղում դոփել-առաջ գնալ, առաջ ընթանալ
նուրբ-կոշտ, խոշոր, հաստ, կոպիտ

Շ

շահ, վաստակ-վնաս, կորուստ
շահաբեր-վնասաբեր, կորստաբեր
շահագործման հանձնել (գործարկել, գործադրել, սկսել
աշխատեցնել)-շահագործումից հանել
շահախնդիր-անշահախնդիր
շահախնդրություն-անշահախնդրություն
շահասիրաբար-անշահասիրաբար
շահավետ, օգտակար-անշահավետ, վնասաբեր
շահավոր-անշահ
շահել-տուժել, վնասվել, տանուլ տալ
շահեկան-անշահեկան
շահին դիպչել (վնաս պատճառել)-օգտակար լինել
շահութաբեր-կորստաբեր
շահութաբերություն-վնասաբերություն
շահում, շահելը-տանուլ տալը, տարվելը
շահույթ-կորուստ, վնաս
շաղկապավոր-անշաղկապ
շան բախտ ունենալ/բախտը բերել (հաջողության հանդիպել)-որբի

բախտ ունենալ
 շան բերան ընկած շաքար (ըստ արժանվույն չգնահատված)-հարզը
 արժանիքը գնահատված
 շան լափ լցնել գլխին (սաստիկ նախատել, պախարակել)-գովաբանել
 շան մսի գին (չափազանց էժան, արժեք չունեցող)-թանկ, արժեքավոր
 շան պոչը բռնել (սաստիկ համառել, չզիջել)-ասածը չպնդել,
 համաձայնել
 շանսատակ լինել (անփառունակ վախճան ունենալ)-բնական մահով
 մահանալ
 շան տեղ չոնել (արհամարհել)-գնահատել, հարզել
 շան օրի լինել (խղճալի ողորմելի վիճակում գտնվել, նեղվել)-
 բախտավորվել
 շապիկը կարճ (խելքը պակաս, թեթևամիտ)-խելացի, խոհուն
 շապկի մեջ չմնալ (դադար չունենալ)-հանգստանալ
 շատ-քիչ, սուղ
 շատախոս, շաղակրատ-քչախոս, լռակյաց, սակավախոս
 շատախոսություն-սակավախոսություն, քչախոսություն
 շատակեր-քչակեր, սակավակեր
 շատակերություն-քչակերություն
 շատանալ-քչանալ, սակավանալ
 շատացնել-քչացնել, պակասեցնել, նվազեցնել
 շատը գնալ-քիչը մնալ
 շատից քից (մասամբ, ոչ ամբողջությամբ)-լիովին
 շատ-շատ-քիչ-քիչ
 շատվոր-քչվոր
 շատվորություն-քչվորություն
 շատություն-քչություն, սակավություն, սղություն
 շարժական-անշարժ, անշարժուն
 շարժում-դադար, անշարժություն
 շարժուն-անշարժ
 շարունակ-ընդհատ, մեջընդմեջ
 շարունակել-դադարել, վերջացնել, կանգ առնել
 շարունակություն-դադարում, ընդհատում, վերջ
 շարք մտնել (գործարկվել, կիրարկվել)-շարքից դուրս գալ
 շեն-ավերակ, ավեր, ամայի
 շենք-շնորհք ունենալ//շենք-շնորհքի գալ (գեղեցկանալ)-շենք-

շնորհքից ընկնել
 շեշտակի, զառիվեր-թեք, զառիվայր
 շեշտակիր-անշեշտ
 շեշտավոր-շեշտագուրկ
 շիկահեր-թխահեր
 շինել-ավերել, քանդել, կործանել, փչացնել
 շինություն-ավերումնք
 շիջանելի-անշիջանելի
 շիտակ-ծուռ, թեք, շեղ, սուտ, կեղծ
 շլացուցիչ-անփայլ, խամրած
 շղթա զարկել (շղթայել, բանտարկել)-շղթաները խորտակել
 շղթայել-շղթայազերծել
 շղթայում-շղթայազերծում
 շներին աղ տալ (պարապ՝ անգործ թափառել)-գործ ունենալ (զբաղվել)
 շնորհալի-շնորհագուրկ, անշնորհք, անտաղանդ
 շնորհակալություն-հանդիմանություն
 շնորհ անել (պատիվ անել, չմերժել)-արհամարհել
 շնորհը շահել (մեկի բարեհաճությանը արժանանալ)-մեկի շնորհից
 զրկվել
 շնորհիվ-հակառակ, չնայած
 շնորհքը վրայից թափվել (շատ շնորհալի լինել)-ապաշնորհ լինել
 շնչավոր-անշունչ
 շոգ, տապ-ցուրտ, սառնամանիք, զով, հով
 շոգերն ընկնել (տարվա տաք ժամանակն սկսվել)-ցրտերն ընկնել
 շոշափելիություն-անշոշափելիություն
 շռայլ-ժլատ, կծծի, գծուծ
 շռայլություն-ժլատություն
 շտապ-հանդարտ, անշտապ
 շտապել, աճապարել-հապաղել, ուշանալ, ձգձգել
 շտապողական-անշտապողական
 շրթունքները լիզել (հաճույք զգալ)-շրթունքներն ուռցնել (տհաճություն
 արտահայտել)
 շրջահայեցություն-անշրջահայեցություն, անխոհեմություն
 շրջանակների մեջ դնել (ստիպել մեկին որոշակի սահմաններում
 գործել)-գործելու ազատություն տալ
 շրջանառության մեջ դնել (գործածական դարձնել)-շրջանառությունից

հանել

շուն-կատու

շունը շնից, երկուսն էլ մի տնից (բնավորությամբ՝ համոզմունքներով
իրար նման մարդիկ)-բոլորովին ուրիշ՝ իրարից տարբեր մարդիկ
շունը տեղը չճանաչել (կարգ ու կանոն չլինել)-կարգ պահպանել
շունչը կտրվել-շունչը տեղը գալ (հանգստանալ, հանգիստ շունչ քաշել)
շունչը փչել (մեռնել)-շունչ տալ (կենդանանալ)
շունչ ու թափ տալ (մեծապես ոգևորել)-շունչը բերանը հասցնել (խիստ
տանջել, խանդավառությունը մեռցնել)

շուտ-ուշ, ծանր, դանդաղ

շուտ-շուտ-ուշ-ուշ

շքեղ-անշուք, պարզ, հասարակ

շքեղանալ-անշքանալ, շուքը կորցնել

շքեղություն-անշքություն, պարզություն

Ոո

ոգի, հոգի-նյութ, մարմին

ոխակալ-անոխակալ

ողբերգական-ծիծաղելի, զվարճալի

ողնաշարավոր-անողնաշար

ողորկ-խորդուբորդ, անհարթ

ողորմելի-անողորմելի

ողորմի ասող ունենալ-մեռնելուց հետո ցավող չունենալ

ողորմի հոգուն-ողորմի նրա կողքի մեռելներին (հեզմանք մեռած
անարժան մարդու հասցեին)

ողորմի տալ (հանգուցյալին բարի հիշել)-անեծք թափել (նզովել)

ողջ-թերի, վնասված, մեռած

ողջախոհ-բղջախոհ (=ցանկասեր, տոփասեր), անառակ, ցոփ

ողջախոհություն-բղջախոհություն, անժուժկալություն, ցոփություն

ողջամիտ-անողջամիտ, բղջամիտ

ողջանալ-մահանալ

ողջանդամ-խեղանդամ, հաշմանդամ

ողջ լինել (երկար կյանք ունենալ)-ուտքերը տնկել (մեռնել, սատկել)

ողջույն-հրաժեշտ, ցոեսություն

ողջունել-հրաժեշտ տալ
 ոչ բարոյական վայելել-ուրախությամբ վայելել
 ոչինչ չնշանակել-կարևորել, իմաստ ունենալ
 ոչ ծուկ, ոչ միս (անսկզբունք)-սկզբունքային
 ոչ մի դեպքում (երբեք, ամենևին)-ամեն անգամ, միշտ
 ոչ քրտնել, ոչ ցամաքել (պարապ մնալ, չաշխատել)-քրտինք թափել,
 դատել ու բանել
 ոսկե տառերով գրվել (գնահատվել)-սև տառերով գրվել
 ոսկի ձեռքեր ունենալ (լավ գործ անել)-ապաշնորհ լինել
 ոսկի սրտի տեր լինել-չար անխիղճ լինել
 ոսկորները համրվել (չափազանց նիհարել)-գիրաճալ
 ոսկոր ու կաշի դառնալ (նիհարել)-կազդուրվել
 ոսկու մեջ թաղվող (շատ հարուստ)-ծայրը ծայրին հասցնող
 (ընչազուրկ)
 ոտը դեմ անել (համառել, պնդել)-գիջել, համաձայնել
 ոտը կտրել (այլևս երթևեկ չունենալ)-գնալ-գալ ունենալ
 ոտը քաշել (հեռանալ)-գալ, մոտենալ, վերադառնալ
 ոտով ու ձեռով (գործունյա)-ծուլ
 ոտ ու ձեռից ընկնել (հիվանդանալ, տկարանալ)-առողջանալ,
 կազդուրվել
 ոտքերը գետնից կտրվել (սաստիկ ուրախանալ)-չափազանց տխրել
 ոտքը թեթև (գալուստը բարի)-ոտքը ծանր (գալուստը չարագուշակ)
 ոտքը թեթև լինել (արագաշարժ առույգ լինել)-ոտքը ծանր լինել
 ոտքի ելնել-մատել
 ոտքի ելնել (ընդվզել)-ենթարկվել, հնազանդվել
 ոտքի վրա (արագ, հապշտապ)-հանդարտ, դանդաղ, ծանրաշարժ
 ոտները համբուրել//ոտները լիզել (ստորանալ մեկի առաջ՝ աղաչել-
 պաղատելով)-զլուխը կտրել
 որակ-քանակ
 որակական-քանակական
 որակով-անորակ
 ործ, հովատակ-էգ, մատակ
 ործակ-հավ, մարի
 որոշ-անորոշ, խառն, ընդհանուր
 որոշյալ-անորոշ, անստույգ

չաղ-նիհար, լղար, վտիտ
 չաղանալ-նիհարել, լղարել
 չաղլիկ-նիհարիկ, լղարիկ
 չաղ-չաղ-նիհար-նիհար
 չաղություն-նիհարություն
 չար-բարի, խելոք
 չարահուշ-բարեհուշ
 չար աչք-բարի աչք
 չար աչքով նայել (վատը ցանկանալ)-բարի աչքով նայել (բարյացակամ
 լինել)
 չար լեզուներ (բանբասասեր մարդիկ)-զրպարտանքից ասեկոսեներից
 հեռու մարդիկ
 չարչարելի-անչարչարելի, անչարչար
 չարություն-խելոքություն, բարություն
 չափազանց-չափավոր, չափապակաս
 չափազանցություն-չափավորություն
 չափազանցում-նվազեցում
 չափակից-անչափակից
 չափահաս-երեխա, անչափահաս
 չափավոր-անչափ, ծայրահեղ
 չափավորություն-ծայրահեղություն
 չափ դնել (չափավորել, գսպել)-սանձը թողնել
 չափելի-անչափելի
 չափելիություն-անչափելիություն
 չափը կորցնել (պատշաճության սահմաններից դուրս գալ)-չափը
 ծանաչել
 չափ ընկնել (արագ ընթանալ)-դանդաղ ընթանալ
 չափն անցնել (ծավալվել, պատշաճից կանոններից դուրս գալ)-
 պատշաճության կանոնները պահպանել, չափն իմանալ
 չի կարող պատահել (անհնարին է)-հնարավոր է, հավատալի է
 չինական պարիսպ քաշել (հարաբերությունները լրիվ խզել անհնարին
 դարձնել)-իրար ձեռք մեկնել
 չոր-խոնավ, թաց, դալար, փափուկ, կակուղ

չոր գլուխ (համառ, կամակոր, անհնազանդ)-խոնարհ, լսող
չոր գլուխ մնալ (ընտանիք չունենալ, մենակ մնալ)-զույգ կազմել
(ամուսնանալ)

չորս պատերի մեջ ապրել (չշփվել, առանձնացած մնալ)-
հարաբերության մեջ մտնել

չոր տախտակ դառնալ (սաստիկ նիհարել, հյուծվել)-խոզ կտրել
չոփ դառնալ (հյուծվել, նիհարել, բարակել)-վիզը հաստանալ
(գիրանալ)

չունևոր-ունևոր, հարուստ

Պպ

պալատ-հյուղակ, խրճիթ
պախարակելի-անպախարակելի, դրվատելի
պակաս-լրիվ, ամբողջ, ավել(ի)
պակասություն-լիություն
պահապան հրեշտակ (երջանկաբեր)-չար ոգի
պահ մտնել (թաքնվել)-ի հայտ գալ (հայտնվել)
պաղ դեմք ցույց տալ (սառը դիմավորել)-ջերմորեն ընդունել
պաղ երկաթ ծեծել (ապարդյուն աշխատանքով զբաղվել)-ժամանակն
արդյունավետ անցկացնել

պաղ թոնրի վրա նստել (սոված քաղցած ապրել)-կուշտ ապրել
պայծառ-աղոտ, մութ, մռայլ

պայծառանալ-աղոտանալ, մթագնել, մթնանալ
պայծառացնել-աղոտացնել, մթնացնել, մթնեցնել
պայծառորեն-աղոտ անփայլ կերպով

պայմանական-հիմնական

պաշտել-ատել, արհամարհել, քամահրել
պաշտոնական-մասնավոր, ընկերական, մտերմիկ
պաշտոնավոր-անպաշտոն

պաշտպան-հարձակվող

պաշտպանել-մեղադրել, հարձակվել

պաշտպանողական-մեղադրական, հարձակողական

պաշտպանվել-հարձակվել, մեղադրվել

պաշտպանության տակ առնել (պաշտպանել)-մեղադրել

պաշտպանություն-մեղադրություն, հարձակում
 պապիս տարվա բաները (շատ հին)-նոր, նորագույն
 պապս էլ կարող է (հեշտ գործ է)-դժվար գործ է
 պառավի ցուրտ (գարնան սկզբի ցուրտ եղանակը)-պառավի ամառ
 (տաք ու պարզ օրեր աշնան սկզբներին)
 պառկել-կանգնել, վեր կենալ
 պասը բացել (դադարել պաս պահելուց)-պաս պահել կատարել, պաս
 բռնել
 պատանկություն-երիտասարդություն, ծերություն
 պատանի-երիտասարդ, ծերունի
 պատեհ-անպատեհ, դժպատեհ (=անպատշաճ)
 պատեհություն-անպատեհություն
 պատերազմ-խաղաղություն
 պատերազմասեր-պատերազմատյաց, խաղաղասեր
 պատը խտտել կանգնել (անգործության մատնվել)-գործով զբաղվել
 պատի կտոր (հաղթանդամ, հսկա)-թզուկ, փոքր, կարճահասակ
 պատին սեղմել (մեղել, անելանելի դրության մեջ դնել)-ազատ թողնել
 պատիվ, հարգանք-արհամարհանք, խայտառակություն, քամահրանք
 պատիվ անել (հարգել)-պատիվը գցել (հեղինակազրկել)
 պատիվ բերել (պատիվը հեղինակությունը բարձրացնել)-պատիվը
 գցել
 պատիվը բարձր պահել-պատիվը ցած նետել
 պատի պատե (կնճռոտ, խրթին)-հեշտ, պարզ, հեշտալույծ
 պատիր (=սուտ, կեղծ, ստահող)-անպատիր (=անկեղծ, ազնիվ,
 աննենգ)
 պատմելի-անպատմելի
 պատմության պայծառ լուսավոր ոսկե էջ-պատմության սև մռայլ էջ
 պատշաճություն-անպատշաճություն
 պատռած բերան (խոսելիս իր չափը չիմացող, հայիոյող)-լեզուն իրեն
 պահող
 պատվաբեր-անպատվաբեր
 պատվավոր-անպատիվ, պատվազուրկ
 պատվիրանապահ-պատվիրանազանց
 պատվիրատու-պատվիրառու
 պատրաստ-անպատրաստ
 պատրաստի-հանպատրաստից (=առանց նախապես պատրաստվելու)

պարանի դնել (հաշվի առնել, լսել)-արհամարհել, չանսալ
 պարգև, խրախուսանք-պատիժ
 պարգևագրկում-պարգևատրում
 պարգևատրել-պատժել
 պարզ-պղտոր, մութ, բարդ, շքեղ, շռայլ, խրթին, խորամանկ
 պարզ, ջինջ, անամպ-ամպամած, մռայլ
 պարզախոս-խրթնախոս, խրթնաբան
 պարզամիտ-խորամանկ, խորամիտ
 պարզամտություն-խորագիտություն, խորամանկություն
 պարզավուն-մթնավուն, խրթնավուն
 պարզել-խճճել, մթագնել
 պարզերես-սևերես
 պարզերես դուրս գալ-գդակը գետնովը տալ (իրեն խայտառակել՝
 արատավորել)
 պարզ հոգով (պարզամտորեն, միամտաբար)-երկմտաբար,
 խորամանկորեն
 պարզորոշ-անորոշ
 պարզություն-բարդություն, խրթնություն, անորոշություն
 պարկեշտ-բաց, լկտի, շվայտ, լիրբ, ցուփ
 պարկեշտաբար-լկտիաբար
 պարկեշտախոս-լկտիախոս
 պարկեշտանալ-լկտիանալ
 պարտադրաբար-անպարտադրաբար, կանոփին
 պարտատեր-պարտապան
 պարտելի-անպարտելի
 պարտքի տակ մնալ-երախտահատույց լինել
 պետ-ենթակա, ստորադաս
 պետական-սեփական, մասնավոր, հակապետական
 պետքական, անհրաժեշտ-անպետք, ավելորդ
 պերճ-անշուք, հասարակ, պարզ
 պերճություն-անշքություն
 պիղծ-անպիղծ, մաքուր, սուրբ
 պինդ-խախուտ, կակուղ, թույլ, ջրալի
 պինդ ձեռ (ժլատ, կծծի)-լայն սիրտ (հյուրասեր)
 պիտանի-անպետք
 պիտանիություն-անպիտանություն

պլանային-արտապլանային
պղծություն-սրբություն, մաքրություն
պղտոր-պարզ, ջինջ, մաքուր, պայծառ
պղտոր գետից ջուր խմել (խարդախ միջոցների դիմել)-օրինական
ծանապարհ բռնել
պղտորվել-պարզվել
պղտորություն-պարզություն, պայծառություն
պճնասեր-անպճնասեր
պնդակազմ-թուլակազմ
պնդանալ-թուլանալ, փափկանալ
պնդել-ժխտել
պնդերես-փափկերես
պնդություն-փափկություն
պոզավոր-անպոզ
պոզ ու պոչ կպցնել-մեկի կամ մի բանի որևէ առավելություն վերագրել
պոչը կտրած (անպիտան)-պիտանի, օգտակար
պոչից ընկած (խիստ նիհար)-չաղ, գեր
պոռչները կախ գցել-պոռչները հետ տանել (թեթև ծիծաղել, ծիծաղելու
ծև անել)
պտղաբեր, բերրի-անպտուղ, անբերրի, անպտղաբեր
պտղալից, պտղալեցուն-պտղազուրկ
պտղավոր-անպտուղ, անպտղաբեր, պտղազուրկ
պտղատու-անպտուղ
պտտել, ոլորել-ոլորքը քանդել, ետ տալ

Ջջ

ջահել-պառավ, ծեր, ծերուկ, ահել
ջահեկանալ-պառավել, ծերանալ
ջահեկացնել-մեծացնել, ծերացնել
ջահելություն-ծերություն, ահելություն
ջաղացի հեծիաթ դարձնել (երկարաբանել, երկար-բարակ խոսել)-
կարճ կապել (ասելիքը համառոտել)
ջանասեր-անփույթ, ծույլ
ջանասիրություն-ծուլություն, անփութություն

Զանդ սաղ լինի (առողջ լինես) -արևդ մեռնի (անեծք՝ մեռնես)
 Զանը տեղը լինել (առողջ լինել)-ջան չունենալ
 Զատագով-թշնամի, ոսոխ
 Զեբը թափ տալ (գրպանները դատարկել, աղքատանալ)-գրպանը լցնել,
 փող դիզել
 Զերմ-սառը, պաղ, ցուրտ
 Զերմ, սիրալիր-զուսպ, սառը
 Զերմաբար-սառնաբար, սառնորեն
 Զերմագին-սառնագին, շատ սառը
 Զերմանալ-սառնանալ
 Զերմաշունչ-սառնաշունչ
 Զերմացնել-սառեցնել
 Զերմորեն-սառնորեն
 Զերմություն-սառնություն
 Զիները հավաքվել (կատաղել, զայրանալ)-հանդարտվել,
 հանգստանալ
 Զինջ-պղտոր, մթագնած
 Զոկել-խառնել
 Զրաբնակ-ցամաքաբնակ
 Զրագնաց-ցամաքագնաց (=ցամաքային ճանապարհով գնացող)
 Զրազուրկ-ջրառատ
 Զրալի-թանձր, անջուր, դոնդող
 Զրային-ցամաքային, օդային
 Զրառատ-ջրասակավ, սակավաջուր
 Զրառատություն-ջրասակավություն
 Զրարբի (=ռոռզվող, ջրովի)-անջրդի
 Զրերն ընկնել (ուրիշից օգտվել)-վնասվել
 Զրի բերածը ջուրը տանել (առանց աշխատանքի ձեռք բերածը
 հեշտությամբ էլ կորչել)-հալալ քրտինքն ուտել
 Զրի երեսը դուրս գալ (բացահայտվել)-անտես՝ մութ մնալ, թաքուն մնալ
 Զրի(կ)-թանձր
 Զրի նման//ջրի պես (անարգել, հեշտությամբ)-արգելքով,
 դժվարությամբ, անսահ
 Զրի տարած (խեղճ, անօգնական, միամիտ)-խորամանկ, երկմիտ
 Զրից չոր դուրս գալ (արժանի պատժից խուսափել)-պատժվել
 Զրովի-անջրդի

ջունգլիների օրենք (գայլային օրենք)-քաղաքակիրթ օրենք
ջուրը բերանը առնել (լուռ մնալ)-ծայն հանել
ջուրը թափել//ջուրը լցնել (փչացնել, ոչնչացնել)-հաստատուուն պահել,
ի չիք չդարձնել
ջուրը մի առվով գնալ (իրար հասկանալ, համակերպվել)-անհաշտ
լինել, հակադրվել
ջուրը պատից վեր հանել (գործը դժվարացնել)-գործը հեշտացնել
ջուրը ջրամանից հանել (մի կերպ ապրել)-բարվոք վիճակ ունենալ
ջուրը տանել (վատ վիճակի մեջ ընկնել, խեղճանալ)-փրկել, ազատել,
պաշտպանել
ջուրն ընկնել (ի դերև լինել, գուր անցնել)-նպատակին ծառայել

Ոռ

ռադ անել (1. վնդել, 2. ոչնչացնել)-1. պարտադրել, ստիպել մի բան
անելու, 2. ազատել
ռազմական-ապառազմական, տնտեսական
ռազմականացում-ապառազմականացում
ռեխը բացել (հռիռալ, խոսել)-ռեխը փակել
ռեխը շաղ տալ (հայիռյել, անվայել խոսել)-բերանին փակ դնել
ռեխին նայել (ուշադրություն դարձնել, բանի տեղ դնել)-հաշվի չառնել
ռեխով մարդ (ուժեղ՝ անվեհեր մարդ)-թույլ՝ վախկոտ մարդ
ռոշնական (=պայծառ, լուսավոր, մաքուր)-խավար, աղոտ, աղտոտ
ռոշնություն (=պայծառություն, անկեղծություն)-աղոտություն,
անազնվություն
ռուսական-հակառուսական
ռուսասեր-ռուսատյաց
ռուսասիրություն-ռուսատեցություն

Սս

սազը պատից կախել (զվարճություններից հրաժարվել)-սազը պատից
իջեցնել
սահմանավոր-անսահման

սահմանափակություն-անսահմանափակություն
 սահման դրվել (արգելվել, չափավորվել)-սահմանն անցնել
 սահմանելի-անսահմանելի
 սահուն-անսահ (շահահող, չսայթաքող)
 սայլը տեղից շարժել-սայլի տակ քար գցել (առաջընթացը խոչընդոտել)
 սանձահարել-սանձազերծել
 սանձերը ձգել (կարգի հրավիրել)-սանձերը բաց թողնել
 սանձը կտրել (մոլեգնել, անզուսպ դառնալ)-չափը ճանաչել
 սառած տոլմա (ծանրաշարժ՝ դանդաղկոտ մարդ)-արագաշարժ մարդ
 սառը-տաք, ջերմագին
 սառը աչքով նայել-տաք աչքով նայել (բարեհաճ ջերմ վերաբերմունք ցույց տալ)
 սառը ջուր մաղել գլխին (հույսերը ի դերև հանել)-հույս տածել (հույս ունենալ)
 սառը-սառը-տաք-տաք
 սասանելի-անսասանելի
 սաստիկ ժլատ, կծծի-վատնիչ, շռայլիչ
 սաստկացում-մեղմացում, բթացում
 սատանայի հետ ծնված (այլանդակ, շատ տգեղ)-գեղեցիկ, չքնաղ
 սատանան վրան նստել (անհետ կորչել)-գտնվել
 սատանա պայտող (շատ աչքաբաց, խորամանկ, ճարպիկ)-
 դյուրահավատ, միամիտ
 սատանա քշող (քաջ, անվախ)-երկչոտ, վախկոտ
 սատանի ձին հեծնել (հակառակվել, համառել)-սատանի ձիուց իջնել
 սատանից յոթ օր առաջ ծնվել (չափազանց խորամանկ լինել)-միամիտ՝
 պարզասիրտ լինել
 սարերի ետևում լինել (շատ հեռու լինել)-շատ մոտ լինել
 սարի անասուն (անկիրթ, անտաշ, տգետ)-կրթված, գիտուն, խելացի
 սարի պես//սարի նման (հաստատուն, մշտատև)-անցողիկ, ոչ մնայուն
 սարքել-քանդել, ավերել, փչացնել
 սարքին-անսարք
 սարքովի-պատահական, բնական, իրական
 սարքվել-քանդվել, ավերվել
 սեթևեթ-անսեթևեթ, անպաճույճ, առանց կոտրատվելու
 սեղանը պատրաստել-սեղանը հավաքել
 սեղմ-տարածուն, ծավալուն

սեր-ատելություն, թշնամություն
 սերմանել-հնձել, ոչնչացնել
 սերմավոր-ամսերմ
 սերտ-նոսր, ցանցառ, փուչ
 սեփական-օտար
 սեփական աչքերով նայել (կողմնակալ վերաբերմունք ունենալ)-ուրիշի
 աչքերով նայել (անաչառ լինել)
 սթափ-հարբած, թմրած, ցոված
 սթափվել, զգաստանալ-հարբել, արբենալ
 սթափություն-գինովություն, թմրություն
 սիրահոժար-ակամա, դժկամորեն
 սիրել-ատել, խորշել, չախորժել
 սիրելի-ատելի
 սիրելիություն-ատելություն, անբարյացականություն
 սիրտ անել (համարձակվել)-երկյուղել
 սիրտը առնել (սիրտը շահել, գոհացնել, ամոքել)-բարկացնել,
 տրամադրությունը գցել
 սիրտը բարակել (խղճով դառնալ)-սիրտը քարանալ
 սիրտը բացել (անկեղծորեն պատմել)-սիրտը փակել
 սիրտը դող ընկնել (վախենալ)-արիանալ
 սիրտը ելնել (հուզվել, բարկանալ)-սիրտը իջնել
 սիրտը թուլանալ (նվաղել, մարել)-սիրտը թունդ առնել
 սիրտը լայն-սիրտը նեղ
 սիրտը լցվել (զգացվել, հուզվել)-սիրտը դատարկվել
 սիրտը կտրվել (անտարբեր դառնալ, անջատվել, հեռանալ)-սիրտը
 տաքանալ
 սիրտը ճխալ (հրճվել, շատ ուրախանալ, բերկրել)-տխրել
 սիրտը մտնել (դուր գալ, սիրելի դառնալ)-աչքից ընկնել
 սիրտը շարժել (զգացվել, հուզվել)-գութը կորցնել
 սիրտը շոյել (սիրաշահել)-սիրտը շոշափել (վիրավորել, ցավ
 պատճառել)
 սիրտը սառչել (սերը նվազել, այլևս չսիրել)-սիրտը տաքանալ
 սիրտը փափկացնել (մեղմացնել)-սիրտը քարացնել (դաժանացնել)
 սիրտը փափուկ (դյուրազգաց, նուրբ)-սիրտը կարծր
 սիրտը քաղցրացնել-սիրտը դառնացնել (վշտացնել)
 սիրտ տալ (քաջալերել)-հուսահատեցնել

սիրուն-տգեղ, գեշ
 սիրունանալ-տգեղանալ
 սիրունություն-տգեղություն, գեշություն
 խալ-ճիշտ, անսխալ, ուղիղ, շիտակ
 խալական-անսխալական
 խալ քայլ (սխալ արարք)-թույլատրելի՝ ճիշտ գործողություն
 կգբնագիր-վերջնագիր
 կգբնախաղ-վերջնախաղ
 կգբնական-վերջնական
 կգբնակետ-վերջնակետ
 կգբնահանգ-վերջնահանգ
 կգբունքային-անսկզբունք
 կգբունքայնություն-անսկզբունքայնություն
 կիզբ-վերջ, ավարտ, վախճան
 կիզբ դրվել-վերջ դրվել
 կսել-վերջացնել, ավարտել
 կսվել-վերջանալ, ավարտվել
 ողոմ-գոմոր (իրարանցում)-անդորրություն
 օխի գլուխ (անարժեք բան)-արժեքավոր՝ պիտպնի բան
 օղալ-քայլել, թռչել
 օվածանալ, քաղցածանալ-կշտանալ, հագնեալ
 վոր-անսովոր, խամ
 վորաբար-արտասովոր
 վորական-արտասովոր, բացառիկ
 օրովի-բնական, բնատուր
 օրագեն, զինավառ-անգեն
 օնալի-անսպառնալի
 օռակ-սև
 օռակել-սևանալ
 օռակին՝ ճերմակին տալ-սևին տալ
 օսկություն-սևություն
 օսկուց-դեղնուց
 օկրով դիմավորել (դիմադրել)-սիրով ընդունել
 օնել, շինել, կառուցել-ոչնչացնել, քանդել
 օտպրակ (սուտասան)-ճշմարտախոս
 օվեր, բարձր, վեհ, ազնիվ

ստորադաս-գերադաս, վերադաս
 ստորադասել-գերադասել
 ստորադրյալ-պետ, մեծավոր
 ստորանալ-վեհանալ
 ստորգետնյա-վերգետնյա
 ստորերկրյա-վերերկրյա
 ստորին-վերին
 ստվարածավալ-փոքրածավալ, մանրածավալ
 ստրուկ-տեր, ստրկատեր
 ստույգ-երկբայական, կասկածելի, անորոշ, տարտամ
 սրամիտ-բթամիտ, տափականիտ
 սրամտություն-բթամտություն, տափականտություն
 սրանալ-բթանալ
 սրել-բթացնել
 սրընթաց, առաջընթաց-դանդաղորեն, դանդաղ, անշտապ
 սրվել-բթանալ
 սրտաբաց-ժլատ, կծծի, գաղտնասեր, ծածկասիրտ
 սրտակից-անսիրտ, անտարբեր
 սրտի դողով-աներկյուղ, առանց հուզմունքի
 սրտի խորքում (գաղտնի, թաքուն)-բաց, բացահայտ, հայտնի
 սրտի մտոք (անկեղծորեն, բացեիքաց)-կեղծորեն, գաղտնաբար
 սրտին դիպչել-սրտին դուր գալ (հաճելի լինել)
 սրտից քար ընկնել (հոգսից ազատվել)-խղճի վրա ծանրանալ
 սրություն-բթություն
 սուր-բութ, գուլ, տափակ
 սուրբ-պիղծ
 սուրը հանձնել (անձնատուր լինել հաղթողին)-սուրը մերկացնել
 սուրը պատյան դնել (հաշտվել)-սուրը պատյանից հանել (պատերազմ
 հայտարարել)
 սուրը վայր դնել (կռիվը դադարեցնել)-սուր ճոճել
 սքողել-բացահայտել
 սև-սպիտակ, ճերմակ
 սևագիր-մաքրագիր
 սևագրել-մաքրագրել
 սևագրություն-մաքրագրություն
 սևադեմ-սպիտակադեմ

սև աղվես դառնալ (քիչ-քիչ հազվադեպ երևալ)-ջրաղացի ճանապարհ
դառնալ
սևամորթ-սպիտակամորթ
սև ամպ իջնել (մոտալուտ վտանգ սպառնալ)-վտանգից հեռու
ապահով լինել
սևանալ-սպիտակել, ճերմակել
սևափայլ-սպիտակափայլ
սև գույներով նկարագրել (վատաբանել, պախարակել, պատկերել
որպես վատ)-վարդագույն ակնոցով դիտել
սևերես-ճերմակերես, պարզերես
սևերես դուրս գալ (ամոթով մնալ)-պարզերես դուրս գալ
սևը տալ (դժբախտացնել, ծանրորեն պատժել)-երջանկացնել
սև կատու անցնել (տարածայնություն դժգոհություն ծագել)-հաշտվել
սև հագնել (սուգ պահել)-սգից դուրս բերել (սգից հանել)
սևություն-սպիտակություն, ճերմակություն
սև քվե տալ (դեմ քվեարկել)-ընտրել
սև օր (թշվառ վիճակ)-կարմիր օր (ուրախություն, բարվոք վիճակ)

Վվ

վախ-համարձակություն, քաջություն
վախենալ-արիանալ, քաջանալ
վախկոտ-քաջ, արի, անվախ
վախկոտություն-քաջություն, համարձակություն
վաղ-ուշ, անագան (=ուշ)
վաղահաս-ուշահաս
վաղվաղակի-շատ ուշ
վաղուց-նոր, վերջերս, նորերս
վաճառել-առնել, գնել
վաճառորդ-գնորդ
վայել-անվայել, անպատշաճ
վայելչություն-անվայելչություն
վայելուչ-անվայել, անվայելուչ
վայելք-տառապանք

վայր զգել-բարձրացնել, վերցնել
 վայրէջք-վերելք
 վայրէջքային-վերելքային
 վայրընթաց-վերընթաց
 վանում, հրում-ձգողություն, ձգում
 վառել-հանգցնել, մարել
 վառվել-հանգչել
 վաստակել-կորցնել, զրկվել
 վատ աչքով նայել-լավ աչքով նայել
 վատ աստղի տակ ծնվել-երջանիկ աստղի տակ ծնվել (բախտավոր
 լինել)
 վատ համբավ ունենալ-լավ համբավ ունենալ
 վատ ճանապարհի վրա լինել (կորստաբեր գործ կատարել)-լավ
 ճանապարհի վրա լինել
 վատ մարդու ձեռք ընկնել (վատ տիրոջ՝ ղեկավարի մոտ աշխատել)-
 լավ մարդու ձեռք ընկնել
 վարդ կտրել (կարմրել, շառագունել)-գույնը զգել (սփրթնել, այլալվել,
 գունատվել)
 վարը-վերը
 վարժվել-տարընտելանալ, հետ վարժվել
 վարկը բարձրանալ-վարկը ընկնել (խայտառակվել)
 վարունգի ծառ բուսնել (գժտվել)-հաշտվել, բարեկամանալ
 վեհ-ստոր
 վեհություն-ոչնչություն
 վեր-վար
 վերակենդանացնել-մեռցնել, սպանել
 վեր առնել (բարձրացնել)-վեր դնել (իջեցնել)
 վերասլացք-անկում, վայր ընկնելը
 վերացական-թանձրացական
 վերացականություն-կոնկրետություն
 վերացարկել-կոնկրետացնել, մասնավորեցնել
 վեր բռնել (գերադասել, առավելություն տալ)-ստորադասել
 վերելք-վայրէջք
 վերելք (աճ տնտեսության)-անկում, քայքայում
 վերին, վերևի-ցածրի, ներքևի
 վերին անկյունը նստել (բարձր դիրք՝ պաշտոն գրավել)-վար մնալ

վերին արտի ցորեն (արտոնյալ մարդ)-արտոնությունից զուրկ մարդ
 վեր կենալ-պառկել, նստել
 վերհիշել, մտաբերել-մոռանալ
 վերմակի չափով ոտը մեկնել-չափն անցնել
 վերջալույս-արևածագ, արևագալ
 վերջակետ դնել (ավարտել)-կախման կետեր դնել (որևէ հարցի
 լուծումը առկախ թողնել)
 վերջ դնել (վերջացնել, դադարեցնել)-սկսել, շարունակել
 վեր-վեր թռչել (բարկանալ, հուզվել, պարծենալ)-հանգստանալ,
 համեստանալ
 վերցնել, առնել-ետ տալ, վերադարձնել
 վերքը բանալ (ցավը նորոգել)-վերքը փակել
 վերքին սպեղանի դնել (սփոփել, հանգստացնել)-վերքը փորփրել
 վերևը-ներքևը
 վերևի մասը-ներքնամասը, տակը
 վերևում-ներքևում
 վզին ընկնել (բեռ դառնալ)-վզից ընկնել (բեռից ազատվել)
 վիզը ծուռ//վիզը թեք (զլխիկոր, տխուր)-ուրախ, հպարտ, անընկճելի
 վիզը հաստանալ (գիրանալ)-վիզը տանձակոթ դառնալ (շատ նիհարել,
 հյուծվել)
 վիթխարի-փոքր, չնչին, հյուլեաչափ
 վիրավորանքը կուլ տալ (չպատասխանել)-վիրավորանք հասցնել
 վիրավորանքի դեմ
 վճարովի-անվճար, ձրի
 վճռաբար-երկչուտ վախկոտ կերպով
 վնաս-օգուտ, շահ
 վնասակար-օգտակար, անվնաս
 վնասել-նպաստել
 վնաս կրել-օգուտ քաղել
 վսեմ, վեհ-ցածրոգի, ստոր, նվաստ
 վստահ-անվստահ, վարանոտ
 վստահելի-անվստահելի
 վստահորեն-անվստահորեն
 վտանգավոր-անվտանգ
 վրա-տակ, ներքո
 վրան առնել (խոստովանել, ընդունել)-հանձն չառնել, հանցանքը

մեղքը չընդունել
վրան մնալ (չվաճառվել)-իրացվել, փողի վերածվել
վրդով, վրդովված-անվրդով, անխռով, խաղաղ
վրդովություն-անվրդովություն

Sun

տագնապ-հանդարտություն, խաղաղություն, անդորություն
տալ, հանձնել-առնել, ստանալ, ընդունել, վերցնել
տալացուկ (=տալու ենթակա, պարտք)-առնելացուկ (=առնելիք)
տախտակը պակաս (տե՛ս ծալ(ք)ը պակաս)
տակ-վրա
տակը դատարկ (ոչինչ չունեցող, աղքատ)-տակը լիքը (ուճևոր,
հարուստ)
տակին գլխին (շարունակ, անընդհատ)-մեջընդմեջ, ընդհատումներով
տակից դուրս գալ (երախտահատույց լինել)-տակը մնալ
տաղանդ, քանքար-միջակություն
տաղանդավոր-ապաշնորհ, անտաղանդ
տաղանդավորություն-ապաշնորհություն
տաղտկալի-հաճելի, հետաքրքրական
տաճիկ կտրել (սաստիկ բարկանալ, դաժանանալ, կատաղել)-գութ
ունենալ, մեղմանալ
տամարը գտնել (համոզել)-համոզել չկարողանալ
տանել-բերել
տանելի-անտանելի
տանել չկարողանալ (ատել)-ուշքը գնալ (շատ սիրել)
տանելիք-բերելիք
տանը մնալ-մարդու գնալ (ամուսնանալ)
տան ծուխը կտրվել (օջախը ոչնչանալ)-օջախը ծխել(տունը շենանալ)
տան ճրագը վառ պահել (տունը շենացնել)-օջախի ծուխը մարել
հանգցնել
տանուլ տալ (պարտվել)-հաղթել, շահել
տաշտն ու մաղը կախել (քաղցած մնալ, կարիքի մեջ լինել, տան
ամբողջ հացն ուտել)-կուշտ կյանք վարել
տապ-սարսուռ, դող

տապ-ցուրտ, սառնամանիք
 տասը մատից տասը հունար կաթել (շատ արհեստների տիրապետել,
 բազմաշնորհ լինել)-շնորհքից ծիրքից զուրկ լինել
 տարածամանակյա-համաժամանակյա
 տարակա (=հեռավոր, հեռու)-մերձակա
 տարակուսորեն-անտարակուսորեն
 տարբեր-նման, նույն
 տարբերացնել-միացնել, նույնացնել
 տարբերացում-նույնացում
 տարեսկզբյան-տարեվերջյան
 տարեսկիզբ-տարեվերջ
 տարին բոլոր (միշտ, անընդհատ, անդադար)-երբեք, ոչ մի ժամանակ
 տարիքն առած (չափահաս, ծեր)-երեխա
 տարրալուծելի-անտարրալուծելի
 տարօրինակ-սովորական, բնական
 տաք, կիզիչ-պաղ, սառն, ցուրտ, հով
 տաքանալ-սառչել, ցրտել, հովանալ, պաղել
 տաքավուն (=մի քիչ տաք)-պաղավուն, սառնավուն
 տաքարյուն, կրակոտ-պաղարյուն, սառնարյուն, հանգիստ
 տաքացնել-սառեցնել, հովացնել
 տաքացում-հովացում, սառեցում, զովացում
 տաք գլուխ (ոյուրագրգիռ, տաքարյուն)-սառնարյուն, հանգիստ
 տաք-տաք-սառը-սառը
 տաքություն-սառնություն, զովություն
 տաքուկ-ցուրտ, սառը, զովաշունչ
 տեղացի-եկվոր, օտարական
 տեղը նեղացնել (ծանր վիճակի մեջ դնել՝ զցել)-տեղը լայնացնել
 տեղը տեղին (մանրամասն, կետառկետ)-համառոտ, ամփոփ
 տեղի-անտեղի
 տեղի տալ (նահանջել, ընկրկել)-ասպարեզը ուրիշին չթողնել, չզիջել
 տեղյակ-անտեղյակ
 տեղում տալ-առաջ գնալ (որևէ գործում զարգացում ունենալ,
 առաջադիմել)
 տեսադաշտից դուրս մնալ (անուշադրության մատնվել, բարձիթողի
 լինել)-տեսադաշտում գտնվել
 տեսակցություն-անջատում

տեսանելի-անտեսանելի
 տեսանելիություն-անտեսանելիություն
 տեսնվել (հանդիպել, տեսակցել)-բաժանվել, հեռանալ
 տեսունակ-կույր
 տեր-հպատակ, գերի, ծառա, ստրուկ
 տերավոր-անտեր, անտիրական
 տեր դառնալ (տնօրինել, սեփականել)-անտեր մնալ
 տերը չլինել (տիրություն չանել)-տեր կանգնել
 տիվ-գիշեր, ցայգ
 տիրաբար-ծառայաբար, ստրկաբար
 տիրասեր-տիրատյաց
 տիրունի-անտեր
 տխրել-ուրախանալ
 տխրություն-ուրախություն
 տխուր-ուրախ
 տկար-առողջ, ուժեղ, զորեղ, կորովալի
 տկարամիտ-ողջամիտ, կորովամիտ, մտացի (=ուշիմ, խելացի)
 տկարանալ-ուժեղանալ, զորեղանալ
 տկարացնել-ուժեղացնել, զորեղացնել
 տկարություն-ուժեղություն, զորություն
 տնաշեն-տնավեր, տնաքանդ
 տնավոր-անտուն
 տնից-տեղից կտրված (վտարանդի)-բնիկ, տեղացի
 տնվոր-տնատեր
 տնտեսել-շռայլել, վատնել
 տնտեսվարություն-անտնտեսվարություն
 տոթ-զով, հով, պաղ, ցուրտ
 տոնական, շքեղ-ամենօրյա, հասարակ
 տոնականորեն-միապաղաղ, ծանծրալի
 տոնը բարձրացնել-տոնը իջեցնել
 տոն տալ (խրախուսել, ոգևորել)-թևաթափ անել (հուսահատեցնել, ընկճել)
 տոպրակը բաց անել (ասել, խոսել)-տոպրակը դատարկել (ասելիքը ավարտել)
 տրամաբանական-հակատրամաբանական
 տրամադիր-անտրամադիր

տրամադրությունը բարձրանալ-տրամադրությունը ընկնել (տխրել)
տրտմել-ուրախանալ, զվարճանալ
տրտնություն-ուրախություն, զվարճություն
տրտում-ուրախ, զվարթ
տուն դնել (ընտանիք կազմել, նյութական միջոցներ հայթայթել)-տունը
քանդել
տունդ շինվի-տունդ քանդվի (անեծք՝ տունդ՝ օջախդ ավերվի)
տունը այրել՝ շորահոտ չգալ (շատ չքավոր լինել, հագուստեղեն
չունենալ)-տունը մտնելիս բարևը մոռանալ
տունը աքլորին բարձել-բարեկեցիկ կյանք վարել
տուն ու տեղ դառնալ (տնավորվել)-անընտանիք՝ մենակ մնալ
տնական-կարճատև, ժամանակավոր, վաղանցիկ
տնականորեն, շարունակաբար-կարճատև, սեղմ
տնականություն-վաղանցիկություն

Ր

րոշ (=մաքուր, մաքրափայլ)-աղտոտ, կեղտոտ, կեղտակուլ
րոպե առաջ (շուտ, արագ)-ուշ, դանդաղ
րոպեի ազդեցության տակ (տվյալ պահի ապրումների մեջ իրեն հաշիվ
տալ չկարողանալով)-իրեն տիրապետել կարողանալով
րոպեից օգտվել (նպաստավոր հանգամանքներից հարմար պահը բաց
չթողնել)-րոպեն բաց թողնել//րոպեն կորցնել (հարմար պահը՝
առիթը չկարողանալ օգտագործել)

Ց

ցած գցել (տապալել, գրաված պաշտոնից հանել)-բարձրացնել
ցած (ր)-վեհ, բարձր, վսեմ, հպարտ, գոռոզ
ցածրաձայն-բարձրաձայն
ցածրացում-բարձրացում
ցամաք-ջուր, ծով
ցամաք աղբյուր (անկարեկից)-օգնող, կարեկից
ցամաք աչքով ապրել (լաց՝ դժբախտություն՝ սուգ չտեսնել)-ծանր

կյանքով ապրել
 ցամաքել, վերանալ-թացանալ, ներծծվել
 ցամաքեցնել, չորացնել-թրջել, թացացնել
 ցամաք հացի կարոտ (ծայրահեղ աղքատ)-ուճուր, ընչատեր
 ցամաք ծորի աղվես դառնալ//օգոստոսի աղվես դառնալ (խիստ
 հյուծվել, շատ նիհարել)-կազդուրվել, գիրանալ
 ցայգ (=լուսաբաց, այգաբաց)-գիշերամուտ
 ցանել-հնծել, քաղել
 ցանկալիություն-անցանկալիություն
 ցանցառ-խիտ, թավ
 ցանցառանալ-խտանալ, թավանալ
 ցավի գալ (հիվանդանալ)-առողջանալ, կազդուրվել
 ցավի մեջ ընկնել-դժվար վիճակից դուրս գալ, հոգսերից ազատվել
 ցավ ի սիրտ (տիպաբանություն, հարկադրելով, ստիպված)-հաճելիորեն
 ցավ ու կրակ (զլխացավանք, փորձանք, դժբախտություն)-
 հաջողություն, բախտավորություն
 ցերեկ-գիշեր
 ցերեկային-գիշերային
 ցնծագին-տխրագին
 ցնծալ, ուրախանալ-տրտմել, տխրել, թախծել, սգալ
 ցնծություն, հրճվանք-տխրություն, թախիծ, թախծություն
 ցուլք-ստվեր, շուք
 ցուփ-ժուժկալ, պարկեշտ, համեստ
 ցուփություն-պարկեշտություն, համեստություն
 ցրել-հավաքել, խմբել, կենտրոնացնել
 ցրվել-խմբվել, հավաքվել, կենտրոնանալ
 ցուրտ-շոգ, տապ

Ուռ

ուժգնորեն-թույլ կերպով, թուլորեն
 ուժեղ-թույլ, տկար
 ուժեղանալ-տկարանալ, թուլանալ
 ուժեղացնել-թուլացնել, տկարացնել
 ուժեղություն-թուլություն, տկարություն, անզորություն

ուժերը ջլատել (ուժեղ լարվածությունից մեծ ջանքեր գործադրելուց
 տկարանալ)-ուժերը հավաքել
 ուժի գալ (ուժերը վերականգնել)-ուժից ընկնել (տկարանալ)
 ուժից վեր լինել (հնարավորություններին համապատասխան չլինել)-
 ի վիճակի լինել
 ուխտ դնել-ուխտը կոտրել (երդումը որոշումը խախտել)
 ուղարկել-ստանալ
 ուղիղ-ծուռ, կեռ, խորդուբորդ, սխալ, թյուր, սուտ, արտուղի
 ուղիղություն-կորություն, թեքություն
 ուղղագիծ-կորագիծ
 ուղղախոս-սխալախոս, ստախոս, թվատ
 ուղղակի-անուղղակի, ոչ անմիջական
 ուղղահայաց-հորիզոնական
 ուղղածող-կեռածող
 ուղղամիտ-խորամանկ, անարդարամիտ, երկերեսանի
 ուղղափառ-կաթոլիկ, անհավատ, խարդախ, նենգ
 ուղղել, շտկել-ծռել, թեքել, կեռել, սխալեցնել
 ուղղորդ (=ճիշտ, շիտակ)-սուտ, կեղծ
 ուղղվել-ծռվել, թեքվել, կորացվել
 ուղն ու ծուծը (հիմնականը, գլխավորը)-երկրորդականը, անկարևորը
 ուղտը պոչից վերցնել (հեշտ բանը դժվարացնել)-դժվար բանը
 հեշտացնել
 ուղտի ականջում քնած (անտեղյակ)-ճարպիկ, տեղյակ
 ուղտի մման ոխ պահել-ոխը վրեժը մտքից հանել մոռանալ
 ուղտի պոչի մման ոչ երկարել, ոչ կարճանալ-առաջադիմել, մեծ
 հաջողություն ունենալ կյանքում
 ունքամեջը բացվել (մռայությունն անցնել)-մռայվել, տխրել
 ունքերը բացել-ունքերը կիտել (տխրել)
 ունքը շինելու տեղ աչքն էլ հանել (դրությունը վատթարացնել, ավելի
 մեծ վնաս հասցնել)-դրությունը լավացնել
 ունևոր-աղքատ, չքավոր, չունևոր
 ունևորություն-չքավորություն, կարիք
 ուշադիր-անուշադիր
 ուշադրություն-անուշադրություն
 ուշիմություն-անուշիմություն

ուշքը գնալ (ուշաթափվել)-ուշքը գալ (սթափվել)
 ուշքը վրան (սթափ վիճակում)-թմրած ցրված վիճակում
 ուռչել-սմքել
 ուռչել-փքվել (խռովել)-հաշտվել
 ուռուցիկ-գոգավոր
 ուսյալ-տոգետ, անուս
 ուսումնասեր-ուսումնատյաց
 ուս ուսի տալ (համերաշխ հանդես գալ)-իրար խանգարել, համատեղ
 չգործել
 ուրախ-մոռյլ, տխուր, թախծոտ, տրտում
 ուրախաբար-տխրաբար, տխրորեն
 ուրախաբեր-տխրաբեր
 ուրախադեմ-տխրադեմ
 ուրախալի-տխրալի, թախծալի, ծանծրալի
 ուրախալից-տխրալից, թախծալից
 ուրախածայն-տխրածայն
 ուրախանալ-տխրել, տրտմել, ծանծրանալ
 ուրախացնել-տխրեցնել, վշտացնել
 ուրախությանը չափ ու սահման չլինել//ուրախությունից պար գալ-
 ուրախությունը փորը մնալ
 ուրախություն-տխրություն, դառնություն, դարդ, վիշտ, թախիծ
 ուրախ-ուրախ-տխուր-տխուր
 ուրանալ-խոստանալ, խոստովանել
 ուրանալի-խոստովանելի, անուրանալի
 ուրիշ երգ երգել (այլ բան ասել)-խոսքը կարծիքը չփոխել

Փփ

փաթաթել-քանդել, արծակել, բացել
 փակ-բաց
 փակագիծը փակել (խոսակցությունն ավարտել)-փակագծերը բացել
 (բացատրել ասածը)
 փակ աչքերով (առանց մտածելու)-բաց աչքերով (գիտակցաբար,
 հասկանալով)
 փակ բերան-բաց բերան (անգաղտնապահ)

փակ դռներով (ծածուկ, գաղտնի, դժփակ)-բաց դռներով (հայտնի,
 կողմնակի անձանց ներկայությամբ)
 փակ դուռը բաց անել (վիճակը բարվոքել, պայմանները լավացնել)-
 բաց դուռը փակել
 փակել, կողպել-բաց անել, բացել
 փակը գցել (կողպել)- փակը ետ գցել (բացել)
 փաղաքշանք, զգվանք-կոպտություն
 փայլուն-անփայլ, անշուք
 փայտը շատ ծռել (ծայրահեղության մեջ ընկնել)-չափը պահել
 փայտի զոռով (ստիպողաբար)-կամավոր կերպով, իր կամքով, առանց
 ուժ գործադրելու
 փառաբանել, գովաբանել-վատաբանել, պախարակել, պարսավել,
 նախատել, կշտամբել
 փառասեր-համեստ, փառքի չձգտող, փառախույս
 փառասիրություն-համեստություն, փառատեցություն
 փառավոր-փառազուրկ, անփառունակ, խայտառակ
 փառունակ (=փառավոր)-անփառունակ
 փառք, հռչակ-խայտառակություն, անարգանք
 փառք է (անհամեմատ լավ է)-վատ է
 փաստալից-փաստազուրկ
 փարթամ-աճազուրկ, աղքատ, չքավոր
 փարթամանալ-աղքատանալ
 փարթամություն-աղքատություն
 փափագելի-անփափագելի, խորշելի
 փափախը գետնով տալ (անունը կոտրել, անպատվել)-պատիվը պահել
 փափկաբուրդ-կոշտաբուրդ
 փափկածայն-կոշտածայն
 փափկամազ-կոշտամազ
 փափկանալ-կոշտանալ, պնդանալ, կարծրանալ
 փափկանկատություն-անըրբանկատություն
 փափկասիրտ-խիստ, դժնյա, քարասիրտ
 փափկավուն-կոշտավուն
 փափկացնել-կոշտացնել, պնդացնել
 փափկացվել-կոշտացվել, պնդացվել
 փափկացում-կոշտացում, կարծրացում

փափկություն-կոշտություն, կարծրություն
 փափուկ-կոշտ, կարծր, չոր, պինդ, բիրտ, կոպիտ
 փափուկ սիրտ (շուտ ազդվող, նրբազգաց)-կոշտ քար սիրտ
 փետուր փոխած հավ դառնալ//թրջված հավ դառնալ (խեղճանալ,
 ընկճվել)-շքեղանալ, գեղեցկանալ, վեհանալ
 փթթել, ծաղկել-թռչնել, թառամել
 փիշտ-փիսի
 փիշտ-փիշտ-փիսի-փիսի (=կատվին կանչելու բացականչություն)
 փշերի վրա նստած լինել-հանգիստ խաղաղ վիճակում լինել
 փշոտ ճանապարհ (կյանքի և գործունեության դժվարին ուղի)-կանաչ
 ճանապարհ
 փոթորկային գիշեր-լուսապայծառ խաղաղ առավոտ
 փոխանակելի-անփոխանակելի
 փոխատվություն-փոխառություն
 փոխատու-փոխառու
 փոխ տալ-փոխ առնել
 փողը քամու բերանը տալ (շռայլել, վատնել)-փողը տեղին ծախսել
 փռչին երկինք բարձրացնել (պատժել, կործանել, հարվածել)-փռչին
 քամուն չտալ
 փոստը հանել (տանջել, չարչարել)-փոստը պրծացնել
 փորը դատարկ (քաղցած, սոված)-փորը լիքը (կուշտ)
 փորը ծռվել (վերաբերմունքը վատանալ, հակառակվել)-
 վերաբերմունքը լավանալ, համակերպվել
 փորը հաստանալ-փորը մեջքին կպչել (քաղցած լինել, նիհարել)
 փորը սատանա (օծ) մտնել (հակառակվել, չար բան անել)-հաշտվել,
 բարիանալ
 փորը վեց-վեց անել (շատ քաղցած լինել, քաղցից տրորվել)-քաղցը
 հագեցնել
 փորկապություն-փորլուծություն
 փորձառու-անփորձ
 փորձված աչք (հմուտ, լավն ու վատը ջոկող)-անփորձ աչք
 փորումը սիրտ չմնալ (սաստիկ վախենալ, սարսափել)-արիանալ
 փորում մնալ (չիրականանալ)-կարողանալ վայելել
 փորում օծեր լինել (չարամիտ նենգ մարդ լինել)-բարի բարյացակամ
 ճշմարտասեր մարդ լինել
 փոփոխ-անփոփոխ

փոփոխական-հաստատուն, մնայուն
փոփոխամիտ-հաստատամիտ, հաստատական
փոփոխելի-անփոփոխելի
փոքր-մեծ, երկար, բարձր, ավագ
փչած տիկ (հպարտ, գոռոզ)-համեստ, խոնարհ
փրկարար-կործանարար, կորստաբեր
փրկել, ազատել-կործանել
փութաջան-անփութ, հեղզ, ծուլ
փութկոտ-դանդաղկոտ
փութր-կարծր, պինդ
փուշը թողնել (հուսահատվել, ընկճվել)-հուսավառվել, ոգևորվել,
խրախուսվել
փուչ ելնել (ի դերև ելնել, ապարդյուն իզուր անցնել)-իրականանալ,
արդյունքի հասնել

Քք

քակտելի-անքակտելի
քաղաքակիրթ-բարբարոս, վայրենի, վայրագ
քաղաքակրթություն-բարբարոսություն, վայրագություն
քաղաքավարի-կոպիտ, գռեհիկ, անտաշ, անքաղաքավարի
քաղաքավարություն-գռեհկություն, կոպտություն, անտաշություն
քաղաքացիական-քրեական
քաղցել-հագննալ, կշտանալ
քաղցր, անուշ-դառը, լեղի, կծու, թթու
քաղցր աչք (բարյացակամություն, բարեհաճ վերաբերմունք)-չար աչք
քաղցր աչքով նայել-ծուռ աչքով մտիկ տալ (թշնամությամբ
ատելությամբ վերաբերվել)
քաղցրաբար-դառնաբար
քաղցրաբարո-դառնաբարո
քաղցրաբեր-դառնաբեր
քաղցրաբուխ-դառնաբուխ, դառնություն պատճառող
քաղցրագին-դառնագին
քաղցրաթախիծ-դառնաթախիծ
քաղցրաժպիտ-դառնաժպիտ

քաղցրալուր-դառնալուր
 քաղցրախոս-դառնախոս (=դառն՝ խայթող լեզվով խոսող)
 քաղցրախորհուրդ-դառնախորհուրդ
 քաղցրահամ-դառնահամ
 քաղցրահամբույր-դառնահամբույր, անբարեհամբույր, դժնի, դաժան
 քաղցրահնչյուն-դառնահնչյուն, դժվարահնչյուն
 քաղցրաձայն-դառնաձայն
 քաղցրանալ-դառնանալ
 քաղցրանուշ-դառնանուշ (=դառն և անուշ, իր դառնությամբ իսկ
 քաղցր)
 քաղցրաշունչ-դառնաշունչ
 քաղցրապես-դառնապես
 քաղցրապտուղ-դառնապտուղ
 քաղցրաջուր-դառնաջուր
 քաղցրասիրտ-դառնասիրտ
 քաղցրավուն-դառնավուն
 քաղցրացնել-դառնացնել
 քաղցրորեն-դառնորեն
 քաղցրություն-դառնություն
 քամած լինոն դարձած (հոգնած, ուժասպառ եղած)-հալից չընկած
 (ուժերով լի, անխոնջ)
 քամի կուլ տալ (անգործ լինել)-քիթը սրբելու ժամանակ չունենալ
 քամին քաշել (ցրտահարվելուց հասկերը փուչ մնալ)-հասկ գցել
 (հասկակալել)
 քամու բերած (անաշխատ եկամուտով ձեռք բերած)-տքնանքով՝
 դժվարությամբ ձեռք բերած
 քանակավոր-անքանակ
 քանի անգամ (բազմիցս, շատ-շատ դեպքերում)-հազվադեպ, քիչ
 քանի կտոր դառնալ (խիստ զբաղված՝ ծանրաբեռնված լինել)-անգործ
 պարապ մնալ
 քաշ գցել (գիրանալ)-նիհարել
 քաչալ հավի միս ուտել (շատ ապրել)-կարճ կյանք ունենալ
 քաջ, համարձակ, խիզախ, անվախ, արի-վեհերոտ, վախկոտ
 քաջարի, անվախ, անվեհեր-երկչոտ, վախկոտ
 քառածայն-միաձայն, եռաձայն
 քար անտարբերություն (սառը անկարեկից վերաբերմունք)-ջերմ

կարեկցական վերաբերմունք
 քարավան կտրող դուրս չգալ-լուրջ գործ կատարելու ունակ՝ կարող
 լինել
 քար դնել մի բանի վրա (մոռանալ տալ)-քարի տակից հանել (հիշել)
 քարը դուրս բերել (գործը հաջողեցնել)-քարը ծովը գցել (ծախողել)
 քարը ծովը գլորվել (հեղինակագրկվել, անհաջողության մատնվել)-
 հեղինակություն ձեռք բերվել
 քարը տեղը գտնել (խոսքը նպատակին հասցնել)-խոսքը նպատակից
 շեղել
 քարը քարին չթողնել (ավերել, հիմնահատակ կործանել)-շեն դարձնել,
 կառուցել
 քարին քացի տալով ապրել (նեղության կարիքի մեջ լինել)-լիության
 մեջ ապրել
 քարին քսել (ստացածն ուրանալ՝ չվերադարձնել)-հատուցել
 քար լինի կտրաքի (անհմարին է դիմանալը)-հանդուրժելի է, դիմանալը
 հնարավոր է
 քար խառնել (գործը խանգարել)-գործը հաջողեցնել
 քարով կարկուտով (մեծ դժվարությամբ)-հեշտությամբ
 քարով (ը) տալ (վարկաբեկել)-հեղինակությունը՝ պատիվը
 բարձրացնել
 քարտերը բացել (գաղտնիքները բացահայտել)-քարտերը խառնել
 բացախ ծախողի նմանվել (մռայլվել)-գոհանալ
 քեֆը բացվել (տրամադրությունը բարձրանալ)-քեֆը կոտրվել
 քեֆը տեղը լինել//քեֆին քեֆ չհասնել (լավ տրամադրություն ունենալ)-
 քեֆը հարամ լինել (տրամադրությունն ընկնել)
 քթին տալ (մերժել, արգելել)-թույլ տալ
 քթի տակ (շատ մոտիկ)-յոթ սարից այն կողմ
 քթի տակ/քթի տակին (մտքում ցածրաձայն (ծիծաղել՝ խոսել)-
 բարձրաձայն (ծիծաղել խոսել)
 քթից այն կողմ չտեսնել (սահմանափակ լինել)-հեռատես լինել
 քթից բերել (վայելել չթողնել, տեղը հանել)-հալալ անել
 քթից թռած//պնչից թռած (մեկին շատ նման, միևնույն բնավորությամբ)-
 տարբեր հակառակ բնավորությամբ
 քիթ անել (վիրավորվել, նեղանալ, խռովվել, թթվել)-հաշտվել,
 ուրախանալ
 քիթը բարձր (գոռոզ)-քիթը կախ (տխուր, շվար)

քիթը բարձրացնել (արհամարհել, գոռոզամտանալ)-քիթը կախել
 քիթը վեր (գոռոզ, մեծամիտ)-համեստ, հեզ, խոնարհ
 քիթը տրորել (նվաստացնել)-պատվի արժանացնել
 քիթը ցցել//քիթը տնկել-գլուխը խոնարհել
 քիթ թափ տալ (հոխորտալ, չարանալ)-հանդարտվել, բարիանալ
 քիթ-մուկը կախել (տխրել, տրտմել)-ունքերը բացել
 քիթ ու բերան անել (դժկամել)-ախորժելի լինել
 քիթ ու մուկ անել//քիթ ու պռունգ անել-ուրախանալ
 քնել-արթնանալ, զարթնել
 քնեցուցիչ-զարթեցուցիչ, զարթուցիչ
 քննադատելի-անքննադատելի
 քննադատորեն-անքննադատորեն
 քննելի-անքննելի
 քնքշաբար-անքնքշաբար, կոպտաբար
 քնքշանալ-խստանալ, կոպտանալ, կարծրանալ
 քնքշություն-կոպտություն, խստություն
 քնքուշ-կոպիտ, բիրտ, խիստ, ծանր
 քողարկել-քողազրկել, բացահայտել
 քոռ բախտ (անհաջողություն, դժբախտություն, վատ ճակատագիր)-
 բարի աստղ (երջանկություն)
 քոռ կոպեկ չունենալ (փողից բոլորովին զուրկ լինել)-հարուստ լինել
 քոռ ու փուչ անել (փչացնել, վատնել)-խնայել, տնտեսել
 քոսակ տարի (մեղմ՝ անսառնամանիք տարի)-դաժան՝ շատ ցուտ ձմեռ
 քրիստոնյա-հեթանոս, մահմեդական
 քրքիջ-հեկեկոց, հեկեկանք
 քուն-անքնություն, արթնություն
 քունը աչքերին գալ (քնել)-քունը աչքերից փախչել
 քունը կտրել (չքնել, անքուն մնալ)-քուն քաշել (խոր քնել)
 քունը հաղթել (չկարողանալ դիմադրել քնելու ցանկությանը)-քունը
 փախցնել

Օօ

օբյեկտիվորեն-սուբյեկտիվորեն
 օգնել-վնասել, խանգարել

օգնության ձեռք մեկնել (օգնել, օգնության հասնել)-խանգարել,
 վնասել
 օգնություն-արգելք, խոչընդոտ
 օգոստոսի աղվես (նիհար)-գեր
 օգտակար-վնասակար, զուր, ապարդյուն
 օգտակարություն-վնասակարություն
 օգտավետ-վնասակար, անօգուտ, անշահավետ
 օգուտ, շահ-վնաս, նյութական կորուստ
 օղային-ցամաքային, ջրային, հակաօղային
 օժանդակել, նպաստել-խանգարել, խոչընդոտել
 օժիտավոր-անօժիտ
 օձը բնից հանել (ճարտար լեզու ունենալ, կարողանալ համոզել)-
 հմայել՝ համոզել՝ գրավել չկարողանալ
 օձի լեղի (շատ դառն)-շատ քաղցր
 օձիքը ձեռք տալ (բռնվել)-ազատվել
 օձ խուզող (ժլատ, կծծի)-առատածեռն
 օձ ու գոտի (անհաշտ, կռվող)-հաշտ ու խաղաղ, խաղաղասեր
 օջախը հանգչել (տունը ավերվել)-օջախը ծխալ
 օջախը շեն կենալ (տունը կանգուն մնալ)-օջախը քանդվել (տունը
 լքվել՝ ավերվել)
 օջախ վառել (տուն դնել, ընտանիք կազմել)-օջախի ծուխը կտրել (շատ
 ծանր կորուստ ունենալ)
 օջախ վառող (տնարար, տուն ու տեղ դնող)-օջախ մարող (տնավեր,
 տուն քանդող)
 օտար-հարազատ, բնիկ, տեղացի, զուտ, բուն
 օտարանալ-հարազատանալ
 օտարասեր-օտարատյաց
 օտարասիրություն-օտարատեցություն
 օր արև չունենալ (թշվառ կյանք անցկացնել)-օր արև տեսնել
 օրենք-անօրինություն
 օրենք, կանոն-բացառություն
 օրը չանցած (իսկույն, նույն օրը, առանց ժամանակ կորցնելու)-հետո,
 հաջորդ օրերին
 օրը սև անել (տանջել, հալածել, ճնշել)-օր ու արև տալ (ուրախացնել)
 օրիգինալ (=բնագիր, սկզբնագիր)-պատճեն, թարգմանություն

օրինաբար-անօրինաբար, ապօրինի կերպով
 օրինական-ապօրինի, հակաօրինական
 օրինականություն-ապօրինություն
 օրինակելի-անօրինակելի, այսպես
 օրինաչափ-պատահական, դիպվածական
 օրինաչափական-անօրինաչափական, օրինաչափ բնույթ չունեցող
 օրինապահ-օրինազանց
 օրինապահություն-օրինազանցություն
 օրինավոր-անօրեն, ապօրինի
 օրինավորություն-ապօրինություն
 օրհնել-անիծել, նզովել
 օրհնություն, օրհնանք-անեծք, նզովք
 օրվա հացի կարոտ (աղքատ, չքավոր, չունևոր)-հարուստ, ունևոր, մեծ
 ունեցվածքի տեր
 օրվա փուռը կոտրվել (ցուրտը մեղմանալ)-ցուրտը խստանալ,
 ջերմաստիճանը իջնել
 օր ցերեկով-մութ գիշերով
 օր ու գիշեր (անընդհատ, անվերջ, միշտ)-երբեք, ոչ մի ժամանակ

Ֆ

ֆալախա զարնել (ֆալախայով պատժի ենթարկել. ֆալախկա=հին
 դպրոցում աշակերտներին պատժելու գործիք)-կարգապահական
 տույժից ազատել
 ֆալախա ուտել (պատժվել, տույժի ենթարկվել)-զանակոծվելուց
 ազատվել
 ֆալշ (=կեղծիք, խարդախում)-ճշմարտություն, անկեղծություն
 ֆակուլտատիվ (=ոչ պարտադիր, կամովին ընտրվող)-պարտադիր,
 մշտական
 ֆամիլյարություն (=անկաշկանդություն)-կաշկանդված լինելը,
 կաշկանդանք
 ֆանտազիա (=երևակայություն)-իրականություն, իրողություն
 ֆանտաստիկ-իրական, սովորական, ռեալ
 ֆանտաստիկական (երևակայական, ցնորական)-իրական,
 իրագործելի

ֆանֆարոն (=գոռոզամիտ, պարծենկոտ, գլուխգովան)-համեստ,
 խոնարհ, հեզաբարո
 ֆենոմեն (=բացառիկ արտասովոր արտակարգ երևույթ)-սովորական
 երևույթ
 ֆիասկո (=լիակատար ծախողանք)-փայլուն հաջողություն,
 բարեբաստիկ վիճակ
 ֆիզիկական-մտավոր, հոգևոր, հոգեկան
 ֆիզիկական աշխատանք-մտավոր աշխատանք
 ֆիզիկապես-հոգեպես
 ֆիկցիա (=պատրանք, մտացածին բան)-իրականություն, իրական բան
 ֆինալային (=եզրափակիչ մաս հանդիսացող, ավարտային)-
 ելլնթացային, մեկնարկային
 ֆլորա (=բուսական աշխարհ)-ֆաունա (=կենդանական աշխարհ)
 ֆոտոսիրող-մասնագետ, լուսանկարչությամբ զբաղվող անձ
 ֆորմալ (=ձևական, ձևամուլական)-էական, էությունից բխող
 ֆորմալիստ (=ձևապաշտ)-ռեալիստ (=իրապաշտ)
 ֆորմալիստություն (ձևականություն, ձևապաշտություն)-ռեալիզմ
 (իրապաշտություն)
 ֆրանսասեր-ֆրանսատյաց
 ֆրանսասիրություն-ֆրանսատեցություն
 ֆուխարա (=աղքատ, մութացկան)-հարուստ, ունևոր
 ֆունդամենտալ (=ամուր, հաստատուն, հիմնական, գլխավոր)-
 խախուտ, անկայուն, անհաստատ, երերուն, երկրորդական,
 անկարևոր
 ֆուտբոլասեր-ֆուտբոլատյաց
 ֆուտբոլասիրություն-ֆուտբոլատեցություն

Աղաքանյան Խաչատուր, Աղաքանյան Չառիկ

ԻԳԱԿԱՆ ԱՆՉՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ (ըստ ԱՂԱՋԱՆ ՏՈՂԱԾԱՌԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ)

Աղաքան տոհմածառի պատմության առաջին մասում («Մանկավարժ», 1991, թիվ 2) խոսք է եղել հայրենակցական- ազգակցական խմբի, Մաստարա գյուղի պատմության, **Աղաքան** «ազգի» արական անձնանունների, դրանց սոցիալ- պատմական հիմնավորման ու միտումների մասին: Շուրջ վեց սերունդ ընդգրկող տոհմածառի պատմության հակիրճ քննությամբ կատարվել է ընդհանրացում. երևույթը հատկանշական է հայկական ողջ գյուղաշխարհին:

Մինչև 19-րդ դարի կեսերը իգական անձնանունները սակավ են եղել: Ամոթ ու անպատշաճ է համարվել կնոջը անունով դիմելը: Տարեցներից շատերն այսօր էլ պահպանել են հիմնավորց այդ սովորույթը: Տղամարդը կնոջը սովորաբար կոչել է «աղջի», «հարս»: Ամուսինը, թեև թոռների տեր, գրուցելիս, իր կնոջ հասցեին խոսելիս գործածել է «իմ նշանածը», «այսինչի աղջիկը», «գաղթականի աղջիկը» ձևերը: Կինն էլ ամուսնու մասին խոսելիս օգտագործել է «նա» բառը կամ **Երեխայի անուն+հայրը** կապակցությունը (Վարազդատի հայրը, Շողիկի հայրը): Ինչ խոսք, այդ կերպ դիմելը բնորոշ, առանձնահատուկ է եղել աշխատավորական խավերին և ոչ թե թագավորական կամ իշխանական տներին, իշխող դասերին:

Հր.Աճառյանի այն հավաստումը, թե «Հայոց պատմության մեջ իգական անուն չկա», որի պատճառով էլ 19-րդ դարի կեսերին «ազատ ասպարեզ բացվեց բառակերտության և սկսեցին հորինել ամեն տեսակի իգական նորանոր անուններ»¹, ընդունելի է: Նա բերում է օրինակներ, որ հնում **Տիգրանուհի, Խոսրովիդուխտ, Սահականուշ** և նման կազմություն ունեցող անձնանուններն իրականում անձնանուններ չեն: Նշանակում են «Տիգրանի աղջիկը», «Խոսրովի աղջիկը», «Սահակի աղջիկը»: Հետաքրքիր է այն իրողությունը, որ եթե իգական անձնանուն

1. Աճառյան Հր., Հայոց անձնանունների բառարան, հատոր 5, Երևան, 1962, էջ 342:

կազմվում է միայն **դուխտ**-ը արական անձնանվան վրա ավելացնելով (Սանդուխտ, Վարդանդուխտ, Սահակադուխտ, Շահանդուխտ, Հայկանդուխտ), ապա **ուհի**-ով կազմվում են և՛ այդ կաղապարով (Հայկուհի, Համազասպուհի, Տաճատուհի, Արամուհի, Սմբատուհի, Արշակուհի), և՛ **ուհի**-ն տեղանուններին ավելացնելով (Վանուհի, Նաիրուհի): **Ուհի**-ով իգական սեռի անձնանուններ են ձևավորվում նաև ածականներից (Սրբուհի, Գեղուհի, Մաքրուհի) և հասարակ գոյականներից (Գառնուհի, Երագուհի, Ըղծուհի, Բերկրուհի): Այսօր զգալիորեն տարածված են **հայրանուն+անուշ**, **հասարակ գոյական**, **ածական+անուշ** բաղադրիչներով կազմված իգական անձնանունները (Սմբատանուշ, Խաչանուշ, Պերճանուշ, Լուսանուշ, Ջովանուշ, Գեղանուշ, Նորանուշ, Թուխանուշ): **Ուհի** և **անուշ** բաղադրիչներով կազմությունները, **դուխտ**-ի համեմատությամբ, որոշակի կենսունակություն, հետևաբար և ավելի ծավալվելու միտում ունեն: Երբեմն միևնույն հայրանունով և **դուխտ**, **ուհի**, **անուշ** բաղադրիչներով կերտվում են իգական անձնանուններ.ա) Վարդանդուխտ, Վարդանուշ, Վարդանուհի, բ) Խոսրովադուխտ, Խոսրովանուշ, Խոսրովուհի, գ) Հայկանդուխտ, Հայկանուշ, Հայկուհի:

Որ հայ ժողովրդի պատմության մեջ իգական անձնանուններ եղել են, վկայում են Հր. Աճառյանի հիմնգիտորյա բառարանը և Գ.Ստեփանյանի «Կենսագրական բառարանը» (երեք հատորով):

Գ.Ստեփանյանի եռահատոր բառարանում կարդում ենք հայ մշակույթի նշանավոր գործիչների համառոտ կենսագրությունները և իմանում, որ նրանցից իգական սեռի շատ ներկայացուցիչներ ապրել ու գործել են մինչև 19-դարը: Թվենք մի քանիսը՝ Խոսրովիդուխտ (8-րդ դար, հայ առաջին բանաստեղծուհի), Թագուհի (9-րդ դար, գրչագիր), Խաթուն (12-րդ դար, մանրանկարիչ), Աննա (18-րդ դար, մատենագիր), Լուսնյակ, Մարգարիտ, Աստղիկ, Քեթևան, Մարիամ, Աղավնի, Նինա, Սոփիա, Մարի, Արաքսի, Սաթենիկ, Թերեզա, Տիրուհի(դերասանուհիներ, երգչուհիներ):

«Սասունցի Դավիթ» էպոսի Ծովինար,Արմաղան, Խանդուբ, Դեղծուն, Գոհար անունները ևս վկայում են, որ դարեր առաջ իգական սեռի ներկայացուցիչների անունները չեն սահմանափակվել միայն «այսինչի աղջիկը», «այսինչի դուստրը» ձևերով:

Աղաջան տոհմածառով դարձյալ հաստատվում է, որ արդի շրջանում կենսունակ իգական անուններից շատերը գալիս են վաղնջական

ժամանակներից: Դրանք երկար ու ծիզ դարերի ընթացքում կա՛մ վերակենդանացել են, կա՛մ շարունակաբար գործածվել: Այսպես՝ Անահիտ, Աստղիկ, Նվարդ, Սաթենիկ, Եպրաքսյա, Զարուհի, Հասմիկ (անհիշելի ժամանակներից), Աննա (1-ին դար), Մարան (4-րդ դար), Վարդանուշ, Վարդուհի (5-րդ դար), Արուսյակ, Սեդա (9-րդ դար), Թամար (10-րդ դար) Գոհար, Շողիկ, Ցողիկ, Թամամ (12-13-րդ դարեր), Թուխժամ (միջին դարեր), Պրաքսի (15-րդ դար), Հնազանդ (14-17-րդ դարեր), Վարդիթեր (16-րդ դար), Մայրանուշ (19-րդ դար):

Այսպիսով՝ հայկական ընտանիքներում իգական անվանադրությունն ունի դարերի պատմություն: Անունների զգալի մասը արդիական է: Իգական անձնանունները հիմնականում դրանք կրողների մայրերի, տատերի անուններն են և, անշուշտ, գործածվել են նաև նշված ժամանակահատվածից էլ առաջ:

Իգական այն անձնանունները ևս, որոնք հայերենով չեն ստուգաբանվում, գալիս են օտար լեզուներից, ուր ունեն իրենց ստուգաբանությունը:

Աղաջան գերդաստանի առաջին սերունդների իգական անձնանունների մեջ սակավաթիվ են փոխառությունները, որոնք, դժբախտաբար, հախուռն կերպով մեծ ծավալ են ստացել՝ սկսած դարիս 30-40-ական թվականներից, խորհրդային ժամանակներում:

Աղաջան տոհմամատյանում կան հունական (Եպրաքսյա, Պրաքսի, Զրիստինե, Սառա), լատինական (Դիանա, Էմմա, Ռիմա, Ռիտա, Ռոզա), պահլավական-պարսկական (Անուշ, Զարուհի, Լալա, Նվարդ, Սարե), եբրայական կամ հրեական (Թամար, Մարիետա), արաբական (Թամամ, Յազգյուլ, Նուռա, Սեդա), եվրոպական (Ամալյա, Ալա, Հերմինե), ռուսական (Ալվինա, Աննա, Ժենյա, Լենա, Կիմա, Սվետլանա, Տանյա): Մեծ թիվ են կազմում բուն հայկական ու հայ ժողովրդական (Ազգանուշ, Ազնիվ, Արեգնազ, Անի, Արաքսի, Արուսյակ, Արփենիկ, Գեղեցիկ, Գոհար(իկ), Թուխժամ, Հայկանուշ, Հասմիկ, Հնազանդ, Մայրանուշ, Մարան, Շողիկ, Սաթենիկ, Սիրանուշ, Վարդիշադ, Վարդեր, Վարդիթեր, Վարդուհի, Վարդուշ, Ցողիկ, Փայլուն, Փայլիկ, Քաղցրիկ, Քնարիկ), ինչպես նաև նորահնար, նորահայտ (Լիլիթ, Արմինե, Հայաստան, Նարինե, Սարինե) անձնանունները:

Աղաջան «ազգի» և՛ արական, և՛ իգական անձնանունների վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ տարբեր լեզուներից փոխառնված անձնանունները առհավատչյան են տվյալ լեզուները կրող

հզոր պետությունների դարավոր տիրապետության, մասնաճյուղի, որ հայ ժողովուրդը, հույն, հրեա, պարսիկ, արաբ և այլ ժողովուրդներ գտնվել են սոցիալ-տնտեսական, կենցաղային ու մշակութային փոխազդեցության մեջ: Ինչպես հայոց լեզվի բառապաշարը հարուստ է փոխառյալ, օտար բառերով, և գիտենք այդ երևույթի պատճառը, այնպես էլ հայոց անձնանունների ստվար ցանկում զգալի են օտար, ոչ հայկական անձնանունները:

Նշված շատ անձնանուններ ժողովրդական են, հայկական: Նաև հիշյալ անուններին է վերաբերում Զր. Աճառյանի խոսքը. «Հայ հասարակ ժողովրդի, շինականի բնիկ, հարազատ, յուրակերտ անուններն են սրանք, որ եկեղեցական դասի պաշտած կրոնական անունների և ազնվական դասակարգի սիրած օտար անունների շրջանակում բացառիկ փայլով ցույց են տալիս»²:

Ահա Աղաջան «ազգի» իգական անձնանունները՝ ծագման ու իմաստային բացատրություններով, որոնք քաղված են Զր. Աճառյանի հայտնի բառարանից և Կ. Դուրգարյանի «Անվանագրքից»³: Տրված են մի քանիսի տերերի կենսագրական շատ հակիրճ տվյալներ, որոնց մի մասը հպանցիկ ակնարկ է 20-րդ դարի առաջին տասնամյակների Մաստարայի քաղաքական վիճակի մասին:

1. ԱԶԳԱՆՈՒՇ (ԱԶԳՈՒՇ) - Նորակերտ անուն է՝ կազմված հայերեն **ազգ** բառից (Հայկանուշ, Վասկանուշ անունների նմանությամբ):
Կրճատ՝ **Ազգուշ**:

2. ԱԶՆԻՎ - Հայերեն **ազնիվ** ածականից:

3. ԱԼԱ-ԱԼԻՍԱ անվան փաղաքշական: Եկել է ռուսերեն **Алиса** անունից: Գործածական է մասնաճյուղի **Ալիս** ձևով:

4. ԱԼՎԻՆԱ - Ռուսերեն Ալբինա (Альбина) անունից, որ նշանակում է «շիկահեր», «սպիտակադեմ»: Ծագել է լատիներեն «սպիտակ» բառից:

5. ԱՄԱԼՅԱ - Եվրոպական անուն է, որ գործածական է դարձել մեզանում անցյալ դարի 80-ական թվականներից: Շիլլերի «Ավագակները» ողբերգության հերոսուհու անունով: Աղաջանի թոռան Լևոնի հարսն է, Մյասնիկի կինը (Արեգ գյուղից): Ուսուցչուհի է Մաստարայի դպրոցում: Ունի տղա, աղջիկ, թոռներ:

2. Աճառյան Զր., Հայոց անձնանունների բառարան, հատոր 5, Երևան, 1962, էջ 351-352:

6.ԱՆԱՅԻՏ - Պահլավերեն նշանակում է «անբիծ, անապական, անարատ»: (Կազմված է **an**-ժխտական ածանցից և «պիղծ, կեղտոտ» բառից): Աղաջանի թոռն է՝ Խաչատուրի աղջիկը:

7.ԱՆԻ-Նորահայտ անուն է, քաղաքամայր Անիի անունից: Արմենակի թոռն է, ունի երկու տղա, մեկ աղջիկ: Ապրում է Դիլիջանում:

8.ԱՆՆԱ- Բուն նշանակությունն է «շնորհ», «գթություն», «շնորհալի», «ողորմած», «ողորմասիրտ», «պարզևատու»: Ունի փաղաքշական **ԱՆՆԻԿ** ձևը: Գործածական է նաև ռուսական **ԱՆԻՅԿԱ** ձևով:

9.ԱՆՈՒՇ- Պահլավերեն «ամմահ» բառից, որ հետո իմաստի փոփոխությամբ դարձել է «քաղցր», «հաճելի»:

10.ԱՍՏՂԻԿ- Հայերեն **աստղ բառից** -իկ փաղաքշական ածանցով: **Ստելլա** անունը, որ հնում չի հիշատակվում, լատիներեն նշանակում է «աստղ» և համապատասխանում է մեր «Աստղիկին»: «Սասնա ծռեր» հայ ժողովրդական վեպում **Աստղիկ** տղամարդու անուն է: Աստղիկը Աղաջանի թոռան Հայկի կինն է: Տասը երեխաներ է մեծացրել: **Աղաջան** գերդաստանի պատմության մեջ ոչ մի մայր այդքան երեխաներ չի ունեցել: Ութսունն անց է, գյուղից՝ Մաստարայից տեղափոխվել է ընտանիքով 1948թ., ապրում է մայրաքաղաքում:

11.ԱՐԱՔՍԻ- Հայաստանի մայր գետի՝ Երասխի եվրոպական ձևից, որ փաստորեն սեռական հոլովն է, նշանակում է «Արաքսի դուստր»: Հանդիպում է նաև **Արաքսյա** ձևով: Աղաջանի թոռն է, Փիլիպոսի աղջիկը:

12.ԱՐԵԳՆԱԶԱՆ - Հայերեն «արեգ», «արև»+նազ, նազանք» բառերից: Հանդիպում է նաև **Արեգնազ**, **Արեգ**, **Արեգո** ձևերով: Աղաջանի թոռը Խաչատուրի աղջիկը, Հայկի քույրը: Վերին շրթունքից մինչև աջ կողմի քունքը դրոշմված կես սանտիմետր լայնությամբ սպին, որ մասամբ աղարտել էր նրա գեղեցկությունը, միշտ հիշեցրել է 1918 թվականը: Թուրքական խուժանը լցվել է գյուղ, սկսել թալանն ու կոտորածը: Գեղեցիկ հարս ու աղջիկ որոնող ասկյարներից փրկվելու համար նրանք թաքնվել են, քուրջեր հագել, դեմքերին թրիք քսել: Արմախում մի ասկյար մահանի մուք անկյունից հանել է Արեգնազին և, տեսնելով դեմքը, թքոտել է ու բավարարվել յաթաղանի հարվածով: Մահացել է 1950 -ական թվականների վերջերին, Երևանում:

13.ԱՐՄԱՆՈՒՇ- Նորակերտ անուն, որ կազմվել է արևմտահայերի մեջ **Արմեն+անուշ**, իբր «դուստր Արմենի»: Կ. Դուրգարյանի բացատրությունը այլ է՝ Արամ+անուշ՝ «Արամի դուստր»: Արմենակի թոռը, ունի

երկու զավակ, ապրում է Վանաձորում:

14. ԱՐՄԻՆԵ- Նորահնար անուն, որ անցյալ դարում կազմվեց **Արմեն** անունից, այժմ շատ գործածական **-ինե** վերջնամասնիկով (Կարինե, Զարինե, Վերգինե, Եվգինե, Ադրինե և այլ իգական անունների ձևով): Արմենակի թոռ. ունի երկու երեխա, (աղջիկ, տղա), ապրում է Վանաձորում:

15.ԱՐՈՒՍՅԱԿ - **Արուսյակ** մուրաբի անունը, որ նույն **Լուսաստղն է՝ Վեներան**: Կրճատ ձևն է **Արուս**: Աղաջանի թոռ Արմենակի կինն է: Թունոյ (Թովմասի) թոռ Արուսյակ, հայրը՝ Խաչատուր: Մանկությունից դառնալի օրեր է տեսել: Որք է մեծացել: 1918թ. «փախեփախին» երկու քույրերի հետ թափառել է Աղավնատուն գյուղի շրջակայքում (Էջմիածին): Սովից մահացել են քույրերը, ինքը փրկվել է: Ընտանիք է կազմել, բայց միշտ մոկտացել է գերեզման չունեցող քույրերի համար: 1937թ. մահացել է քույրերի վիշտը ամոքող միակ աղջիկը՝ յոթամյա Սիրանուշը (Սիրիկը): Ավագ որդին՝ Վարազդատը, 19 տարեկան հասակում զոհվել է 1941-1945թթ. պատերազմում: Մինչև մահ (1973թ.) ողբացել է նվիրական կորուստները (ամուսինը՝ Արմենակը մահացել է 1954թ.): Ապրել է գյուղում, գյուղատնտեսական աշխատանքներից բացի դերձակություն է արել, պատերազմի տարիներին զնել է կարպետ, ջեջիմ, կտավ գործելու սարք տորք, հինել- գործել է: Դրա և այգու եկամուտով ընտանիքը փրկել է սովից: Երկու տղաներից մեկը դասախոս է, մյուսը՝ ուսուցիչ:

16. ԱՐՓԵՆԻԿ - Զայերեն **արփի** «արև» բառից: Կան սրա փաղաքշական ձևերը՝ **Արփիկ, Արփին, Արփո**: Աղաջանի թոռ Մելիքի մեծ հարսն է Զայկազի կինը: Նրա համար է ասվել՝ **ծեռքս բան, ոտքս՝ գերեզման**: Ժրաջան այս կինը տարել է ընտանիքի հոգսերը, տասնյակ տարիներ խնամել պատերազմի վերքերից տառապող ամուսնուն: 1950-ական թվականներին տեղափոխվել են Էջմիածնի Բաղրամյան ավանը: Մեծացրել ու դաստիարակել է ութ զավակներ: Մահացել է 1983 թվականին:

17. ԳԵՂԵՑԻԿ - Զայերեն **գեղեցիկ** ածականից ստեղծված անուն:

18. ԳՈՅԱՐԻԿ - Զայերեն **Գոհար** անունն է - **իկ** փաղաքշական ածանցով:

19. ԳՈՅԱՐ - Զայերեն **գոհար** «ակունք» («աղամանդ», «անգին քար») բառից, որ թեև պարսկերեն է, բայց շատ վաղուց հայացած: Վերջին շրջանում հանդիպում ենք **Գոհարինե** - **ինե** իգական ածանցով հնարած անվանը, որը միանգամայն ավելորդ է, քանզի **Գոհար** անունը

միայն իգական է եղել:

20. ԴԻԱՆԱ- Լատիներեն **Դիանա** - ից: Ստուգաբանում են «անմերձե-
նալի»: Մխալ է **Դիաննա** ձևը:

21. ԵՊՐԱՔԱՅԱ- Հունարեն նշանակում է «հաջողություն», «բարեբախ-
տություն», «բարի վարմունք» (կազմված է լավ+գործիք, վարմունք բա-
ռերից): Հնագույն ժամանակներից գործածական է հայերի մեջ
Եվպարաքսե, Եպարաքսի, Եպարաքսյա, Պարաքսի, Պարաք (Պրաք) ձևե-
րով: Կա նաև աղճատված **Եպո** անունը: Աղաջանի թոռ Մելիքի մյուս
հարսն է (Արամայիսի կինը): Մինչև 1950թ. ապրել է Մաստարայում:
Այժմ ապրում է Էջմիածնի Նորակերտ ավանում: Տնային տնտեսուհի է,
դաստիարակել է հինգ երեխաների:

22. ԶԱՐԻԿ- **Զարուհի** անվան փաղաքշական ձևն է, որ հաճախ գոր-
ծածվում է իբրև ինքնուրույն անուն: Արմենակի թոռն է: Կրում է իր տատի
քրոջ անունը: Ունի երեք երեխա, ապրում է Երևանում:

23. ԶԱՐՈՒՀԻ- Պարսկերեն «ոսկի» բառից + **ուհի** իգականակերտ
ածանցով: Կրճատ և փաղաքշական ձևերն են **Զարո, Զարուկ**: Ոմանք
գործածում են **Զարա** ձևը, որտեղ **ա** մասնիկը փոխարինում է **-ուհի**
ածանցին:

24. ԵՍՄԱ- Լատիներեն բառ է «թանկագին», «խորհրդավոր» նշանա-
կությամբ: Եկել է գեղարվեստական գրականության միջոցով (Մանտե-
գացցայի «Հիվանդ սեր» վեպի հերոսուհու անունն է):

25. ԹԱՄԱՄ- արաբերեն «լիվ», «կատարյալ»: Աղաջանի որդի Փիլի-
պոսի կինը (ծնվ. 1857թ.): Ամուսնուն կորցնելուց հետո (ենիչերիների
խաբեության զոհերից, 1918թ.) երեսուն տարի ապրել է հայրենի գյու-
ղում Մաստարայում: Ունեցել է վեց զավակ, որոնց բազմամղած ըն-
տանիքներով կտրուկ մեծացել, բազմաճյուղ է դարձել Աղաջան տոհ-
մածառը: Ապրում էր փոքր տղայի Լևոնի հետ: Ութսունն անց տարիքում
էլ, երբ գերդաստանի քավորի 15-16 տարեկան տղան էր գալիս, ան-
միջապես ելնում էր տեղից, հարսնություն էր անում: «Պլինկներով կո-
տը» գլխին, սևազգեստ, սև շալով գլուխն ու դեմքը փաթաթած, բերանը
շալի ծայրով ծածկած, լուռ ու անաղմուկ մշտապես զբաղվում էր թոնիր
վառելով, հաց թխելով, դաշտում աշխատողների համար համով- հոտով
ճաշ պատրաստելով, տուն ու տեղը կարգի բերելով: Մահացել է 91
տարեկան հասակում 1948թ: Նա Աղաջան տոհմածառի երկրորդ
սերնդի վերջին ներկայացուցիչն էր:

26. ԹԱՄԱՐ- Եբրայերեն անուն, որ նշանակում է «արմավենի»:

27. ԹՈՒԽԾԱՍ- Հայերեն **թուխ և ծամ** բառերից, որ նշանակում է «սևահեր», «սևամազ», «թխամազ»: Աղաջանի թոռան Մելիքի հարսը (Գառնիկի կինը): Ունեցել է երկու աղջիկ: Մահացել է 1952թ.:

28. ԺԱՆՆԱ-Ֆրանսերեն անուն է, որ տարածված է նաև ռուսների մեջ, համապատասխանում է մեր **Օհաննա** (Յովհաննա) անվան:

29. ԺԵՆՅԱ- Ռուսերեն **ժենյա** անունից, որ **Евения** անվան զգվականն է: Կրկնակի փաղաքշական է **ժենիկ** ձևը: Ծագում է հունարեն **եվգինե** անունից, որ նշանակում է «բարեծնունդ, այն է՝ ազնվատոհմ, ազնվական», «լավ» + «ծնունդ» բառերից: Աղաջանի թոռան Արմենակի հարսն է: Բարձրագույն կրթությամբ աշխատել է հայրենի Հացաշենի (Սաբունջի) և Մաստարայի դպրոցներում: Ընտանիքը 1970 թվականից տեղափոխվել է Կիրովական (Վանաձոր): Անպատմելի նեղություններ է կրել, ունեցել է ընտանեկան և ուսուցչական բազում հոգսեր: Տունուտեղի տեր է դարձել իր աշխատասիրության ու համառության շնորհիվ, կազմել օրինակելի ընտանիք, մեծացրել երեք տղա, չորս աղջիկ: Ունի տասներկու թոռ: Թեև անցել է ծերունական հանգստի, բայց «քիթ սրբելու ժամանակ չունի», մտահոգված է բոլորով:

30. ԼԱԼԱ- Պարսկերեն ծաղկի անուն է, որ մեզանում գործածվում է իբրև հայերեն **կակաչ** բառի բարբառային համազոր ձևը:

31. ԼԵՆԱ- Ռուսերեն **լեննա** անունից, որ համապատասխանում է մեր Հեղինեին: Լեննա անունը բոլորովին կապ չունի Սիբիրի մեծ գետի՝ Լեննայի անվան հետ: (Հեղինե նշանակում է «նվիրական կողով, որ գեղեցիկ ծաղիկներով զարդարելով նվիրում էին Արտեմիս աստվածուհուն»)՝ Փաղաքշական ձևն է **Հեղուշ**:

32. ԼԻԼԻԹ- Նորահայտ անուն է: Եկել է Ավ. Իսահակյանի համանուն լեզենդից: Ըստ հրեից առասպելի՝ Լիլիթ է կոչվել առաջին կինը, որին աստված ստեղծել էր «վեր բարձրացող բոցից»:

33. ԿԱՐԻՆԵ-Կազմված է հունալատինական հնչման ձևափոխությամբ: Ընդունվել է իբրև անկախ անուն՝ ազդվելով անշուշտ **Կարին** քաղաքի անվան պատահական նմանությունից: Արմենակի թոռան՝ Փիլիպոսի կինը: Ունի տղա և աղջիկ:

34. ԿԻՄԱ- Ռուսերեն Կիմ (коммунистический интернационал молодежи) արական անվան իզականն է:

35. ՀԱՅԱՍՏԱՆ- Նորակերտ անուն է մեր երկրի անունից: Արևմտահայերեն այս անունով կոչում են տղաներին, իսկ արևելահայերը՝ աղջիկներին: Աղաջանի թոռն է Փիլիպոսի աղջիկը: Ամուսնացել էր Չորնկա-

պում (Մարալիկ): Մշտապես կապված էր «հորանց» տան հետ: Տղան զոհվել էր Հայրենական պատերազմում: Աղջկա՝ Մարուսի վաղաժամ մահը իրեն գերեզման իջեցրեց (1984թ.):

36. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ- Հայերեն **Հայկ** անունից և **անուշ** բառից, որ «աղջիկ» նշանակություն ունի: Փաղաքական ձևերն են՝ **Հայկուշ, Հայկան, Կանուշ**: Աղաջանի աղջիկը: Հարս է եղել Մաստարայի տերտերին: 1918թ. թուրքերը առևանգել են: Պատմել են, որ այդ ողբերգությունից հետո նա ամեն անգամ մոտեցել է Արփաչայի ափին, կանչել հարազատներին, որ իրեն ազատեն: Ինչպե՞ս է ապրել, ե՞րբ է մահացել, ժառանգ ունեցե՞լ է թուրք ամուսնուց, անհայտ է:

37. ՀԱՍՄԻԿ- Հայերեն **հասմիկ** ծաղկի անունից:

38. ՀԵՐՄԻՆԵ- ֆրանսերեն **Հերմինե** անունից: Բուն ծագումը հունարեն **Երմոնե** անունից, որ կապվում է «Հերմես» աստծու անվան հետ: **Երմոնեն-ն Հերմես-ի** իգականն է:

39. ՀԱՍՁԱՆԴ- Հայերեն **հնազանդ** բառից, նշանակում է «ենթարկվող»: Փաղաքական ձևն է **Հնո**: Աղաջանի թոռան Արտաշեսի կինը: Երկու տղա է ունեցել (Եսայի, Գուրգեն): Մահացել է 1912թ.:

40. ՀԱԶԳՈՒԼ- Արաբերեն «ընտիր» և պարսկերեն «վարդ» բառերից: Նշանակում է «ընտիր վարդ»: Աղաջանի թոռան Մելիքի կինը (երկրորդ): Աղաջանների մեծ ու փոքրին սիրում էր «ազին», հոգատար էր բոլորի նկատմամբ, բայց կյանքի վերջին տարիներին շատերի կողմից մոռացվեց: Կիսացնորված վիճակում մահացել է 1952թ. 92 տարեկան հասակում:

41. ՄԱՅՐԱՆՈՒՇ- Հայերեն **մայր** բառից իբրև «անուշիկ մայր», «սիրելի մայր»: Փաղաքական ձևն է **Մարուշ**, կրճատը՝ **Մարան**:

42. ՄԱՐԻԵՏԱ- Եվրոպական անուն է, որ կազմված է եբրայերեն **Մարիամ** անունից՝ զեռ իգական ածանցով: Արմենակի թոռան Վարազդատի կինը, ունի չորս երեխա:

43. ՄԱՐԱՆ-Հայերեն **Մայրանուշ** անվան կրճատ ձևն է: Աղաջանի հարսն է Գևորգի կինը: Մարանի շորերը գողանում են: Զրպարտում են Փիլիպոսի հարսին Արուսին: Գողացողը իսկական գողը բռնվում է Գյումրիում գողոնը վաճառելիս: Մինչ այդ Արուսը եկեղեցում ավետարանով երգվում էր, որ ինքը անմեղ է , բայց ոչ ոք չէր լսում, չէր հավատում:

44. ՆԱՆԵ- Արամազդի երկրորդ դուստրը, Անահիտի և Միհրի քույրը: Հայոց հեթանոսական կրոնում իմաստության, ողջախոհության աստ-

վածուհին, մայրության և տան օջախի պահապանը: Հայ ժողովուրդը մինչև այժմ մեծ մորը տատին, **ճանե** է ասում: Աղաջանի հարսն է՝ **խաջատուրի** կինը:

45. **ՆԱՐԻՆԵ**- Նորահնար անուն: Կազմված է **-ինե** ածանցով: **Նար** արմատը մեր լեզվում երկու ծագում ունի՝ պարսկական և արաբական: Պարսկերեն նշանակում է «նուռ», իսկ արաբերեն «կրակ», «հրեղեն»:

46. **ՆԵԼԼԻ**- Եվրոպական անձնանուն է, եկել է գրականության միջոցով:

47. **ՆՎԱՐԴ**- Պարսկերեն բառ է, ոմաք մեկնում են «սիրելի, հաճելի, ընծա, պարզ»: Աճառյանը համարում է բարդ բառ՝ կազմված պարսկերեն «նոր» և «վարդ» բառերից, իբրև «նորավարդ, նորածիլ նորաբաց վարդ»: Աղաջանի թոռան Մելիքի փոքր տղայի Վազգենի կինը: Մաստարայում ապրող էլոների մեծ ու պատվավոր գերդաստանից էր, Աղաջանյանների լավագույն հարսներից: Մահացել է երիտասարդ տարիքում (45-46 տարեկան), շաքարախտից 1978 թվականին:

48. **ՆՈՒՌԱ**- Արաբերեն **նուրա** նշանակում է «լույս», **նուրի**՝ «լուսավոր»:

49. **ՇՈՂԻԿ**- Հայերեն **շող** բառից – իկ փաղաքշականով: Համարվում է մերթ առանձին անուն և մերթ **Շողակաթ** (հայերեն շող+ կաթել բառերից) ակնարկությամբ համանուն տաճարի:

50. **ՊՐԱՔՍԻ**- **Եպրաքսյա** բառի ձևերից է: Կազմված է հունարեն «լավ+գործիք, վարմունք» բառերից՝ «բարեբախտություն, հաջողություն, բարի վարմունք» նշանակությամբ: Աղաջանի թոռ Մելիքի աղջիկը:

51. **ՋԵՄՄԱ** -Եվրոպական նորամուտ անուն է, որ հայերենի մեջ տարածվել է 20- ական թվականներից գրականության միջոցով:

52. **ՌԻՄԱ**- Լատիներեն Ռոմա (Հռոմ) քաղաքի անունից, որ հայերենի մեջ տարածված է իբրև անձնանուն **Հռոմ, Հռոմսիմե** ձևերով: Այսօրվա գործածական **Ռիմա** անունը գալիս է ռուսերեն **Римма** իգական անունից, որ նշանակում է «գեղեցկուհի», «դուրեկան»:

53. **ՌԻՏԱ**- Լատիներեն **Մարգարիտա** անվան փաղաքշական ձևն է:

54. **ՌՈՉԱ**- Լատիներեն և ռուսերեն **Ռոզա** անունից՝ «վարդ» նշանակությամբ: Համապատասխանում է հայերեն **Վարդ, Վարդուհի, Վարդիկ** անձնանուններին: Փաղաքշական ձևերն են **Ռոզիկ, Ռոզալիա**:

55. **ՍԱԹԵՆԻԿ**- Հայերեն **սաթ** բառից -**ենիկ** մասնիկով (ինչպես **Վարսենիկ, Արփենիկ** անունները): Ռուսերեն **Янтар**, պարսկերեն **քեիրի-բար**: Կրճատ ձևերն են **Սաթեն, Սաթո, Սաթիկ, Սաթին**: Աղաջանի թոռը Փիլիպոսի աղջիկը (վաղամեռիկ): Այդ անունն էր կրում Փի-

լիպոսի թոռը Լևոնի աղջիկը (մահ. է 1996թ.):

56. ՍԱՌԱ- Հունարեն նշանակում է «իշխանուհի», ծագում է եբրայերեն «իշխել, թագավորել» բառից:

57. ՍԱՐԵ- Հավանաբար **Սարա** անունն է, որ նշանակում է «տիկին» կամ «երգ»: Ենթադրվում է նաև, որ **Ջարե** անունն է՝ ծայնեղ գ-ի խլացմամբ: **Ջարե** պարսկական «ոսկի» բառից, տարածված իգական անուն է քրդերի մեջ: Աղաջանի թոռ Լևոնի կինը: Հարազատների հետ 1915թ. գաղթել է Արևմտահայաստանից: Կորցրել է ավագ որդուն 1941-45թթ. պատերազմի պատճառով: Աշխատել է Մաստարայի կոլտնտեսությունում, սովխոզի հավաքուծական ֆերմայում: Մեծացրել ու դաստիարակել է ութ զավակ: Մահացել է 1966թ. 71 տարեկան հասակում:

58. ՍԱՐԻՆԵ- Հավանաբար թուրքերեն **Սարի** բառից է, որ նշանակում է «ղեղին»: **Սարինե** նորաստեղծ անուն է՝ կազմված «սար» (պարսկերեն «գլուխ») բառից -**ինե** վերջածանցով:

59. ՍԵՂԱ- Ածառյանը ենթադրում է արաբերեն «տեր» բառի իգական «տիրուհի» բառից, որի արականը լինում է Սայտ դի («տեր իմ»):

60. ՍԻՐԱՆՈՒՇ- Հայերեն **սեր** (սեր) բառից - **անուշ** իգական վերջածանցով (ինչպես **Վարդանուշ**, **Հրանուշ**): Փաղաքշական ձևերն են **Սիրան**, **Սիրուշ**, **Սիրիկ**: Արմենակի աղջիկը, վաղամեռիկ (1930- 1937): Տես **Արյուսակ** անունը:

61. ՍՎԵՏԼԱՆԱ- Ռուսերեն **Светлана** անունն է, որ կազմված է ռուսական հնագույն անունների ձևով (**светла она**) և նշանակում է «լուսավոր», «մաքուր», «պայծառ»: Փաղաքշական ձևերն են **Սվետիկ**, **Սվետա**:

62. ՎԱՐԴԵՐ- Արական և իգական անձնանուն: **Վարդ** բառի հոգնակին, բայց թերևս նաև արականում **Վարդերես** անունից կրճատված և իգականում **Վարդիթեր** անունից կրճատված: **Վարդ և երես** բառերից՝ իբրև «կարմրաթուշ», «վարդի պես կարմիր այտեր ունեցող»: Տարածվել է «Լուսերեսն ու Վարդերեսը» հեքիաթից: Աղաջանի թոռան՝ Արմենակի հարսը, Թադևոսի կինը: Մահացել է 1946թ.:

63. ՎԱՐԴԻԹԵՐ- Հայերեն **վարդ և թեր** (պսակաթերթիկ) բառերից **վարդի թերթ**: Տարածվել է Պ. Պռոշյանի «Սոս և Վարդիթեր» վեպի ազդեցությամբ:

64. ՎԱՐԴԻՇԱՂ-Հայերեն վարդ+շաղ բառերից, իբր վարդի թերթից կաթած ցող: Աղաջանի անդրանիկ թոռան՝ Մելիքի կինը: Ունեցել է յոթ երեխա: Մահացել է 1929թ., երբ փոքրը եղել է 2-3 տարեկան:

65. ՎԱՐԴՈՒՅԻ - Հայերեն **վարդ** բառից –**ուհի** իգականակերտ մասնիկով (համապատասխանում է ռուսերեն **Роза** անվան): Կրճատ ձևն է **Վարդուշ**:

66. ՎԱՐԴՈՒՇ - **Վարդուհի** անվան կրճատ ձևը, **Վարդանուշի** փաղաքշականը: **Վարդանուշը** առաջացել է **Վարդան** անունից և -**անուշ** վերջածանցից:

67. ՏԱՆՅԱ-Ռուսերեն **Տատյանա** անձնանունն է, որ տարածվել է Պուշկինի «Եվգենի Օնեգինի» ազդեցությամբ: Հունարեն նշանակում է «հիմնադիր», «կազմակերպիչ»:

68. ՑՈՂԻԿ - Հայերեն **ցող** (շաղ) բառից «ցողի պես մաքուր», «հստակ, թափանցիկ» իմաստով:

69. ՓԱՅԼՈՒՆ - Հայերեն **փայլուն** ածականից, որ գործածվում է որպես իգական անձնանուն (համազոր է **Փայլակ** արական անվան): Կրճատ ձևն է **Փայլիկ**: Աղաջանի թռռան Արմենակի հարսը, Հմայակի (Գրիշայի) կինը: Ունի երկու տղա: Փեշակի տեր է որակյալ դերձակուհի:

70. ՔԱՂՑՐԻԿ - Հայերեն **քաղցր** բառից -**իկ** փաղաքշական ածանցով «քաղցր», «հաճելի» իմաստով: Աղաջանի թռռան Մելիքի հարսը (Գառնիկի 2-րդ կինը): Կարմրաշենից է, ապրում է ջնհիածնում: Ունի յոթ երեխա: Նույն անունով է Աղաջանի մյուս թռռան Լևոնի հարսը (Ռազմիկի կինը): Ժրաջան, տնարար կին էր: Մեծացրել է վեց երեխա: Հանկարծամահ է եղել 1988թ. դեկտեմբերի 12-ին:

71. ՔՆԱՐԻԿ - Հայերեն **քնար** («տավիղ» նվագելու լարային գործիք) բառից -**իկ** փաղաքշական ածանցով: Հանդիպում է նաև **Քնար** ձևով, որ նույնպես ինքնուրույն անձնանուն է:

72. ՔՐԻՍՏԻՆԵ - Հունարեն անուն, ռուսերեն Խրիստինա: **Քրիստափոր** անվան իգականն է: Христофор նշանակում է « Քրիստոսաբեր»:

ՀԵՏԵՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.

ա) **Աղաջան** տոհմածառի իգական անձնանունների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ հասարակական կյանքի պատմական զարգացումը, սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունները, գյուղական կենցաղն ու բարքերը իրենց հետքն են թողել անվանադրության վրա: Դրանում որոշակիորեն արտացոլվել է այն, թե անհատները հասարակական կյանքում, գերդաստանի ու ժողովրդի պատմության մեջ ի՞նչ ճակատագրական դեր են խաղացել, ի՞նչ հաղթական կռիվներ են մղել, ազգանպաստ գործեր կատարել, ինչպիսի՞ բարենասնություններ են

ունեցել: Հետագայում նորածիններին, որպես սիրո ու հարգանքի առ-
հավատչյա, նրանց հիշատակի հավերժացում, կոչել են սրտամոտ,
թանկագին անուններով:

բ) Իզական անձնանունների հայերենացումը մոտ երկդարյա ժամա-
նակահատվածում դրսևորվել է լայն ընդգրկումներով: Կերտվել են գեր-
դաստանի հայեցի անձնանուններ՝ 1) Քույսերի և ծաղիկների անուն-
ներից՝ ածանցմամբ կամ բառաբարդմամբ (Հասմիկ, Վարդեր, Վարդի-
թեր, Վարդուհի), 2) Երկնային մարմինների անուններից՝ ածանցման
և բարդացման միջոցով (Արեգնազան, Արփենիկ), 3) Թանկագին քա-
րերի անուններից (Գոհար, Գոհարիկ, Ջարիկ), 4) Բնության զանազան
երևույթներ անվանող առարկաների ու հմայիչ, ցանկալի հատկանիշ-
ների անուններից (Շողիկ, Ցողիկ, Քաղցրիկ, Փայլուն, Գեղեցիկ, Ազնիվ,
Հնազանդ):

գ) Տոհմածառի 5-րդ և 6-րդ սերունդների իզական անձնանուններն
աչքի են ընկնում եվրոպական և ռուսական ծագում ունեցողներով:
Օտարամոլությունը հիմնականում կապվել է պաշտոնյա համայնավար
ծնողների ու այլ հարազատների հոգեբանության հետ (Նելլի, Նարինե,
Քրիստինե, Ջեմմա, Էմմա, Կիմա, Ժաննա, Մարի՛նտա, Սվետլանա): Ազ-
գային արմատներին վերադառնալու միտումը, համազգային զարթոն-
քը, Հայաստանի ժողովրդական, իրավական պետության կայացումը
աստիճանաբար կասեցնելու են ոչ հայեցի անունների մուտքը հայ ըն-
տանիքներ: Անձնանունների հայերենացմամբ նախանձախնդիր պիտի
լինեն հայոց բոլոր գերդաստանները:

դ) Իզական անձնանուններից սովորաբար ազգանուններ չեն կերտ-
վում: **Աղաջան** տոհմածառից **Թամամ և Լալա** անուններով կարելի է
կազմել Թամամյան, Լալայան ազգանունները: Այդ երևույթը բնորոշ է
արական անձնանուններին՝ բացառությամբ ոչ հայկականների ու չհա-
յացվածների: (Հիշենք, որ ազգանուն չի կազմվում Գրիշա, Ժորա, Սեր-
գեյ, Պետյա, Վիտյա անուններից, անսովոր է նրանց վերջում **յան** մաս-
նիկի ավելացումը): Իսկ ո՞րն է իզական անձնանունով ազգանուն կազ-
մելու պատճառը: Եղել են հայրենանվեր, անձնագոհ, քաջարի կանայք,
որոնք նաև զենքով սատարել են համայնքին, գյուղին, ազգին: Եվ այդ-
պիսիք դարձել են տոհմի, «ազգի» ղեկավարներ, առաջնորդներ:
Նրանց անունները գործածել են հաջորդ սերունդները, որպես մակդիր:
Ե) Գերդաստանի ընտանիքների աղջիկների անունները տրվել են նո-
րածիններին ընտանիքների մեծերի կողմից: Այդ օրինաչափությունը

չէր կարող գործել ընտանիքների մայրերի նկատմամբ, քանի որ նրանք տվյալ գերդաստան են եկել աղջկական անուններով, որ ստացել են ուրիշ գերդաստանների ընտանիքներում: **Աղաջան** տոհմաձառի մայրեր են եղել կամ են՝ Նանե, Մարան, Թամամ, Վարդեր, Վարդիշաղ, Յագգյուլ, Արյուսակ, Սարե, Սաթենիկ, Արփենիկ, Եպրաքսյա, Քաղցրիկ, Նվարդ, Ժենյա, Ամալյա, Փայլուն, Սեդա, Ռոզա, Մարիետա, Կարինե և այլ անուններ, որոնց զգալի մասը օտար է:

գ) 1996թ. մոտավոր տվյալներով **Աղաջան** տոհմաձառի իգական անուններից 15-ը գործածվել են 2 անգամ, 4-ը՝ երեք անգամ, ընդամենը 95 անուն: 23-ը հանգուցյալ է, 72-ը՝ ողջ: Ապրողներից տարրական կրթություն ունի 5-ը, ոչ լրիվ միջնակարգ և միջնակարգ կրթություն՝ 16-ը: Բարձրագույն կրթություն ունեցողները (13) մանկավարժներ են և այլ բնագավառի աշխատողներ: Միայն մեկը ունի գիտական աստիճան: Արմենակի թողը՝ Ջարիկ Աղաջանյանը, բանասիրական գիտությունների թեկնածու է: 72-ից 38-ը մինչնախադպրոցական, նախադպրոցական և դպրոցական տարիքի աղջնակներ են: Կենսունակ է տոհմաձառը, զարգացող ու ծավալվող, ուստի և հարափոփոխ է այս վիճակագրությունը:

է) Արականների նման **Աղաջան** տոհմաձառի իգական այն անձնանուններն են երկարակյաց, կրկնվող, հաճախադեպ, որոնք սիրելի, ախորժելի են (Վարդանուշ, Սիրանուշ, Հնազանդ, Գեղեցիկ, Քաղցրիկ), կամ այդ հատկանիշների հետ միաժամանակ կարճ են, երկվանկանի (Ազնիվ, Անի, Շողիկ, Ցողիկ, Հասմիկ):

Հայաստանի Հանրապետության և Սփյուռքի հայ ընտանիքներում հարկ է արմատավորել նորածիններին հայեցի հրապուրիչ անուններով կնքելու ավանդաբար շարունակվող կարգը, որը և՛ հայասիրություն է, և՛ հայրենասիրություն:

უკანასკნელ სტატუსში (1828-1996)

ԱՂԱՋԱՆ ՏՈՇԱԾԱՆԸ (1828-1996)

**ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ Խ.Ա.
ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ Զ.Խ.**

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՀԱԿԱՆԻՇՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲԱՌԱՐԱՆ

Խմբագիրներ՝ Մ. Բեժանյան, Զ. Պետրոսյան

Տպագրական 9.3/4 մամուլ: Շարվածքը՝ համակարգչային:
Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Տպագրվել է Վանաձորի «Վանատուր» ՍՊԸ տպարանում: